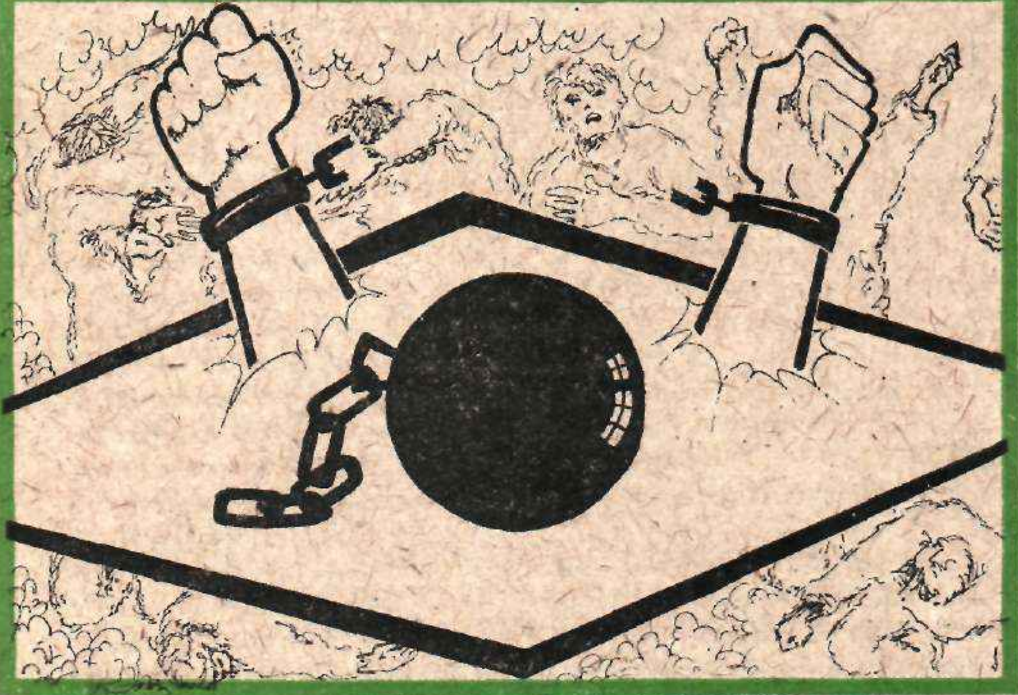
sosyalist iktidar

AYLIK SİYASİ DERGİ

TEMMUZ 1980 SAYI 10

Önce, dergimizin önceki sayısında yer alan dizgi ve tertip hatalarına yönelik haklı eleştirilerle başlayacağız. Buna ilişkin bir «özür» derginin iç sayfalarında yer alıyor. Yine de işin «özür»le bitmeyeceğinin farkında olduğumuzu belirtmek isteriz. Bir bölümüyle, önlenmesi elimizde olmasa da, bu tür hataları mümkün olduğunca azaltma amacıyla çalışıyoruz. Üstelik, okuma alışkanlığı fazla yerleşik olmayan bir ülkede, bu türden hataların ne kadar «uzaklaştırıcı ve bezdirici» olduğunu da biliyoruz.

Dergimiz baskıya verildikten sonra, üzerinde değerlendirme yapılması gereken önemli gelişmeler oldu. Ne yazık ki, bunlar, Sosyalist İktidar'ın bu

sayısında yer almıyor. Örneğin NATO toplantısının sonuçları, DİSK Genel Kurulu gibi konularda, bundan sonraki sayımızda doyurucu biçimde durabileceğimizi sanıyoruz. Bunların dışında kalan olaylara ilişkin bir genel değerlendirme, derginin ilk sayfalarında yer alıyor.

Bir gazete, bir eski dostunun ağzından Kemal Tahir tefrikalarına başladı. İçinde, Türkiye sosyalist hareketini ve sosyalistleri ilgilendiren, ilgilendirmesi gereken önemli tahrifat ve karalamalar yer alıyor. Yalçın Küçük buradan hareketle, «Tahirilik» denilebilecek akımın, sosyalizmle ilişkisini köklü bir değerlendirmeye tabi tutuyor. Hiç savaşmadan, sosyalizmin «yorğun savaşçısı» görünmeye istekli olanlar, elbet kızacak. Ama, bu çalışmadan, Türkiye sosyalist hareketi için önemli sonuçlar çıkartmak mümkün.

Genç arkadaşımız Kemal Okuyan, gelişip değişen dünya koşullarında «devrim» olgusunun nasıl ele alınması gerektiği konusunu işliyor bu ayki yazısında. Okuyan'ın önceki yazılarını izleyenler hemen görecekler: «Sosyalist Mücadele Tarihi ve Devrimlerde Aşama» yazısı, öncekilerle bir bütünlük oluşturuyor; ulaşılan noktanın bir özetini sergiliyor.

Fazıl C. Sayar NATO toplantısı ve hükümetin durumu gibi olaylar üstüne geldiği için pek incelenemeyen İslam Konferansı ile ilgili önemli bilgiler sunuyor yazısında. «İslam Dünyası: İslam Konferansı ve Türkiye», dünyadaki son gelişmeler karşısında, Türkiye burjuvazisinin ve onun temsilcilerinin, İslam dünyasında neye oynamaya çalıştığını açıklığa kavuşturuyor.

Önceki sayımızda, elimizde olmayarak yazışını nerede ise okunmaz duruma getirdiğimiz Ali Yıldırım arkadaşımızın yeni yazısı, ücretler ve enflasyon üzerine. Önemli olan nokta, pek çok Solcunun da «ücretler artarsa, fiyatlar da artar» tuzağına düşmesi. «Enflasyonun Nedeni Ücret Artışları Değildir» başlıklı inceleme, olayın gerçek niteliğini ortaya koymasının yanında, işçi sınıfının yandaşlarını bu tür tuzaklar karşsında bir kez daha uyarıyor.

Yakınlarda, Dünya kamu oyu, diline «Küba'lı mülteciler» sorununu dolamıştı. Hiç kuşkumuz yok ki, Afganistan olayı ile şok geçiren emperyalizm, Küba'yı en azından «rahatsız etmeyi» aklına koymuştu. Ama «dost acı söyler» misali, Serhan Ada, emperyalizmin tahrik ve oyunlarını saptadıktan sonra, bu sosyalist ülkenin karşılaştığı somut problemler üzerinde de duruyor. Serhan Ada, «Küba'ya Sahip Çıkma»nın ancak böyle gerçekleşebileceğini vurguluyor haklı olarak.

Ağustos başında, yeniden birlikte olmak umuduyla.

Sosyalist İktidar

sosyalist iktidar

AYLIK SİYASİ DERGİ

TEMMUZ 1980 SAYI : 10

Sahibi : Savaş AL/Genel Yayın Yönetmeni : Metin ÇULHAOĞLU/Yazı İşleri Sorumlusu : İlhan AKALIN/Yönetim Yeri : Sümer Sokak 37/15 ANKARA/Sayısı 50 lira/ 12 Sayı Abone Tutarı 600 Lira, 6 Sayı Abone Tutarı 300 Lira/Basıldığı Yer : BASYAY

GELİŞMELERİN SAĞI VE SOLU

25 Haziran Çarşamba günü akşamı, Televizyon ekranlarının başında bulunanlar, DİSK genel kuruluna ilişkin haberler verilirken, söz konusu genel kurula «demirperde ülkelerinden ziyaretçilerin de katıldığını» öğreniyorlardı. Aynı gün, «Kore şehitlerimizi nasıl andığımız» da ekrana yansıyan haberler arasındaydı.

Yalnızca bir iki örneğini sergilemeye çalıştığımız bu gelişmelerin özü neydi? **Sosyalist İktidar**'ın önceki sayısında, Türkiye'deki iktidarların bir dönemki sihirli formül üsayılan «Batı ile müttefik, Doğu ile dost olma» politikasının günümüz koşullarında olanaksızlaştığına değinilmişti. Bu, artık hiçbir becerinin üstesinden gelemeyeceği bir cambazlığa dönüşmüştü. Üstelik, bu nesnel duruma, bir de Ankara'nın son NATO toplantısına evsahiplik etmesi eklenince, durum daha da keskinleşmişti. Tiksindirici bir biçimde «kraldan çok kralcı» davranmayı, özellikle belirli dönemler dış politikasının başlıca temeli haline getirmiş olan Türkiye burjuvazisi, böylece soğuk savaş dönemlerine duyduğu özlemi bir kez daha açığa vuruyordu.

Ankara'da yapılan NATO bakanlar kurulu toplantısı, siyasal iktidar için «iyi bir fırsat» olarak görülüyordu. Bir süre önce İslam Konferansında emperyalizm adına elinden geleni yapan, toplantıyı belirli bir kanala sürüklemek için çırpınan Türkiye hariciyesi, herhalde iyi not aldığını sanıyordu. Ve bunu, Ankara'da yapılması için israr ettiği NATO bakanlar kurulu toplantısında da pekiştirmeyi, notunu iyiden iyiye yükseltmeyi umuyordu. Bunun için her şey mübahtı. Tabii, her dönemin bukalemunu TRT'nin kullanımı da. Bu sayede Türkiye, farkını ortaya koyabilecekti. Örneğin, NATO içindeki belirli ülkeler, Sosyalist Sistem ile köprülerin bütünü ile atılmasından yana değildi; ama bu konuda pek «kesin» olabilen Türkiye dururken, bu ülkelerden söz etmenin ne alemi vardı? TRT bültenlerinde, bu da, «bazı ülkeler» diyerek geçiştirildi. Ertesi gün de, TRT muhabirinin «bu ülkeler hangileriydi?» sorusunu Dışişleri Bakanı Erkmen yanıtsız bıraktı. Ne oluyordu? Türkiye, aynı 1945'lerde olduğu gibi, soğuk savaş meşalesini en önde taşıyan atlet olmaya mı özeniyordu?

DIŞ POLİTİKANIN İKİ YANI

Bir kez daha yinelemekte yarar var: Değişen koşulları dikkate almakta hayli ustalaşan Türkiye burjuvazisi, bir kez daha, fiyatını yükseltme çabaları içine girmiştir. Türkiye burjuvazisinin bu çabalarından, dönemin iktidarları ve liderleri de nasiplerini almakta, görev adamları olduklarını en iyi biçimde kanıtlamaya çalışmaktadırlar. Yakın bir geçmişte, İran olaylarını dikkatle değerlendiren Ecevit ve hükümeti de, bölgedeki gelişmelerin emperyalizm icin yaratacağı kuşkuları dikkatle alarak, belirli misyonları yüklenmeye hazır olduğunu münasip bir dille anlatmıştı. Şimdi, Afganistan'daki gelişmelerin de eklenmesi ile emperyalizm için daha karışık ve karanlık hale gelen tablo karşısında, bu kez Demirel iktidarı, «meşaleyi en önde tutmaya» hazır olduğunu, daha yakın bir dille Batı'ya anlatmaktadır. Olup bitenin özünde yatan mantık da budur.

Açık açık söyleyelim: Türkiye burjuvazisi, «iki sistem arası mücadele» olayını, nitelik olarak en iyi kavrayan, tarihsel olarak da çok eskilerden beri kendini buna göre ayarlayan bir sınıftır. İkinci Dünya savaşından da önce, Emperyalizm karşısında, tek ülkede de olsa ortaya çıkan «sosyalist sistem»in varlığı, 1920 sonrasının da niteliğini belirlemiştir. Bir başka deyişle, İkinci Dünya Savaşı sonrası soğuk savaş şampiyonluğu, Türkiye'de geleneği olan bir dengeciliğin ve dış politika biçimlenişinin yeni koşullardaki uzantısından başka bir şey değildir. İki sistem arasındaki mücadelede, belirli ülkelerin önem ve işlevinin artması, bu ülkenin değişik politikalar ve koşullara göre değişik tavırlar alması, tarihte ilk kez, en açık biçimi ile Türkiye örneğinde görülmüştür. Bir bakıma, kurtuluş savaşının sonucunun belirlenmesinde, Türkiye burjuvazisi ile özellikle ABD dışişlerinin öngörülerinin çakışmasının, büyük payı olmuştur.

Bütün bunlardan söz etmemizin nedeni de şudur: Bu özelliği taşıyan ülkeler için, Türkiye için, birbirine zıt görünen «yurtta sulh cihanda sulh» siyaseti ile soğuk savaş şampiyonluğu, gerçekte tek ve aynı temel politikanın iki farklı görünümüdür. Türkiye burjuvazisi, «yurtta sulh cihanda sulh» politikasını, yanlızca Mustafa Kemal döneminde uygulamış da değildir. 1965 sonrası gelişmeler, SSCB ve Sosyalist Sistem'in öteki ülkeleri ile kurulan ilişkilerin gelişmesi, gerçekte, aynı politikanın, Demirel ve başkalarınca sürdürülmesidir. Ama, bu politika, ülkenin, Türkiye'nin, konumu gereği, kendi zıddını da içinde taşıyan bir politikadır. Ve şimdi, hızla, bu politikanın zıddı gündeme gelmekte. Türkiye bir kez daha soğuk savaş şampiyonlu-

ğuna soyunmaya özenmektedir. Elbette, Türkiye burjuvazisinin ekonomik sorunları, temel teşkil etmekten de ötede, bu politikanın boyutlarını daha da sivriltmektedir. Daha açığı; Soğuk Savaş Politikasının bugünkü boyutları ve Türkiye burjuvazisinin seçtiği ekonomik yönelişin niteliği düşünüldüğünde, Türkiye ile Sosyalist Sistem arasındaki ilişkilerde eskiye dönüş, yani yumuşama, her zamankinden daha güç görünmektedir.

ŞİDDET ÖĞRETMEN

Çizmeye çalıştığımız bu tablonun, ülkedeki sınıf mücadelelerine yansıyan boyutları da vardır hiç kuşkusuz. Dış politikanın, DİSK genel kuruluna yansıtılması bunun örneklerinden yanlızca biridir. İlginç bir «rastlantı», olsa gerek, aynı gün boy gösteren Türkeş de, sosyalizmin «ekonomik doktrin vb. olma yanının hiç bulunmadığın, sosyalizmin vatan hainliğine indirgenmesi gerektiğini» yine ekranlardan tekrarlamıştır.

Bu da yeni bir buluş değil, Türkiye burjuvazisinin kendine özgü tarihsel antikomünizm çizgisinin sürdürülmesidir. Bir yazarın sık sık tekrarladığı «Türkiye'de sosyalizm hep bir zabıta vakası olarak görülmüştür» sözünü değiştirmek ve yeniden söylemek gerekirse, şu denebilir: Türkiye burjuvazisi, sosyalizmi hep bir «casusluk ve vatan hainliği» olayı olarak gösterme eğilinmedir. Hiç kuşkusuz, bunun da nedenleri vardır. Özellikle günümüz Türkiye'sinde, «özel mülkiyet düşmanlığı», «çalışma kampları» vb. türü masalların etkin olmasını beklemek, mümkün değildir. Batılı anlamdaki anti komünizmin bu «etkin» silahları, Türkiye'de, Türkiye burjuvazisinin kendi politikaları sonucunda, geçersizleşmiştir. Bugün, büyük kentte yaşayan bir emekçiye «sosyalizmin mülkiyet düşmanlığından» söz etmek, tek kelime ile gülünç duruma düşmektir.

Türkiye burjuvazisi ve onun iktidarları, bu çizgiyi sürdüreceklerdir. Ama hiç kuşkusuz, ülkede neler olacağını, gelişimlerin neyi göstereceğini belirleyen tek güç, burjuvazinin tercihleri ve politikası değildir. Türkiye halkı, vatan millet edebiyatına, bir daha uzun süre esir olamaz. Türkiye halkı, «bizi yutmak isteyen komünizm» masalına bir daha uzun süre kulak vermez. Türkiye halkı «hür dünyanın bekçiliği» şarkıları ile bir daha avutulamaz. Bunu Türkiye burjuvazisi ve onun politikacıları da pekala iyi bilmektedir ve bunlardan hareketle ortaya çıkarabildikleri bir tek araç vardır: Avutma sökmüyorsa yıldırma; o halde şiddet...

Şiddet hiç kuşkusuz, tüm boyutlarıyla ilk kez burjuvazinin seçtiği, uygulamaya soktuğu, medet umduğu bir araçtır. Ancak, bu silahın, yalnızca burjuvazi için ve burjuvazinin isteği doğrultusunda kesen bir kılıç olacağını sanmak son derece yanıltıcıdır. Şiddet, her iki tarafı da kesen bir kılıçtır. Ve bunu yalnızca bir yanıyla kullanmak için yola çıkanlar, kendilerine yönelik öteki yanının acısını da tatmaktadırlar. Şiddet'in hiç kuşkusuz, bir yanıyla bir kesimi yıldırıcı, etkisizleştirici, pasifleştirici özelliği vardır. Zaten, şiddet'i yol olarak seçen burjuvazinin umudu da, bu «bir kesim»in mümkün olduğunca yüksek bir orana ulaşmasıdır. Ancak kazın ayağı öyle olmamıştır. Bir kesimi yıldırabilen, pasifleştirebilen şiddet, kendi doğası gereği, bir başka kesimi daha da bilemekte, mücadeleci kılmaktadır. Ne denirse densin, bugün Türkiye'de olan da budur. Pek de ikna edici olmayan sözde «iç hesaplaşma» vb. teşhisleri bir yana, kılıcı eline alan, kendine yönelik keskin yanının acısını da çekmektedir ve çekecektir. Bundan daha da önemli bir nokta daha vardır: Önemli olan, yalnızca, şiddete şu anda fiilen karşılık verenler değildir. Daha önemlisi, saldırıyı yanıtsız bırakmama mantığının ve gerekliliğinin, «öncülerden» de bağımsız olarak, geniş halk yığınlarının düşüncesinin giderek ayrılmaz bir parçası haline gelmesidir. Bu, önemli bir olaydır ve Türkiye'de sınıf mücadelelerinin gelişiminde, bu mantığın, bu bilincin, önemli bir rolü olacaktır.

Olup bitenlerin bir diğer önemli yanı da, bugüne kadar CHP'nin ve liderinin sesine şu ya da bu nedenle kulak veren, vermek zorunda kalan Türkiye sathına yayılan emekçi kesimlerin «öğretmen şiddet» ve «öğretmen cinayet» derslerinden geçip, düşünmeye ve hareketlenmeye başlamalarıdır. Bu nedenledir ki, CHP yöneticilerinin kendilerine oy verenlere iletecekleri «onlar anarşist» «onlar terörist» suçlamalarının artık ne ölçüde etkili olacağı da tartışma konusu haline gelmektedir.

HASTALIK VE TEDAVİSİ

Sırada, artık gına getiren iç politika sorunları var: MSP ne yapacak, CHP'nin amacı ne? Hükümet düşecek mi? vb. vb.

Ancak bütün bu sorular karmaşasını bir ölçüde ayıklayıp, ortalığı netleştiren bir ilginç «politika» örneğine dikkat etmekte yarar var. Bu, CHP liderliğinin bugünkü politikasıdır; bu politikayı bir ölçüde gayrı ciddi kılan nedenlerdir.

Pek çoğumuzun dikkatini çekmiştir. İç politikaya ve onun bir parçası haline gelen şiddet olaylarının iniş ve çıkış dönemlerine tekabül eden CHP sloganları, ilk bakışta anlamsız, ama derine inince çok anlamlı bir seyir izlemektedir. Diyelim, zamlar geldi, çok sayıda insan öldü ve saldırılar CHP'nin önemli yöneticilerini de hedef aldı. Böyle bir «çıkış» döneminde CHP liderliğinin mesajı şudur: Hükümeti düşüreceğiz. Bu bir. Sonra, diyelim ortalık biraz duruldu. CHP liderinin, artık «sonra ne olacağını» açıklaması gerekir. Bu döneme tekabül eden CHP mesajı da şudur: Geniş tabanlı AP-MSP-CHP hükümeti...

CHP politikasını inandırıcılıktan ve etkinlikten yoksun kılan nokta budur. Bunun, bir hastaya önce kanser teşhisi koyup sonra da tedavi olarak aspirin önermekten farkı yoktur. Gerçekten de, CHP'nin hükümet konusunda çok fazla almaşığı olduğunu söylemek mümkün değildir. Ancak Türkiye halkının başındaki belaları kısa sürede bu kadar artırabilen bir iktidarın almaşığı olarak aynı **özde** bir başka yönetimi göstermenin, bir mantığı olsa gerektir. Bu mantık da, bir yanıyla, Ecevit'in parti içindeki hesaplaşmaları ile ilgilidir.

Ecevit'in, AP liderinin erken seçim konusundaki önerisine özden karşı çıktığını sanmamak gerek. CHP yönetiminin buna aklı yatmaktadır. Zaten, erken seçim önerisi karşısında ileri sürülen tek sav da «bu hükümetle mi?» sorusundan öteye geçememektedir. Yani, başka hükümetle bu işin olabileceği gerçekte kabul edilmektedir. Peki ya sonrası?

Açık açık konuşmak gerekir: Bu «ortamı», bu «koşulları», birtakım «fevkalade» gelişmeleri, CHP yönetimi, seçimlerden önce, kendi içini temizlemek için kullanmak niyetindedir. Daha da açık konuşmak gerekirse şu söylenebilir: Kendi partisinin içini temizleme olanakları varsa, kaybedilecek milletvekili sayısı, bile, CHP yönetiminin umurunda değildir. Ecevit'in kafasındaki model, **Sosyalist İktidar**'ın önceki sayılarında da belirtildiği gibi, bir «Karamanlis modeli»dir. Yani Ecevit, ileride, Türkiye'yi kurtarıp demokrasiyi geri getiren «eski lider» olarak ortaya çıktığında, elinde bütünü ile homojen bir parti yapısı bulunsun istemektedir.

YENİDEN SOLA BAKINCA...

Türkiye'de, bir zamanlar, bir DİSK olgusu vardı.

Bunu yalnızca, son genel kurul dolayısıyla hatırlıyor değiliz. DİSK'i bu ölçüde hatırlatan, DİSK'in adının hiç geçmediği bir başka toplantı idi. Başbakan Demirel, bir süre önce, Türk-İş liderleri ile

yaptığı toplantıda, Konfederasyon'un hemen her talebine, ikirciklenmeden «evet» diyordu. Ne isterlerse veriyordu. Bu, televizyonda ve basın da uzun uzun yer aldı. İşte bu anda akıllara DİSK geldi birden. O ne yapıyordu? Bir zamanlar her adımı gazetelerin ilk sayfalarından düşmeyen DİSK, eski yerini ancak genel kurulu dolayısıyla ve geçici olarak son günlerde kapabilmişti. Yine de eskisi kadar başlarda yer almıyordu. Demirel-Türk-İş temaslarında ise, çatılmak üzere de olsa, adı geçmiyordu.

DİSK dedik, ama asıl sorun «sol» olarak çıkıyor karşımıza. Gerçekte, DİSK'in son genel kurulu da, başlangıcı ile birlikte, «Türkiye solunun birliği»ni aldı gündemine. Sosyalist partilerin yöneticileri kürsüye çıkıp, en çok kendilerinin «birlik» istediklerini inandırıcı biçimde anlatmak için ter döktüler. Gerçekten de üzerinde durulması gereken bir konu bu «birlik», konusu

DİSK şimdilik bir yana. Türkiye'de «birlik» çerçevesinde sözü edilen üç, ya da dört parti ve grup vardır: TKP-TSİP-TİP ve kendilerine «devrimci demokrat» adını veren ya da bu ad verilen Kürt demokratları. Ne olacak bunlar? Ne zaman, nasıl birleşecekler? Gerçekten birleşmek istiyorlar mı?

Sosyalist İktidar olarak, bu konuda en halisane dileklerimizi açık açık belirtmek durumundayız: Bu sayılan gruplar, ya da bunlardan ikisi-üçü, mutlaka birleşmelidir. Doğru olan, budur. Gerekli olan, budur. Gerçekleşmesi için ortada hiçbir ciddi engel kalmayan sonuç, budur.

Kesinlikle şaka yapmadığımızı vurgulayarak özetleyelim: Bunlardan ilki «ileri demokratik iktidar» (İDİ) demektedir. TSİP «demokratik halk iktidarı»nı (DHİ) savunmaktadır. TİP ise, uzun çabalardan ve operasyonlardan sonra, **resmen** «demokratik iktidar» (Dİ) aşamasına gelmiştir. Hepsinde ortak olan «iktidar» ve «demokratik» sözcükleridir. Yani, D ve İ. TKP'de bulunan «ileri» sözcüğüne ya da TSİP'de yer alan «Halk sözcüğüne, bir diğerinin itiraz edeceğini sanmıyoruz ve böyle bir itiraz anlamsız da olacaktır. O halde, hedef hep aynıdır. Ortak bileşim İDHİ diyebileceğimiz, «İleri Demokratik Halk İktidarı»dır. Bu grupların, bu temel hedef çevresinde birleşmelerinden daha doğru ve yerinde bir davranış olamaz.

Bunu içtenlikle söylüyoruz: Çünkü, cebirdeki karmaşık denklemlerin daha iyi ele alınabilmesi için gerekli olan sadeleştirme işlemleri vardır. Bu grupların birleşmesi de, Türkiye sosyalist hareketi için

böyle bir sadeleştirme işlevi görecektir. Sonuçta, tablo daha net hale gelecektir. Kimin ne olduğu, nereye kadar gidebileceği; hiç kuşkusuz kimi olumluluklarla birlikte, Türkiye sosyalist hareketini **hangi sınıra** getirip dayayabilecekleri, ortaya çıkacaktır. Türkiye sosyalist hareketinde neyin eksik olduğu, bu birleşmeden sonra da büyük bir açıklığa kavuşacaktır. Bu grupların dışında kalan militan gruplara nasıl yaklaşılabileceği, bu birleşmeden sonra, daha ciddi olarak gündeme gelebilecektir. Birinin, gücünü de, yetersizliğini de aynı ipte oynayan öteki cambazlara göre sergilemesi ya da saklaması gibi yüzeysel ve yararsız durumların önüne geçilebilecektir.

Ancak ne yazık ki, gerekli olan bu birleşme, aynı «yumurta tavuk» kısır döngüsüne benzeyen bir tartışma yüzünden geri kalmaktadır. Şimdi tartışılan nokta, «siyasal birlikle demokratik birliğin, hangisinin çıkacağı» noktasında düğümlenmişe benzemektedir. Siyasal birlik, en geniş demokratik birlikten mi çıkar, yoksa, en geniş demokratik birlik, siyasal birliğin mi ürünüdür? TSİP ve TİP'in geldikleri kısır döngü, böyle özetlenebilmektedir. Aralarında, bazı işçi marşlarının yorum ve icra farkı dışında pek bir ayrılık kalmamışa benzeyen iki partinin, böyle bir kısır döngüye sürüklenmeleri, üzücüdür.

Ama daha üzücü olan nokta, başkasıdır. Sözü edilen gruplar arasında daha çok kısır kariyer hesaplarına dayanan çekişmeler, sosyalist mücadeleye adamış pek çok insanın, umut kırıklığı içinde sağa sola, hepsinden önemlisi sosyalist mücadele dışına savrulmalarına yol açmaktadır. Bir başka kesimde, partiler dışı solda, bilinçsiz öfkelilerin saygın militanlıkları ve özverileri nasıl örgütsüzlük ve savruklukla heba oluyorsa, bu kesimde de, kısır da olsa enternasyonalizmle, Sosyalist Sisteme saygı ile belirli anlamda disiplin ile yoğrulan gençler, paradoksal olarak, bu kez de örgüt fetişizmi sonucunda heba olup gitmektedirler.

Bu acı gerçeğin önüne geçmek, önemlidir. Sosyalistlerin görevidir.

EKONOMİ BOĞULUYOR

Şimdi, Türkiye'nin yaygın «dışsal» ölçütlerine bir yenisi eklendi. Ya da, «dışarlıklı» demek daha doğru, belki. Aslında, Türkiye'nin bu bakımdan bayağı köklü bir geleneği var. Türkiye'de bilim adamının değeri kaç Amerikan üniversitesinde ders vermiş, hangi yabancı dergilerde yazısı çıkmış olmasıyla ölçülürdü. Bir sanatçı, ağzıyla kuş tutsa, Fransız ya da Avrupa'lı eleştirmenlerin yazılarına konu olmuş ve yayınevi listelerinde yer almış orta kıratta sanatçıların üzerinde bir saygınlık kazanamazdı.

Artık, ekonomik politika kararları için de en güvenilir, en şaşmaz, en saygıdeğer ölçüt bulunmuş durumda: Batı'nın örgütleri ne kadar övüyor? Az övüyorsa kötü, çok övüyorsa iyi. «Cür'et ve cesaret» içerden, «takdir ve övgü» dışardan. «Gayret bizden, takdir Allahtan».

AP azınlık iktidarının «25 Ocak kararları» adıyla yerleşen «istikrar programı»nın ortaya çıkışından beri, başlıca savunma dayanaklarından biri Batılıların ne kadar beğendiği oldu. Bu, şimdiye kadar görülmemiş bir açıklıkta ve sıklıkta tekrarlandı. Doğrusu, dışardakiler de beğeni ve övgülerini hiç esirgemediler. OECD'nin raporunda «ülkenin karşı karşıya bulunduğu ciddi ekonomik sorunlara yönelmiş, cesur bir saldırı; yalnız kapsamlı bir istikrar programı değil, aynı zamanda ekonomik politikanın temel olarak yeniden yönlendirilişi» gibi nitelemelerle anılan önlemler için şunlar da söylendi: «Hükümetin uyguladığı yaklaşım gerçekçi görünüyor. (...) Ama sürecin devam etmesi için, hem 1980'de hem de daha sonraki yıllarda kısıtlayıcı bütçe ve para politikaları gereklidir».

Ardından, emperyalist-kapitalist dünyadan pek çok hükümet, politikacı, örgüt ve «bilimsel çevreler», aynı övgü ve öğüt dolu dikkat ve nezaketi göstermekte sıraya girdiler. Bu kutlama ve özendirme kampanyasına en son katılan da NATO oldu. NATO dışişleri bakanları, Ankara'da, Ankara hükümetinin ekonomik kararlarını beğendik-

lerini açıkladılar. Ertesi gün de, bu hükümetin, dolayısıyla onun kararlarının oynak destekçisi bir partinin sözcüsü, bunun Türkiye'nin iç işlerine karışma, «iktidar-mühalefet dengesini bozma» anlamına geldiğini söyledi.

GERİYE NE KALDI?

Türkiye burjuvazisi Batılı dostlarına yalvarıp yakarıyor, onları insafa ve cömertliğe davet ediyor. Ardından sitemler ediyor, serzenişte bulunuyor. Ardından, onlara akıl veriyor; bana verirsen senin için iyi olur, diyor. Ardından, tehdit ediyor; vermezsen çok fena olur, bak ne kritik bir yerdeyim, diyor.

Ama Batılı dostlar pek de «acul» davranmak istemiyorlar. Özal'ın sekte-i kalbe kadar varan ceht ve gayretleri bile onları acullaştırmaya yetmiyor. Bu gayretler açısından gerçekten önem taşıyan borç ertelemesini erteleyebiliyorlar. Türkiye kapitalizminin, onun siyasi kadrolarının sürünüyor olması, çok önemli değil. Asıl önemlisi, sürünmenin kesin bir yıkıma dönüşmesi. Bunu gerçekleştirecekler o güçte görünmedikçe, ko gitsin rahvan. Arada bir miktar borç, bir de sık sık ve hareketle sırt sıvazlama. Şimdilik gidiyor işte.

Bu arada, geçen ay, sosyalist ülkelerle ticari ilişkileri kısıtlayıcı bazı önlemler de ortaya çıktı. Sovyetler Birliği ve Bulgaristan'dan elektrik alamazsak, Anadolu'nun şu kadarı karanlıkta kalır, sanayiin bu kadar durur, diyen sanayiciler falan da oldu; ama, ne gam! Geleceği, *daha doğrusu, yarınki günü* düşünen kim? Türkiye kapitalizmi ve onun siyasal kadroları, Türkiye'nin geleceğini düşünemiyorlar; ancak korkulu bir rüya olarak görebiliyorlar. Bütün yapabildikleri, bugünü kurtarmanın, bugünün akşamında bir önceki günün akşamından daha fazla kötülemeden yatağa girmenin çaresini bulmak. «Sabah ola, hayr'ola». Git gide daha da müslümanlaşacak Türkiye burujvazisinin dilindeki ve gönlündeki dua bu.

25 Ocak kararlarını destekleyen sermayenin ve onun bilimsel çevrelerinin ısrarla altını çizdikleri bir gelişme daha gerçekleştirildi. Enflasyonun bu kadar hızla seyrettiği bir zamanda faiz oranları nasıl böyle kalır, deniliyordu. Kalmadı. Hükümet faiz oranlarını da serbest bıraktı. Daha çok tasarruf, daha az tüketim, daha az yatırım, daha az üretim; daha çok işsizlik, daha çok yoksulluk. O kadar eskitilmiş, o kadar güçsüz çareler ki. Biraz kocakarı ilaçlarına benziyor. «Çare tükenmez» sözünü meşhur eden Demirel'in çaresi tükenmiş görünüyor.

Üstelik, yeni faiz kararnamesinin uygulanmasına birkaç gün kala büyük bankaların faizleri çok da serbestleştirmek istemediklerine ilişkin işaretler ortaya çıktı. Koç'un Garanti Bankasının başını çetiği küçük bir grubun dışında, bankaların mevduata ve kredilere uygulanacak faiz oranlarını yüzde 40'ın altında tutma eğilimi gösterdikleri söyleniyor. Bir başka söylenti de şu: Bazı çok büyük bankaların, büyük kentlerdeki şubelerinin veznedarları, mevduat sahiplerine ödeyecek para bulamıyorlar; bazı günler veznelerini kapatıp tüccar müşterilerini dolaşarak «biraz para yatırmalarını ricaya» gidiyorlar. Önümüzdeki günlerin, faiz oranlarında nasıl bir kapışmaya sahne olacağı görülecek.

Peki, geriye ne kaldı? Kocakarı ilaçlarından geriye kalan ne var? Vergiler mi? Demirel hükümeti Meclise gönderdiği tasarıları geri çekiyor. Bir genel seçim yaklaşırken, vergi yükünü artırıcı «reformlar» yapmak için cür'et ve cesaret de yetmeyebilir. Sermaye ve sermayenin bilimsel çevreleri de bundan umut kesmiş görünüyorlar. Öyleyse, bir şey daha kalıyor. Onun üzerinde ısrarla duruluyor: Fiyatları ve faizleri serbestleştirdikten sonra, bir de döviz fiyatlarını serbestleştirmek. Sıkça tekrarlanmaya başlayan ifadesiyle: Korkmayalım, türk lirasını dalgalanmaya bırakalım, bir süre sonra piyasadaki gerçek (ya da serbest) fiyatını bulsun. Ama, korkanlar da var. «Ya dolar 250 lira olursa» diye korkanlar var. Korkaklar mı ağır basacak, cesurlar mı? Bunu da önümüzdeki aylar gösterecek.

İLK AYLARDA NELER OLDU?

1980 yılının ilk dört ayındaki gelişmeler, «önlemciler» açısından hiç de iç açıcı görünmüyor. Önce, dış ödemeler. Demirel, televizyonda, «ithalat ihracat arttı; ekonomi canlanıyor» diye konuşmalar yapıyor; ama sermayenin kestirimleri ve görüşleri daha kötümser. Bu yılın ilk üç ayında ithalat, geçen yılın aynı dönemine göre, yüzde 11.8 oranında, ihracat ise yüzde 5.7 oranında artmış durumda. İşçi dövizlerinin gelişindeki artış ise umulanın çok altında. Ecevit hükümetinin geçen yılın yaz başındaki primli kur uygulamasından sonra işçi dövizi girişlerinde önemli bir sıçrama olmuştu. Demirel'in Ocak sonundaki yüksek oranlı devalüasyonundan sonra beklenen böyle bir sıçrama ise gerçekleşmedi. Yabancı paraların türk lirası cinsinden fiyatının dalgalandırılarak ortaya çıkarılmasını savunanlar, bu sonucu da

kullanıyorlar. Ayrıca, şunlar da söyleniyor: Döviz kuru yükseltildikçe, Avrupa'daki işçiler Türkiye'deki ihtiyaçlarını daha düşük miktarlardaki dövizleri göndererek karşıladıklarını düşünebilirler; bu yüzden döviz girişlerinde azalma olabilir. Hatta, döviz kurlarının yükseltilmesi yoluyla işçi dövizi girişine verilen dürtü, döviz girişini engelleyici eğilimlerle bir başabaş noktasına yaklaşabilir.

Öte yandan, yeni dış borç bulma ve borç ertelemeleri sorunu var. Türkiye'nin dış borç yükümlülükleri çok yüksek boyutlara ulaşmış durumda. Üstelik, gittikçe de artıyor. Burada, genellikle, ülkelerin «kredi değerlikleri»nin bir göstergesi olarak düşünülen ve «borç karşılama oranı» ya da «borç servis oranı» gibi adlarla anılan bir gösterge söz konusu. Faiz ve anapara taksitlerinden oluşan yıllık borç yükümlülüğünün ihracat ve «faktör dışı gelirler» toplamına bölümü, biçiminde ölçülüyor. Bu oranı, Türkiye için 1976'da yüzde 11.4 ve 1977'de yüzde 19.2 olarak hesaplanmış. Dördüncü plan döneminin başında yüzde 41.1 oluyor. Plan dönemi sonu olan 1983 yılında ise yüzde 54.5 olması bekleniyor. Türkiye'nin, çok yakın bir gelecekte, ihracat ve işçi dövizi gelirleri toplamının yarısından fazlasını dış borç ödemelerine ayırma zorunluluğu ile karşı karşıya kalabilecek olması, sermaye çevrelerince bile «son derece tehlikeli bir olasılık» olarak değerlendiriliyor. Sözgelimi, eski maliye bakanlarından ve eski ODTÜ rektörlerinden Kemal Kurdaş, pek endişeli görünüyor: «Yakın bir gelecekte size Para Fonu bir teklif yapabilir. 'Siz bu ekonominizi idare edemiyorsunuz, Merkez Bankası'na bir eleman oturtacağım, o kararları verecek' diye. Türkiye hakikaten Osmanlı devrinin 1870'lerine dönecek». Uluslararası Para Fonunun böyle uygulamalara girdiği biliniyor. Yakın geçmişte, bir Zaire örneği var. Zaire Merkez Bankası'na IMF'nin en yetkili bir adamının oturtularak dizginlerin doğrudan doğruya ele alınması gibi bir örnek.

UMUTSUZ KENTLERDEN KIRLARIN KULAKLARINA DOĞRU

Dr. Türkcan, **Sosyalist İktidar'ın** altıncı sayısında yayımlanan, 25 Ocak kararlarına ilişkin yazısına «Türkiye Üretimden Vaz mı Geçiyor?» başlığını koymuştu. 1980'in ilk çeyreği sona erdiğinde ortaya çıkan üretim gerçekleşmeleri, bu soruya «evet» yanıtını veriyor. Petrol ürünleri ile linyit dışında hemen hemen bütün temel malların üretiminde gerileme var. Hem de üretimin zaten çok gerilemiş olduğu

1979 yılına oranla. Üretimdeki gerilemenin en çarpıcı olduğu dallar taşkömürü, hampetrol, çimento, demir-çelik, sigara, dokuma, kâğıt, blister bakır ve otomotiv. Seksen bir temel malda üretimin 1979'a göre gerileyişi yüzde 8.5 oranında gerçekleşiyor. Petrol ürünleri dışarıda bırakılırsa, bu gerileme yüzde 18'e kadar varıyor. İlk üç aydaki fiyat artışları ise, hangi ağızlara bakarsanız bakın, yüzde 40'ın üstünde. Aynı oran, geçen yılın aynı döneminde yüzde 15 idi ve yıl sonunda yüzde 80'in biraz üzerine çıkmıştı. Enflasyon hızı, daha yılın ortasına gelmeden, yüzde 50'yi bulmuş, hatta aşmış durumda. Sermaye çevreleri bile, pek medet umar göründükleri «çok sıkı parasal önlemler» alınmazsa, enflasyon hızının yıl sonunda üç haneli rakamlara ulaşacağını söylüyorlar.

Bu arada, bir başka ilginç gelişme daha var ki, Türkiye burjuvazisinin bazı eğilimleri ya da geleceğe yönelik çareleri konusunda birtakım ipuçları veriyor. Bu yılın ilk çeyreğinin sonunda, iç ticaret hadlerinin tarımın lehine geliştiği gözlenebiliyor. İlk ve kaba rakamlara göre, bu dönemde tarımsal mallardaki fiyat artışları yüzde 48 oranında iken sanayi mallarındaki fiyat artışı yüzde 46. Altmışlı yılların ortalarındaki ilk Demirel hükümetlerinden bu yana sanayi lehine gelişen, 12 Mart döneminde daha da açılan fiyat makasında, hemen hemen tek belirgin ters gelişme 1974'teki Ecevit iktidarında olmuştu. Belki de ilk kez, bir Demirel hükümeti döneminde, fiyat makası tarım lehine gelişmeye başlıyor, ya da en azından o eğilimi gösteriyor. Kentli emekçilerin gelirlerindeki gerçek azalma, bir başka deyişle, satın alma gücündeki düşüş, sanayi mallarına olan talebi azaltıyor. Bu talep azalmasının belli ölçülerde, küçük firmalar düzeyinde iflaslara yol açması bekleniyor. Hatta, bazı sermaye çevreleri, «enflasyon dursun diyoruz, ama enflasyon durunca birçok firma da gürültüye gidecek, bunu düşünüyor muyuz?» diye sormaya başladılar.

Türkiye burjuvazisi kentlerle hem başa çıkamıyor, hem de oralardan umudunu kesmek durumunda kalabileceğini düşünmeye başlıyor. Kırlarda geliştirilecek bir zengin köylü kesimi, Rusya'daki deyimi ile «kulaklar», bir çare olabilir mi? Hem ekonomik çıkmazlar için, hem de gelecekteki politik olasılıklara karşı. Bazı işaretler var. Ancak, biraz daha gelişip olgunlaşmasını beklemek gerek. Yakın gelecekte, bunun çok daha açık belirtileri ortaya çıkabilir. Türkiye'de sosyalist iktidarı düşünenler ve ona hazırlananlar için çözümlenmesi ve çözülmesi gereken ciddi teorik ve politik sorunlar, basit tekrarların çok ötesine geçmeyi gerektiren sorunlar gündeme gelebilir.

1980'İN KARAMSARLIĞI

Bu yıla, bu yılın sonunda ortaya çıkabilecek duruma ilişkin karamsarlık git gide artıyor. Demirel hükümetinin ekonomi politikası, arabayı en küçük vitese, hatta geri vitese almaya bakıyor. Yatırımlar neredeyse tümüyle durma noktasına ulaşmak üzere. Kamu kesiminde başlanmış ya da karara bağlanmış yatırımların hangilerinin durdurulup hangilerinin sürdürüleceği henüz kesinlikle kararlaştırılamamış durumda. Yatırımlar açısından bu yıla «kaybolmuş» gözüyle bakılıyor. Bugün verilecek yatırım kararlarının bile 1981'den önce uygulamaya geçirilemeyeceği belirtiliyor. Özel yatırımların düşmesi ise, yine bu çevrelerce, kaynak yetersizliğine bağlanıyor. Dolayısıyla, büyük ölçüde, iç talebe, bir başka deyişle, iç pazarın daralmasına, bağlı olarak, özel sanayiin yatırımlarında ve üretiminde azalma var. Azalmanın daha da süreceği görülüyor.

1980 yılının sonundaki duruma ilişkin iyimser beklentiler bile, imalat sanayiinde yaratılacak «katma değer»in 1979 yılının çok düşük düzeyinin de altında kalacağını kabul ediyor. Buna karşılık, tarım kesiminde ortaya çıkabilecek gelişmelere bağlı olarak, genel olarak ekonominin büyüme hızının eksi olmasa da sıfır düzeyinde kalabileceği kestiriliyor. Daha önce de belirtildiği gibi, fiyat artışlarının yüzde 100'ün üzerine çıkması yakın bir olasılık. O cafcaflı «enflasyon canavarını boğacağız, asacağız, keseceğiz» iddialarının sonrasında, boğulanın kim olacağı görülecek.

Hükümetin koordinatörlerinin ve bakanlarının ağzından dile getirilen 7.5-8 milyar dolarlık ithalat hacmi hedeflerine inananların sayısı ise gitgide söyleyenlerin sayısına eşitleniyor. En iyimser tahminler bile ihracat ve işçi dövizi gelirleri toplamının 4.5 milyar doları aşamayacağını söylüyor. Düğün bayramla ilan edilen 1.16 milyar dolar tutarındaki OECD kredilerinin de ancak yarım milyarlık bir bölümünün yıl içinde kullanılabileceği anlaşılıyor. Çok iyimser tahminciler, bunlara bir de 1 milyar doları bulabilecek olağanüstü boyutlardaki petrol kredilerini ekliyorlar. Böylece, en iyimser tahmin olarak 6 milyar dolarlık bir ithalat olanağı ortaya çıkıyor. Ancak, bir de 1980 yılı içinde ödenmesi gereken dış borçlar sorunu gündemde. Bunlar, 1.2 milyar doları anapara, 1.3 milyar doları faiz ödemeleri olmak

üzere 2.5 milyar doları buluyor. Büyük birader Özal bunların aşağı yukarı 2.3 milyar dolara yaklaşan çok önemli bir bölümünü erteletmeye uğraşıyor. Ama, geçen ay içinde de görüldüğü gibi pek iç karartıcı, ertelemeyi erteleme haberleri geliyor. Bu iç karartıcı haberler önümüzdeki aylarda da gelmeye devam eder ya da yukarıdaki ertelenecek miktar epeyce küçülürse, yıllık ithalat hedefi hayallerinin iyice güme gitmesi çok güçlü bir olasılıktır. Bu durumda, memleketimizin, bir sekte-i kalbi henüz atlatmış fedakâr bir evlâdını kaybetme tehlikesi doğabilir ki, evlerden ırak!

27.6.1980

AHİR ZAMAN PEYGAMBERİ
EBU CAHİL KEMAL TAHİR

Yalçın KÜÇÜK

Peygamberler Arap topraklarından çıkmış. Musa, İsa ve Muhammed. Dünyanın son zamanında gelecek peygamber, kutsal kitaplara göre ahir zaman peygamberi de, her halde arap topraklarıyla ilgili olacak. Şu günlerde gelecek olursa, mutlaka arap olması gerekecek. Çünkü şimdi arap modası var. Para, arap modasını yarattı. Türkiye ahir zaman peygamberine kavuştu. Kitaplarından sonra söyleşileri, kutsal deyişle, hadisi, yayınlanıyor. Milliyet Gazetesi, Kemal Tahir'in hadis-i şerifini yayınlıyor. Milliyet Gazetesi, Ahir Zaman Peygamberi Ebu Cahil Kemal Tahir'in kutsal söyleşilerini, kutsal kitaplardaki deyişle, hadis-i kudsiini, yayınlıyor.

Bu kıyametli günlerde Türkiye'ye bir peygamber gerekiyor. Dolmuş muziğinden sonra, Euro-vision şarkısı da «arabesk» olunca, peygamber de öyle olacak. Arabesk olmak biraz da erkek çocuğa düşkün olmak demek. Babalar, erkek çocukların babası olarak anılırlar. Ebu Bekir, ünlü halife, Bekir'in babası demek. Ebu Firaz, Türkiye'deki resmi Filistin temsilcisi, Firaz'ın babası demek. Ebu Cahil de cahilin babası anlamına geliyor. Kemal Tahir Ebu Cahil oluyor. Ebu Cahil Kemal Tahir, aslında, Türkiye'nin tüm cahillerinin babasıdır.

Milliyet'teki kutsal söyleşi, hadis-i kudsi, Ebu Cahil Kemal Tahir Hazretleri'ne mi ait? Söylemek zor fakat önemli değil. Ebu Cahil Kemal Tahir Hazretleri bu dünyadan ayrıldıkları için kendileri söyleyemezler. Ancak halifeleri var. Bunlar da ağızlarını açmıyorlar. Bu kutsal söyleşinin, hadis-i kudsi, tahiriler arasında büyük bir homurdanmaya yol açtığı rivayet ediliyor. Tahirileri açığa çıkardığı söyleniyor. Ancak henüz halifelerden bir işaret gelmedi. Her halde homurtu, tartışmalarının sesidir. Ve bir gün, bir işaret gelecektir. İşaret gelinceye kadar hadisin, Ebu Cahil Kemal Tahir Hazretleri'ne ait olduğunu kabul etmek gerekecektir.

Türkiye'nin sosyalizme gebe olduğunu anlamak için yalnızca basına bakın. Büyük sermayenin sözcüsü değil, büyük sermayenin kendisi olan büyük basına. Ne yapıyorlar? Bir işleri var: Anti-sosyalizm. Tercüman, sosyalizmle özdeş tuttuğu Rusya'ya karşı, eski tarihle 93 ve yeni tarihle 1877 Türk-Rus savaşının acılarından medet umuyor. Hürriyet, bir sol çeşni vererek Sovyetler Birliği'ndeki türk kökenli Sovyet yurttaşlarını kaleme alıyor. Milliyet, Ebu Cahil Kemal Tahir'in hadisinden, Mustafa Suphi'nin Mustafa Kemal tarafından öldürtülmesini Lenin ve Stalin'in istediğini anlatıyor. Büyük sermayenin kendisi olan büyük basın, kendi kurallarını çiğneyerek, artık tek işlevini, doğacak olan sosyalizmi doğmadan öldürmede buluyor. Bunu, basın sanıyor.

Ebu Cahil Kemal Tahir'in cehaletini ilk kez yazmıyorum. Kemal Tahir'in aynı zamanda Ebu Cahil olduğunu, Mustafa Suphi'yi Lenin'in öldürttüğünü iddia etmesine bağlamıyorum. Çok daha önce yazmış olduğumu söylemek zorundayım. Bu Dergi'nin Sosyalist İktidar'ın, ilk sayısında yer alan Türkiye Aydını Üzerine Tezler'in bir bölümünü Kemal Tahir'e ayırmıştım. Şunları yazmıştım: «Kemal Tahir, bir yarıcahildir ve yarı-aydındır. Kemal Tahir'de bir keramet veya bir 'düşünür' bulanlar tüm cahildir. Kemal bugün okuyucusunu buluyor. Sağ okuyucunun malı oluyor. Ecevit'in kişiliksiz televizyonu Türkiye'nin Dostoyevskiy'i diye reklam yapıyor. Özetin özeti şöyle oluyor: Kemal Tahir'in tüm yazıları ve romanları sağ okuyucunun malı olsa ve yerine Peyami Safa'nın, örnek olsun, Dokuzuncu Mariciye Koğuşu veya Matmazel Noraliya'nın Koltuğu alınsa 'ilerici edebiyat' zararlı çıkmaz. İlerici okuyucu da zararlı çıkmaz» (1) On ay kadar önce yazdıklarımı, kutsal söyleşi yalnızca doğruladı. Aşırı doğruladı. Bu yüzden eklemem gerek: Ebu Cahil Kemal Tahir, sağ politikada yerini buluyor.

Zorunlu olarak. Neden doğrulanıyor ve neden yerini buluyor? Kaçınılmaz olarak ve bir tek nedenle. Sui generis, nev-i şahsına münhasır, kendine özgü, hep aynı anlama gelir. Latince, osmanlıca ya da Türkçe. Bir toplumun sui generis, nev-i şahsına münhasır ya da kendine özgü olduğunu kanıtlama sevdaları her ülkede, değişimin tohumlarının atıldığı her toplumda, olmuştur. Bu sevdadan vazgeçmeyenler, gericiliğin batağına batmıştır. Ebu Cahil Kemal Tahir, son derecede kıt bilgisiyle, Osmanlı'dan bu yana Türkiye'nin sui generis olduğunu anlatma sevdasına kapılmıştır. Şimdi hadisleriyle milli görüş'e doğru yol alıyor. Gericiliğin batağına yatıyor.

Mustafa Kemal, garpçıdır. Lenin ise zapadnik. Zapadnik, kendisi için Lenin'in de kullandığı bir kelime ve tam karşılığı garpçı demek. Rusya'da ilericilik, bir zapadnik hareket olarak başladı. Zapadnikler, Slavyanofil'lere karşı, slav sevdalılarına karşı, amansız bir mücadele vererek geliştiler. Slavyanofiller, Rusya'nın sui generis olduğunu iddia ettiler. Lenin, Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi adını taşıyan kitabını, çok büyük ölçüde, slavyanofillere öldürücü darbe indirmek için yazdı. Öldürücü darbe indirildi. Rusya'da sosyalistler, zapadniçestvo akımlardan doğdular. Türkiye'de sosyalistler garpçı mücadelenin devamıdırlar. Türkiye'de yenilikçi akımların en son sahibidirler.

Ebu Cahil Kemal Tahir ise bir gericidir. Bir Osmanlı sevdalısı, bir Osmanlıcıdır. Ebu Cahil Kemal Tahir bir Osmanlı sevdalısı, fakat aynı zamanda, bir Mustafa Kemal Paşa hayranıdır. Mustafa Kemal'i Osmnlı'yı sürdüren bir paşa olarak gördüğü sürece bir Mustafa Kemal Paşa hayranıdır. Aynı zamanda bir İttihat ve Terakki hayranıdır. Ebu Cahil Kemal Tahir hem Osmanlıcı, hem İttihat ve Terakkici ve hem de yaşacıdır. Çünkü bir cahildir.

Ebu Cahil Kemal Tahir, çok roman yazdı. Romanları çok tartışıldı. Dünyada ve Türkiye'de çok roman yazan,, romanları çok tartışılan fakat hiç bir romanı roman olarak tartışılmayan sui generis, kendine özgü, bir yazar oldu. Peygamberliği işte burada doğdu. Roman yazıp bilim saçan bir adam oldu. Ebu Cahil Kemal Tahir, her okuduğu «bilimsel» kitap ya da anıdan bir roman çıkardı. «Kemal Tahir, Türkiye aydınının kısırlığını bir ticari sömürü aracı haline getirdi. Kısır ve tembel Türkiye aydınına, Ahmet Mithat Efendi geleneğinde, okuduğu bir kitaptan bir 'teori' çıkarıp sundu. Bir süre yutturdu. Tıpkı sevecen fakat kötü huylu annelerin, dişleri yeni çıkan bebeklerine, cızbız köfteyi önce ağızda çiğneyip sonra vermesi gibi. Cızbız köfteyi çiğneyip ve tükrükleyip yutturması gibi. »Bu cümleler de, daha önce yazılmış Türkiye Aydını Üzerine Tezler'den.

Bu noktayı biraz daha açmak gerekiyor. Aslında Kemal Tahir, bir kısırlık ile bir tembellikten yararlanıyor. Türkiye'nin bilim adamlarının kısırlığı ile aydın okuyucularının tembelliğinden kaynaklanıyor. Bilimsel çalışmaların azlığında, Kemal Tahir, rastgele eline geçirdiği tarih kitaplarıyla anılardan roman yazıyor. Tembel okuyucu da bunları roman değil bir tarih kitabı olarak okuyor. Tıpkı orta öğretimde tecrübeli bir tarih öğretmeninden Baltacı Mehmet'in aşk hikayelerini dinlerken duyduğu ilgi ve rahatlıkla Kemal Tahir'in romanlarını okuyor.

Yorgun Savaşçı Örnek olsun ve Yorgun Savaşçı ele alınsın,

Kim? Yorgun Savaşçı, Ebu Cahil Kemal Tahir'in en önemli romanıdır. Fakat, roman değildir. Yorgun Savaşçı'da bir tek «insan» yok. Yorgun Savaşçı'da romanın «kahramanı» Cehennem Cemil bile yok. Yaşamaz. Cehennem Cemil, okuyucuyu ilgilendirmez. Ebu Cahil Kemal Tahir'in bozduğu Türkçe ile «ilgilendirebilemez» Çünkü Yorgun Savaşçı'da Cehennem Cemil bir insan olarak ele alınmıyor, tarihsel bir figuran olarak geçiyor.

Yorgun Savaşçı, bir roman değil bir telefon rehberidir. Mütareke'den başlayıp Kurtuluş Savaşı'nın ilk dönemine kadar uzanan bir zaman kesitinde ve tercihli olarak telefon alabilecek herkesin ismi yazılıdır. Enver'in amcası Halil Paşa'dan Vali Reşit'e, Bekir Sami Bey'-den İbrahim Temo'ya, Çerkez Ethem'den Kuşçubaşı Eşref'e kadar herkesin ismi bu telefon rehberinde var. Ancak telefon rehberinin sayfaları arasında reklam kuşakları yerine seks hikayeleri var. Örnek olsun, İttihatçı Vali Reşit'in Mütareke döneminde polislerce kovalanmasını ve yakalanacağı zaman intihar etmesini Cehennem Cemil'in yeni başlayan aşk odasından seyretmeye ne dersiniz? Cemil'in kuzini ve şehit arkadaşının dul karısı Neriman, nazlı nazlı «uslu dur.. çek.. çek elini» diyor. Sonra «ödüm kopuyor gebe kalırım, diye... uykularım kaçıyor» diyor. Sonra Von Kres Paşa'nın Cemil'e hediye ettiği dürbünle oynamaya başlıyor. Sonra, birden bire, «A... A... nedir o Birini kovalıyorlar Cemil Abi... Silah çekmiş polis..» diye bağırıyor. Vali Reşit'in intiharı böyle anlatılıyor. Yorgun Savaşçı bu şekilde başlıyor. Sonra Neriman, Cemil Abisi ile evleniyor.

Ebu Cemil Kemal Tahir'in en ünlü kahramanı Yorgun Savaşçı Cehennem Cemil bir İttihatçı mı, yoksa Kemalist mi? Anlamak zor. Ancak zor da olsa bir ip ucu var. Profesör Sencer Divitçioğlu, Yorgun Savaşçı gibi ünlü ve aynı zamanın ürünü, «Asya Üretim Tarzı ve Osmanlı Toplumu» adlı kitabına başlarken, çok beğeniyor olmalı, bir alıntıya yer veriyor. Hemen girişin altındaki bu cümle şöyle: «Bir şeyin tabu olması için anlaşılması değil, anlaşılmaması şarttır.» (2) Bu önemli cümleye imza olarak Kemal Tahir ve kaynak olarak da Yorgun Savaşçı yazılıyor.

Çok güzel ve rastlantı değil. Bir süre için ve küçük bir değişiklikle «bir şeyin moda olması için anlaşılması değil, anlaşılmaması şarttır». Bu söz, Ebu Cahil Kemal Tahir'in baş eseri için, kendisi için ve aynı dünya görüşünün bir zamanki «bilim adamı» Sencer Divitçioğlu için ve Divitçioğlu'nun baş eseri «Asya Üretim Tarzı» için de geçerli. Belki de daha çok bunlar için geçerli.

Özellikle Ebu Cahil Kemal Tahir için. Bu özellik, Ebu Cahil Kemal Tahir'in uslübünden, biçeminden, ileri geliyor. Artık bu biçemin niteliği ve kökeni konusunda çok açık olmak gerekiyor. Kısaca şunu söylemek zorunlu oluyor: Ebu Cahil tam bir köylü. Köylü mantığıyla köylü tartışma yöntemine sahip. Türkiye'nin köylerinde namlı pehlivanlar gibi ünlü tartışmacılar olur. Tartışmalar da, pehlivan güreşleri gibi, bir ömür devam eder. Köy camiinde ve eğer köylülük kasabada devam ediyorsa belli bir kahvede münazaracılar bir araya gelirler. Çaylar söylenir. Seyirciler hazırlanır. Bir gülünçlü seyir başlar.

Köy camii ya da kasaba kahvesindeki tartışmanın amacı, ortak doğruyu bulmak değil. Karşısındakini «faka bastırmak» veya «tongaya düşürmek». Tartışmada başarının ölçüsü ise seyircileri güldürmek veya seyircilerden alkış almak. Bu rakip tartışmacının mantık hatalarını bulmakla mümkün. Aslında bütün tartışma doğruluğu tartışmasız kabul edilen belli önermelerden yeni önermeler ya da söz türetmekten ibaret. Bu yüzden köy camii veya kasaba kahvesindeki münazarada «bak şimdi nereye geliyorum» veya «ne demiştik» ya da «yahu nerede kalmıştık» türünden kendi kendine hatırlatmalar veya rakip tartışmaçının aşırı bir iddiası karşısında «hööst bre» türünden ünlemler çok kullanılır.

Bunlar Kemal Tahir'in alamet-i farikası, ayırıcı işareti, oluyor. Kemal Tahir'in dünyasında herkes böyle konuşuyor. Gerçekte Ebu Cahil Kemal Tahir'in dünyasının Hacivat ile Karagöz'ün dünyasından farksız olduğu ortaya çıkıyor. Hiç bir seyir değeri olmayan Hacivat ile Karagöz'de seyirci kelime oyunlarıyla güldürülüyor. Ancak gülmek için de seyircinin büyük ölçüde cahil ve aynı ölçüde de tembel olması gerekiyor. Bu yüzden artık Hacivat ile Karagöz'e Türkiye'nin çocukları bile gülmüyor. Hacivat ile Karagöz, Türkiye'nin köy camiileri veya kasaba kahvelerinin gülünçlü tartışmalarını, anlaşılmaz bir inatla, sürdürmeye çalışıyor. Kemal Tahir, bıraktığı eserleriyle, aynı işi edebiyatta yapıyor.

Ebu Cahil Kemal Tahir'in romanlarına giren herkes çok konuşur. Kemal Tahir'in romanlarında toplum yoktur, bunun yerine köy camiindeki münazara vardır. O kadar çok konuşan var ki, kimin ne dediğini anlamak mümkün değil. Biçem aynı köy kahvesindeki tartışma biçemi olduğu için, amaç «fakat bastırmak »olduğu için, her iddianın karşıtını da bulmak mümkün. Bu yüzden örnek olsun. Yorgun Savaşçı'nın İttihatçı mı, yoksa Kemalist mi olduğunu anlamak mümkün değil. Yine bu yüzden, Ebu Cahil Kemal Tahir'in Kemalist mi, İttihatçı mı olduğuna karar vermek zor.

Her halde tesadüf olmamalı. Çünkü Ebu Cahil Kemal Tahir, Yorgun Savaşçı'da yazıyor: «Bir şeyin tabu olması için anlaşılması değil, anlaşılmaması şarttır.» Yorgun Savaşçı'da birçok «milli» kahraman konuşuyor. Ancak Ebu Cahil Kemal Tahir, anlaşılmak değil anlaşılmamakta kazanç gördüğü için, sui generis görüşlerini, Osmanlıcı dünya teorisini, bir «milli» kahramana değil, «Deli Gavur» ya da «Alman Gavuru» olarak nitelediği Doktor Karlos'a konuşturuyor. «Deli Gavur» Doktor Karlos, Mezapotomya'da arkeoloik araştırmalar yapıyor ve «Siz benim geçmişi aradığımı sanıyorsunuz ama yanılıyorsunuz, ben sizin geleceğinizi aramaktayım, yerin altında» diyor. (3) Yorgun Savaşçı, 1965 yılında yayınlanıyor. Böylece Ebu Cahil, 1965 yıllarında Türkiye enteliansiyasında pek geçerli olan tarih aşkını ve toplumların bugününü anlayabilmek için çok eskilere, arkeleoik kazıların derinliklerine kadar, gitmek gerektiği düşüncesini romana dökmüş oluyor.

Ebu Cahil Kemal Tahir'in eserlerinde herkes konuşuyor ve herkes çok uzun konuşuyor. Köy camiinde olduğu gibi sözü alan susmasını bilmiyor. Ebu Cahil'in okuyucuları, roman yazılırken yakınında olmadığı icin müdahale de edemiyorlar. Bu yüzden olsa gerek, Deli Gavur Doktor Karlos da uzun uzun konuşuyor. Ebu Cahil Bunları romana yazıyor. Buraya(maalesef bu çok uzun tiraddan uzun sayılması gereken bir bölüm, bir parağraf değil bir parağrafın bir parçasını, almak zorunlu oluyor. Söz, Doktor Karlos'un. «Kurakta sizin toprak, hiç sapan görmemiş gibi taş kesilir. Taşkınlar, tarlaların yarısını alır denize götürür, yarısını dar vadilere indirip bataklık yapar. Bataklıklardan insan barınamaz. Bu yüzden, Adana, Küçük, Büyük Menderes ovaları gibi verimli ovalarınız ancak on dokuzuncu yüz yıl ortalarında tarıma açılabilmiştir. Daha önceleri buralarda göçebeler hayvan otlatıyorlardı. Bu özellikteki topraklarda, Batıda olduğu gibi, özel mülkiyet yerleşip gelişemez, zenginlikler sayılı ellerde toplanamaz. Sizde batı anlamında FEODALİTE'nin bulunmaması bundandır. Çünkü ne kadar güçlü olursa olsun, hiçbir FEODAL, böyle topraklarda serflerini doyurup kendisini zengin edecek tarımı, yalnız kendi gücüyle sürdüremez!» (4) Feodalite ve Feodal, romanın aslında büyük harfle yazılıyor. Ebu Cahil Kemal Tahir, cahil olduğunu kabul ettiği okuyucusuna, «hööst, halt etme» diyor. «Küçük harfle yazsam dikkat etmezsin, görmen için, önemini anlaman için, büyük harfl e yazıyorum» diyor. Her büyük harfli yazar gibi okuyucusuna hakaret ediyor. Okuyucuyu ahmak yerine koyuyor.

Fakat Doktor Karlos'un sözü ve sayısız paragraflarından birisi henüz bitmedi. Kaldığı yerden devam ediyor. «Türkçesi, toprakları tarımda tutmak için gerekli bayındırlık işlerini ancak devlet yapabilir. İşte bu sebepten, sizin topraklar haklı olarak devletin mülkiyetindedir. Gene bu sebepten batıda devlet, sırasında bir sınıfın öteki sınıfı ezmek için kullandığı araç haline geldiği halde, sizin devlet, ana ödeviyle toplumu İHYA EDİCİ'dir. Yani, batıda devletin olmadığı zamanlar, toplumlar var olmuştur ama, Doğu'da devletsiz toplum görülmemiştir. Sizde devlet toplumun var olma-yok olma şartıdır. Siz, farkına varın varmayın her şeyi devletten beklersiniz. Bizde ağalık almakla olduğu halde, sizde elbette vermekle olacaktır. Siz devletinizi TALANCILIK'la suçlarken, batı kültürünüzle, batılı devletmiş gibi yargılıyorsunuz» İşte böyle. Ebu Cahil Kemal Tahir'in peygamberliği, Türkiye'nin kendine özgü olduğu düşüncesi, daha sonra moda olacak olan «Kerim Devlet» ve «Ceberrut Devlet» kavramları buradan geliyor. Deli Gavur Doktor Karlos'tan geliyor.

Pek acı. Türkiye dünyasının, Türkiye'nin teorik yapısının, Türk modelinin, Batı'dan ayrı olduğunu da Deli Gavur söylüyor. Türkiye'nin teorik yapısının Batı'lı olmadığını yine Batılılar söylüyor. Pek acı olan bu. Pek gerçek olan da bu. Asya üretim biçimi üzerine tartışmalar, Türkiye'de doğmadı, Batı Avrupa'da fışkırdı. 1960 yıllarının ortasına doğru. İbn Haldun, bu dönemde ve Avrupa'da moda oldu. (*) Asya-Afrika ülkelerinde feodalitenin olmadığı, kapitalizmin doğmayacağı, dolayısıyla feodalite-kapitalizm-sosyalizm zincirinin kırılabileceği düşüncesi bu dönemde yoğunlaştı. Bu ilgi üzerindedir ki, Londra'daki Lawrence and Wishart yayın evi, Grundrisse'nin bir bölümünü, saygıdeğer E. J. Hobsbawm'ın ön sözüyle, İngilizcede ilk kez ve «Kapitalist Öncesi Ekonomik Formasyonlar» adıyla yayınladı. 1964 yılında. Yorgun Savaşçı bir yıl sonra yayınlandı. 1965 yılında.

Pek acı ve pek gerçek olanın bir temel nedeni olmalı. Var. Şimdi daha iyi anlaşılıyor: 1960 yılları bir geçiş dönemi oluyor. Soğuk savaştan çıkış dönemi oluyor. Dünya sosyalist sistemi, soğuk savaş döneminde ve çıkarken, kapitalist sistem ile emperyalist sistem arasında bir ara yol olarak «kapitalist olmayan yolu» öne sürüyor. Asya ve Afrika topraklarında «kapitalist olmayan yolu» deneyen ülkeler ortaya çıkıyor. Teorik açıdan tartışılabilir ve politik açıdan anlaşılabilir kapitalist olmayan yolu izleyen ülkelerin de katkısıyla soğuk savaşın tahribatı hafifletiliyor çıkış kolaylaşıyor.

(*) Bu konuyu yakında okuyucuya ulaşacağını umduğum yeni bir kitabımda ele aldım. Burada sadece değiniyorum.

Kapitalist olmayan yol, sosyalizme açılabilecek bir yol olarak düşünülüyor. Politik zorunlulukların bastırdığı, siyasal işlevini yerine getiren ancak teorik azgelişmişlikten kurtulamayan bir deneme olarak, bugün, arkada kalıyor. Asya ve Afrika toplum yapısının sui generis olduğu teorisi ise, emperyalist dünyanın, sosyalizme açılabilen kapitalist olmayan yola karşı bulduğu çözüm oluyor. Osmanlı yapısının özgüllüğü üzerine vurgulama, reel sosyalizme kapalı bir sistem olarak ortaya çıkarılıyor. Bu nedenle Kemal Tahir'in Yorgun Savaşçı'sı ile Sencer Divitçioğlu'nun Asya Türü Üretim Tarzı broşürü çıkınca, zamanın saygın Türkiye İşçi Partisi Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar, «Türk Sosyalizmi» kisvesi altında dünya sosyalist sistemine karşı kampanyayı başlatıyor.

Burada ise bir parantez gerekiyor. Parantez, bilim ve politika ilişkisi üzerine. Gelişmelerinin sınırında bilim ve politika, birbirini tamamlar, birinin eksiğini diğeri karşılar. Dünyanın büyük politikacılarının, örnek olsun Lenin'in, aynı zamanda çok büyük bir bilim adamı olması bundandır. Gelişmelerinin ortak sınırında teori ve pratiğin birleşmesi, bilim ile politikanın aynı kapta erimesi demektir.

Parantez devam ediyor. Türkiye'nin kendine özgü bir teorik yapısı olduğu düşüncesinin üç önde gelen savunucusu Kemal Tahir, Sencer Divitçioğlu ve Mehmet Ali Aybar oldular. Bakın şimdi ne yaptılar Aybar, «euro-communism'i ilk önce ben keşfettim» diye övünüyor. Her ağzını açışında dünya sosyalist sistemi ve sosyalizmi karalıyor. Dr. Divitçioğlu, Rusya'da 1905 Devrim dalgasını bastırmak için alınan Stolıpin reformlarını andıran Demirel-Özal tedbirlerine alkış tutuyor. Ebu Cahil Kemal Tahir ise Mustafa Suphi'yi Lenin ve Stalin'in öldürttüğünü miras olarak bırakıyor. Üçüde anti-sosyalist politikada açığa çıktılar.

Parantez hala devam ediyor. Gelişmelerin sınırında bilimsel açıklık yeterli değilse karanlığı politika açar. Politikada tıkanıklık olunca, yolu açmak için bilimsel açıklık gerekir. Ancak bilimsel açıklığı anında politikada denemek zorunludur. İşte örneği: Dr. Divitçioğlu ile Ebu Cahil'in ortak Türkiye modelinin bilimsel özünü görmekte güçlük çekenlerin yapacağı iş politikada sınamak olmalı. Anında. 1960 yıllarının ikinci yarısında. 1960 yıllarının ikinci yarısında TİP Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar'ın izlediği sosyal politikaya bakmak, Ebu Cahil Kemal Tahir'in Yorgun Savaşçı'sının gerici özünü görmek için yeterli.

İ ve T ile CHP, TKP ile TİP ve TİP-TKP-TSİP

Yorgun Savaşçı kim? İttihat ve Terakki'nin mücadelesinde hedeflerine ulaşamadan kavgadan yorulanlar. Cehennem Cemil veya Patriyot Ömer türünden İttihat ve Terakki'nin gözüpek silahşörleri. Şimdi mütareke dönemindeler. İstanbul'da. Hayatları için saklanıyorlar. Mütareke polisi peşlerinde. Yorulmuşlar. Birbirine «ilk ödevi» yaparken duydukları heyecanı anlatıyorlar. İttihat ve Terakki mücadelesinde «ilk ödev» ilk öldürme oluyor. Patriyot Ömer anlatıyor: «İlk ödevi aldığım günün gecesi... Uyuyamadım ben... O gece tek başıma hep düşündüm. Sonunda ölümden korktuğumu anladım. Ama, başkalarının beni öldüreceklerinden değil... Kendi kendimi öldürmeğe karar vermişim gibi..»

Bundan sonra şöyle devam ediyor: «Patriyot, uzunboylu konuşmuş gibi yorgun, sustu. Cemil yatağa girdi. Tavanın arabesk nakışlarına bakarak, eski köşkün pervazlarında inleyen rüzgarı dinledi. Sofadaki yaşlı saat hırıltıyla ikiyi vurdu.» Sonra konuşma yeniden başladı. Cehennem sordu. «Sevindin mi başarınca ... 'Ne kadar kolaymış...' diye şaştın mı? kaçıncıda iyice alıştığına inandın» Patriyot cevap verdi «Sevinmedim hayır... Kibirlendim. Her insan beceremeyeceği işi, yüz akıyla başarmanın kibiri. Bir çeşit rekor kırma.. Rekor kırmadan sonraki..» Burada söze Cehennem giriyor: «Yorgunluk mu » Patriyot da doğruluyor: «Evet, yorgunluk... Yorgunluğu şimdi farkettim inanırmısın?»

Konuşma böyle devam ediyor. Kemal Tahir, yorgun savaşçıda köy özlemini dile getiriyor. Hep umut kırıklığı, köyün tek düzeliğine özlem olarak yansıyor. Cehennem Cemil konuşuyor: «Napalım bilir misin Patriyot... Ben alayım Nerimanı... Basıp gidelim!» Patriyot Ömer soruyor: «Gidelim mi? Nereye» Cehennem Cemil, bu soruya, yorgun savaşçının gizini açıklayarak cevap veriyor: «Buluruz bir yer barınacak... Debelendik yeterince... Sıramızı savdık!... Dileyen bahtını denesin! Devleti kurtarsın! Geçsin başına kurulsun!.. Nasıl?» Yorgun Savaşçı böyle konuşuyor. Sonra Kemal Tahir ekliyor: «Uzaktan uzağa bir köpek uludu» Cehennem Cemil, yavaşça bağırıyor: «Köy yakın!..» Ebu Cahil Kemal Tahir'in bütün söylemek istediğini, «ana fikri», bu sayfalar açıklıyor. Cehennem Cemil köyün sukünetine koşarak kavgayı bırakmıyor. Yorgun Savaşçı Cehennem Cemil, hayal kırıklığını aşıyor, Anadolu'ya geçiyor, mücadeleye devam ediyor, Cumhuriyet'in kurucuları arasına katılıyor.

Hepsi bu. Kemal Tahir de bu. Aslında şu: Kemal Tahir, yanlışla doğrunun en sığ bir biçimde birbirine karıştığı yazardır .Kemal Ta-

hir, çok basit doğrulardan çok büyük yanlışlar çıkarabilen bir yazardır. Özelliği buradan geliyor. Ahir zaman peygamberi olması da buradan geliyor. Kemal Tahir, Kurtuluş Savaşı'nın yorgun bir kurmay takımının komutasında yorgun savaşçılardan oluşan bir orduyla yapıldığını görüyor. Bu gözlem, doğrudur. Kemal Tahir, Kurtuluş Savaşı'nın kurmay takımının İttihat ve Terakki'den kaynaklandığını da görüyor. Bu gözlem de doğrudur.

Bu basit ve doğru gözlemlerden çok büyük yanlışlar çıkarıyor. Kemal Tahir'in İttihat ve Terakki'nin iki gözü pek silahşörünün yorgunluklarını konuşturduğu sayfanın başında, Cemil Ömer'e soruyor: «Mustafa Kemali öldürecek miydin? Halil Paşa elini tutmasaydı?» Patriyot Ömer buna tek kelime ile cevap veriyor: «Evet.» Böylece Yorgun Savaşçı'da Ebu Cahil Kemal Tahir, Mustafa Kemal ile İttihat ve Terakki arasında bir ihtilafın tohumlarını ekiyor.

Bir noktada, tekrar, açık olmak gerek. Roman yazarı, tarihsel olaylara uymak zorunda değil. Ancak tarihçi tarihi tahrif edemez. Ebu Cahil, Yorgun Savaşçı ile roman yazmadı. Tarih yazdığı düşüncesinde. Okuyucu da Yorgun Savaşçı'yı bir tarih olarak okudu. Dolayısıyla şunu söylemek gerekli: Mustafa Kemal Anadolu'da duruma hakim oluncaya kadar Mustafa Kemal ile İttihat ve Terakki arasında ciddi bir ihtilaftan söz etmek mümkün değil. Böyle bir ihtilafa inanmak Ebu Cahil Kemal Tahir için peygamberlere özgü bir dar görüşlülük, Mustafa Suphi için ise ölümcül bir yanılgı oldu.

Mustafa Suphi, İttihat ve Terakki nefretini içinden bir türlü atamayan Mustafa Suphi, Mustafa Kemal'in Anadolu'daki komünist hareketi kontrol altına almak için kurduğu resmi Türkiye Komünist Fırkası'nı İttihatçıların Mustafa Kemal'e karşı bir oyunun saydı. Mustafa Kemal'in yardımına koşmak için, Sovyet Rusya'daki komünistlerin uyarısına rağmen, büyük bir hırsla Anadolu'ya koştu. Ölümüne koştu. Çünkü daha işin başında Mustafa Kemal ve arkadaşları için ciddi İttihat ve Terakki sorunu yoktu. Ancak ürkütücü bir komünizm sorunu vardı.

Ebu Cahil Kemal Tahir Mustafa Suphi gibi, sınıf çelişkisini küçümsedi. Türkiye'nin sui generis olduğunu ileri sürmenin arkasında sınıf çelişkisi ve mantığını küçümsemek yatıyor. Sınıf çelişkisini küçümsemek ise, Mustafa Suphi'de olduğu gibi, aynı sınıfsal kaynaktan gelen İttihat ve Terakki hareketi ile Müdafa-ı Hukuk hareketi arasındaki sürtüşmeleri abrtmak demek oluyor. Bunu uzlaşmaz bir çe-

lişki haline çıkarmak demek oluyor. Dolayısıyla 1920 yaz ve son baharında Bakü'de İttihatçıların ve başta Enver'in etkinliğini kıran Mustafa Suphi ile Ankara'daki Mustafa Kemal arasında doğal bir ittifak aranıyor. Böyle bir doğal ittifak bulununca da Mustafa Suphi ve arkadaşlarının boğdurulmasının sorumluluğu Lenin ve Stalin'in güçlü omuzlarına bindiriliyor.

Milliyet Gazetesi'nde yayınlanan kutsal söyleşi, hadis-i kudsi, İsmet Bozdağ adında bir gayri meşhur şöhrete açıklanıyor. Ebu Cahil Kemal Tahir, Milliyet Gazetesi'nde yayınlandığına göre, 7 Kasını 1968 tarihinde şunları «sohbet» ediyor: «Fransız Marksistleri, Cezayir üzerinde çalışırken, kendi bildikleri metodların Cezayir toprakları üzerinde yürümediğine dikkat etmişler ve Marks'ı yeniden inceleyince, Asyetik Üretim Biçimi'nden ayrıca söz ettiğini görmüşlerdir. Bugünlerde benim yüzdürmeğe çalıştığım bu fikir, memleketimiz için çok önemlidir. Düşünün ki, 1917'de bir Sultan Galiyef, Lenin gibi bir teorisyene, Asyetik Üretim Biçimi ile Marksizm uygulamaları arasında yeni bir dengenin kurulması gerektiğini söylüyor» (6) Ebu Cahil, Yorgun Savaşçı'da asya türü üretim biçimini yüzdürmeğe çalışıyor.

Ancak Asya türü üretim biçimini yüzdürmek kolay değil. İnsanın derisini yüzerler. Ebu Cahil'e göre bu işi daha önce Sultan Galiyef yapmayı denemiş. Lenin ile Stalin, Sultan Galiyef'in çaresine bakmışlar. İnanılır gibi değil ama hadisinde bunlar geçiyor. Ebu Cahil Kemal Tahir Hazretleri buyuruyor: «Bu başka metodlar, Sultan Galiyef tarafından geliştirilecek ve uygulanacağından, elbette Sovyetler Birliği'nin en büyük parçası ve nüfusun en büyük bölümü üzerinde söz sahibi olacak demekti. Değil Lenin, Marks'ın kendisi bile olsa, böyle bir nüfuzun doğmasını istemez, Sovyetler Birliği'nin bu yoldan parçalanmasına razı olmazdı. Ayrıca bu elde edilecek güçle, partinin ve devletin ele geçirilmesi de uzak bir ihtimal değildi. Sultan Galiyef, Sovyetler Birliği'nin tehlikeli adamlarının en başında geliyordu.»

Burada bir nokta. Şair ve Yazarlar Sözlüğü, Kemal Tahir hakkında çok kısa bilgi verirken bir ayrıntıyı unutmuyor. «Çeşitli takma adlarla polis romanları yazdı.» (7) Bu, şu olsa gerek: 1950 yıllarının ortalarında daha sonra çıkan James Bond romanlarından daha seviyesiz Mayk Hammer romanları çıktı. Türkiye'de yayıncılar önce Mayk Hammer'i çevirdiler. Bu romanlarda hafiye Mayk Hammer, güzel kadınlarla yaşadığı seks maceralarından da aldığı güçle hep ülkesini bilinmez tehlikelerden kurtardı. Son derece basit kurgusu olan bu romanları, daha sonraları, Türkiye'nin yayıncıları çevirmeyip Türki-

ye'de yazdırdılar. Bunların yazarları arasında Kemal Tahir'in de olduğu hep söylendi. Şair ve Yazarlar Sözlüğü, Kemal Tahir'in gerçekten ilkel Mayk Hammer romanları yazdığını ileri sürmüyor, ancak bu kanıyı güçlendiriyor. Ebu Cahil Kemal Tahir'in, daha sonraki yazıcılığında da bu sulu seks sahneleriyle yüklü ilkel polis mantığından kurtulamadığı anlaşılıyor ve Sultan Galief, elinde bir sır ile ilk Sovyet iktidarını parçalayacak bir tehdit olarak parlıyor.

Ebu Cahil anlatıyor: «Sultan Galiyef, Sovyetler Birliği'nin tehlikeli adamlarının başında geliyordu» Siz şimdi, bu durumda Lenin ve Stalin olsanız, ve Ebu Cahil Kemal Tahir'in mantığıyla hareket etseniz ne yaparsınız? Önce Sultan Galiyef'i öldürüsünüz. Ebu Cahil de bunu söylüyor. Ancak burada kalır mı? «İşte Mustafa Suphi, Sovyetler Birliği'nin en tehlikeli adamı Sultan Galiyef'in sekreteri idi. Bütün mektuplaşmalar, telgraflar elinden geçiyor, en önemli konuşmalar önünde yapılıyordu» (8) Şimdi durum ve bir James Bond filmi hatırlayın. Kurt köpekleri ile korunan, elektrikli tellerden geçilen, asansörlerle inilen bir yerde bir tatar bilim adamı, tel tel sakallı birisi, dünyayı yıkacak bir formül geliştiriyor. Siz James Bond olsanız ne yaparsınız? Bu adamı, Sultan Galiyef'i, yok etmezmisiniz? Peki yok ettikten sonra, bu tatar bilim adamının sadık sekreterini ne yaparsınız? Sağ bırakırmısınız? Her halde bırakmazsınız. Sultan Galiyef'ten sonra Mustafa Suphi'yi öldürürsünüz veya öldürtürsünüz.

Kemal Tahir de aynen böyle yapıyor. Lenin ve Stalin'e önce Galiyef'i sonra da Suphi'yi öldürtüyor. Ancak bir sonraki sohbetinde Galiyef'in Suphi'den yıllar sonra öldüğünü anlıyor. Bir müddet sonra İsmet Bozdağ'ın bürosuna gidiyor, «yahu, biz yine yanılmışız galiba, arkadaş!» (9) diyor. Ancak sonunda köylü veya peygamber mantığıyla Sultan Galiyef daha sonra ölse de Mustafa Suphi'nin Galiyef'in sırlarını bildiği için Lenin ve Stalin tarafından öldürüldüğünü yeniden «ispat» ediyor. Bu noktaya yeniden geleceğim. Şimdi Mustafa Kemal ile ittihat ve Terakki ilişkisine dönmek gerekli.

Ebu Cahil Kemal Tahir de, Mustafa Suphi de sınıf mantığından yoksun oldukları için Mustafa Kemal ile İttihat ve Terakki arasına şiddetli bir çelişki sokuyorlar. Ebu Cahil, Yorgun Savaşçı'da bir İttihat ve Terakki silahşörüne Mustafa Kemal'in öldürme teşebbüsü yüklüyor. Hiç bir kaynakta buna rastlamadım. Bundan da öte, Talat ile Mustafa Kemal'in birbirini idare ederek dostça mektuplaştıkları bir zamanda, Enver ile Mustafa Kemal'in birbirinden saygı ile söz etmek

zorunluluğunu duydukları bir tarihte, Yorgun Savaşçı'da Enver'in amcası Halil Paşa «Mustafa Kemal'in bizimkiyle anlaşabileceğini sanmıyorum Patriyot..» (10) diyor.

Böylece Kemal Tahir, diğer ünlü eseri, Kurt Kanunu, için hazırlık yapmış oluyor. Kurt Kanunu, İzmir Suikastı ve dolayısıyla İttihatçıların İstiklal Mahkemesi eliyle temizlenmesinin «romanı» olarak yazılıyor. Kurt Kanunu, bir diğer roman yazarının deyişiyle, «Kemal Tahir'in tek romanıdır, o da çocuk romanıdır.» (*) Kurt Kanunu'nda, Yorgun Savaşçı'dan farklı olarak yer yer insan manzara larına rastlanıyor.

Yorgun Savaşçı'da, Ebu Cahil Kemal Tahir, Patriyot Ömer'e Mustafa Kemal'i öldürme görevi veriyor. Patriyot Ömer, İttihat ve Terakki'nin silahşörlerinden. Kurt Kanunu'nda aynı Ebu Cahil bu kez, Kara Kemal'i başka türlü konuşturuyor. Mustafa Kemal'in İstiklal Mahkemesi'nde idama mahkum ettirdiği İttihat ve Terakki'nin büyük örgütçülerinden Kara Kemal, Kurt Kanunu'nda kıstırıldığı kapanda konuşuyor. Daha doğrusu Kemal Tahir konuşturuyor: «Gazi Paşayla... Tevfik Paşayı İstanbul dışına kaçırıp Padişahtan yeni kabine isteyecektik. Harbiye Nazırı olacaktı, Mustafa Kemal Paşa... Canpulat'la Rauf üstümüze geldiler, emirerinin aptallığı yüzünden... İsmail Canbulat bizi başbaşa görünce pirelendi. Hırçınlık etti beş yere... Komitacılıkla suçladı paşayı.» (11) Kemal Tahir, İttihatçıların önde gelen bir örgütçüsünü Mustafa Kemal'i bakan yapacaklarını söyletiyor.

Hiç aslı yok. Mustafa Kemal bakan olmak istedi. Doğrudan doğruya padişaha mektup yazdı. El yazısıyla mektubu Belleten'de yayınlandı. Mustafa Kemal mektubunda kendisiyle bakan olması istediği bazı kimselerin ismini de verdi. Canbulat da bunlardan birisi. Sonra astı. Rauf'u da mahkum ettirdi.

Mustafa Kemal, İttihat ve Terakki'den değil padişahtan bakanlık istedi. Padişah vermedi. Daha sonra Mustafa Kemal başına geçtiği bir hareketle padişahlığı devirdi. Mustafa Suphi ise doğrudan doğruya üyesi olduğu İttihat ve Terakki'den bakanlık istedi. İttihat ve Terakki'nin merkez komitesi bakanlığı vermedi. Mustafa Suphi, İttihat ve Terakki'ye küstü, karşısındaki en gerici harekete katıldı. İttihat ve Terakki, karşısındaki gericilerle birlikte Mustafa Suphi'yi de

(*) Bu değerlendirmeyi, bir sohbetimizde, Yaşar Kemal yaptı. Yaşar Kemal şimdi kendi deyimiyle, İsveçya'da ve güvenlik içinde yaşıyor. Şu veya bu nedenle bu değerlendirmesini unutmuş olabilir. Ancak bu çok değerli bir değerlendirmedir. Sahipsiz kalmaz. Yaşar Kemal unutursa, ben sahiplenirim.

Sinop kalesine mahkum etti. Suphi kaçtı. Rusya'da savaş esiri oldu. Sonra Bolşeviklerin savaş esirleri arasındaki propagandasından etkilendi, komünist oldu. Ancak İttihat ve Terakki'ye kinini hiç azaltmadı. Mustafa Kemal, Anadolu içindeki komünist hareketi eritmek için bir resmi parti kurunca, Mustafa Suphi içindeki İttihat ve Terakki kiniyle bunu İttihatçıların bir oyunu olarak kabul etti. Mustafa Kemal'in yardımına. gerçekte ise ölümüne, Anadolu'ya koştu.

Mustafa Kemal ile Mustafa Suphi arasındaki fark belli oluyor. Mustafa Kemal çok daha tutarlı ve çok daha sınıfsal hareket ediyor. İttihat ve Terakki kadroları içindeki sürtüşmeleri zaman içinde erteleyebiliyor. Liderliğine yükseldiği burjuva hareketinin selameti için işçi sınıfı ve emekçileri kontrol altına almayı, işçi sınıfı ve emekçilerin siyasal örgütlenmelerini boşa çıkarmayı ön plana alıyor.

Kurt Kanunu'nda ve aynı yerde Kara Kemal anlatıyor: «Savaşın kaybedilecei anlaşılınca, birtakım hazırlıklar yapılmıştı Anadolu'da... Gerekirse çete savaşları sürdürmek için... Sonra, Karakol Cemiyeti'ni kurduk Kara Vasıf'la.. Paşa'nın emrine vermek istedik. Lüzumu kalmadı. Partiyi kurmadan önce, İzmit'e çağırdı beni.. Görüştük uzunboylu... Büyük bir yanlışlık yaptım, olduğumdan çok daha güçlü görünmek istedim. Kimi durumlarda güçlüyken güçsüz görünmek götürür insanı başarıya... Çoğu zaman da, güçsüzsen güçlülük taslarsın. İzmit'te İttihatçılık hala büyük bir güçmüş, ben de onun, büyük başkanıymışım gibi konuştum.» Burada yazılanlar, büyük ölçüde, doğru.

Kara Kemal'in İzmit'te Mustafa Kemal ile ne konuştuğu bilinmiyor. Ancak Kara Kemal'in, gençler arasındaki deyimle, «hava basmış» olduğu anlaşılıyor. Mustafa Kemal'in Kara Kemal'i İzmit'e çağırdığını herkes biliyor. Cumhuriyet Halk Fırkası'nın kurulmasından hemen önce. Bu da gösteriyor: Mustafa Kemal, kendisini iyice sağlam hissedinceye kadar İttihatçılar ile çatışmaktan kaçınıyor.

Ancak ısrarla ve büyük bir özenle, İttihat ve Terakki'nin önde gelenlerini Kurtuluş Savaşı'ndan uzak tutmaya çalışıyor. Talat'a, Enver'e ve hatta Kara Kemal'e karşı son derecede saygılı bir dil kullanıyor. Bunları mücadeleden uzak tutuyor. İttihat ve Terakki deneyiminden geçmiş, ancak İttihat ve Terakki'nin sorumuna katılmamış olanları kadrosuna almak için büyük bir özen gösteriyor.

Öyleyse bir sonuç çıkıyor. Cumhuriyet, İttihat ve Terakki'nin deneyimli genç takımının işi oluyor. Ancak bu kadar değil. Mustafa Kemal veya İsmet Bey'in İttihat ve Terakki üyeliği pek kuşkulu. Öy-

leyse sonuç şöyle değişiyor: Cumhuriyet ve şimdiki değil, kurucu Cumhuriyet Halk Fırkası, İttihat ve Terakki'nin eteklerinden kaynaklanıyor.

Buradan ikinci sonuca kısa bir adım var. Lenin yazıyor: Tarih on yıllarla sayılıyor. Tarihte yıllardan daha çok on yıllar birim oluyor. 1970 yıllarının görünümü yanıltıcı sonuçlara yol açmamalı. 1960 yıllarında Türkiye'de sosyalist hareket yüzeysel fakat çok görkemli bir yaygınlığa ulaşıyor. Bu doğrudan doğruya Türkiye İşçi Partisi'nin eseri. Türkiye İşçi Partisi'nin bu başarı dönemi denilince de üç isim akla geliyor. Mehmet Ali Aybar, Behice Boran ve Sadun Aren. İlk ikisinin yaşamlarının her hangi bir bölümünde TKP üyesi olduklarına dair hiç bir iddia yok. Üçüncüsü, Sadun Aren, ise 1951 tevkifatı sırasında İngiltere'de idi. Tevkifattan sonra döndü. Çok kısa bir tutukluluk döneminden sonra beraat etti. Çok uzun yatmadığı için de TKP tezviratına hedef oldu.(*)

İkinci sonuç şöyle oluyor: Türkiye'deki siyasal örgütlenmelerde İttihat ve Terakki, ve Demokrat Parti'den sonra üçüncü önemli hareket olan 1961-1971 dönemi Türkiye İşçi Partisi, Türkiye Komünist Partisi'nin eteklerinden doğuyor. Türkiye Komünist Partisi'nin sorumuna katılmamış fakat şu veya bu ölçüde TKP deneyimini izlemiş kadrolardan oluşuyor.

İlk iki sonuçtan bir üçüncüsü çıkıyor: Türkiye'de tip-tkp-tsip'in sosyalizmi kurma şansları görülmüyor. Zaten böyle bir iddiaları yok. tip-tkp-tsip Türkiye'de demokrasiyi kurma sevdasındalar. Demokrat yöntemlerle demokrasinin kurulamayacağını görmeden. tip-tkp-tsip demokrat yöntemlerle demokrasinin kurulamayacağını anlayamadan demokrasiyi kurtarma sevdasına o denli kapılmışlar ki, sosyalizmi kurananlara da «bu demokrasi değildir» diye karşı çıkabilecekler. O zaman görecekler. O zaman, tarihte başka örnekleriyle de görüldüğü gibi, sosyalistlerin demokratlarla nasıl savaştıklarını, sosyalistlerin, sosyalizmin kurulmasına karşı çıkan demokratları da nasıl ezdiklerini o zaman görüp anlayacaklar.

Türkiye'de tip-tkp-tsip'in sosyalizmi kurma şansı da yok, iddiası da. Ancak Türkiye'de sosyalizmi tip-tkp-tsip deneyimini bilenler, bu

(*) Bu isimlerle birlikte akla gelebilen bir de Nihat Sargın var. Ancak Nihat Sargın, birinci ve ikinci TİP'te genel sekreterlik yapmasına rağmen hiç bir zaman birinci takımda yer alamadı. İkinci TİP deneyiminde Nihat Sargın'ı birinci takıma sokabilmek için çok çaba harcadım. Olmadı. Çapı elvermedi, Artık küçük ve kısa vadeli düşünmek kişiliğinin bir parçası haline gelmiş.

deneyimi geride bırakanlar, kuracaklar. Yalnızca bunlar değil. tip-tkp-tsip deneyimini kuşku ile izleyen, Türkiye'nin içine girmiş olduğu nesnel ve öznel koşullarda sosyalizmin kaçınılmaz olduğunu görenler. Hiç kuşku yok, iktidar perspektifinden yoksun devrimci demokratlara iktidar hırsı aşılayarak ve iktidar için işbirliği yaparak.

Mustafa Suphi'nin Ölümü

Bu geleceğin ve nesnel olarak yakın geleceğin işi. Bu anlamda bugünün işi. Bugünün işi olduğu için de tarihçinin işi değil. Bu yüzden, bugünlük bugünün işi için söylenenler yeterli.

Ancak dün için söylenenlerden çıkarılacak yan sonuçlar var. Tüm sığlığına rağmen 1961-1971 dönemi, bir büyük başarıdır. Türkiye'nin sosyal mücadele tarihi, bu büyük başarıyı, Türkiye Komünist Partisi'ne değil, Türkiye Komünist Partisi'nin eteklerinden gelenlere borçludur. Tarihin belli kesitindeki bu görkemli açılımı, TKP üyesi olmayan veya TKP tarafından reddedilen bir kurmay takım yönetti.

Peki, bu durumda TKP ne yaptı? İlk önce söylenecek olan şu: Pek rahatsız oldu. TKP, Türkiye'nin sosyal mücadeleler tarihinde görkemli açılışa damgasını vuramamaktan dolayı, çok rahatsız oldu.(*) Ancak bu rahatsızlığı Türkiye İşçi Partisi'ne karşı şiddetli bir muhalefete dönüştürmedi. Çünkü bu sırada TKP çok ciddi bir sorunla karşı karşıya idi. Mihri Belli, TKP'nin yurt dışına götürülemeyeceği görüşünü savunuyor ve yurt içinde etkili oluyordu. TKP, TİP ile uğraşmak yerine «kendi Mihri Belli» sorunu ile uğraşmayı tercih etti.

Mihri Belli ise «Eski Tüfek» ya da yabancı dillerdeki kullanımıyla «Old Guard» davranışın tipik bir örneğini verdi. Görkemli açılışı yapan Türkiye İşçi Partisi'ni vesayeti altına almaya çalıştı. Burada Fikir Klübü, Fikir Klüpleri Federasyonu transformasyonundan sonra Devrimci Gençlik, Dev-Genç, olan araştırıcı, heyecanlı, hırslı ve kavgacı gençliği çok büyük ölçüde etkiledi. Mihri Belli, TKP'nin bugün de savunduğu Milli Demokratik Devrim veya yeni adıyla Ulusal Demokratik Devrim veya bunun şemsiyesi olan Milli Demokratik Cephe ya da Ulusal Demokratik Cephe'nin ilk açık ve yaygın ideologlarından birisi ve en etkilisi oldu. Belli, MDD veya UDD ideolojisini, Doğan

(*) Eğer TKP damgasını vurabilseydi, öyle sanıyorum, bu görkemli açılım gerçekleşmezdi. Yalnızca, o zamanlar için 'komünizm' adına duyulan çekingenlikten dolayı değil. Bunun etkisi inkar edilemez. Fakat asıl TKP'nin adına 'komünist' kelimesini ekleyip fiilen sosyalist mücadeleyi reddetmesinden TİP'in başarısında prestiji yüksek 'sosyalizm' mücadelesnin önemli rolü var.

Avcıoğlu'nun yönetimindeki saygın Yön Dergisi'nde «konuk yazar» olarak ve «Eski Tüfek» imzasıyla yaptı.

İşte tam bu noktada Türkiye'nin sosyal mücadeleler tarihinin anomalilerinden en karışıklarından birisi ortaya çıktı. Türkiye'de aydın düşüncenin açıklığa çıkarılabilmesi için bu anomalinin aydınlatılması gerekir. Bu yapılacak. Şimdilik yalnızca teşhiş etmek gerekecek. Şöyle: Yurt dışındaki TKP, yurt içinde kendi ideolojisine en yakın olan MDD görüşünü savunan Mihri Belli ile yine Silahlı Kuvvetler içinde örgütlü bir radikal kadro ile temel reformları yapmayı amaçlıyan Doğan Avcıoğlu'na karşı cephe aldı. Sosyalizm için ortaya çıkan TİP ise Kemal Tahir-Sencer Divitçioğlu-Mehmet Ali Aybar üçlüsünün sui generis model arayışlarıyla «Türk Sosyalizmi» batağına doğru kaydı. Aslında ideolojik olarak MDD ile «Türk Sosyalizmi» bir birine çok daha yakın iken giderek bu üç merkez arasındaki dairevi kavga kızıştı.(*) Fizik darbelerle TİP karşılaştı.

Geçerken bir ara sonuç çıkıyor. Şu: MDD ya da UDD veya Milli Demokratik Cephe ya da Ulusal Demokratik Cephe bir medüz, bir deniz anasıdır. Kimsenin elinde kalmaz. Uzaktan pırıl pırıl görülür. İçi boştur. Doldurmak mümkün değil. Elinize alırsınız, acıtmaz yakar. Kimse elinde tutamaz. Mihri Belli de tutamadı. Bir zamanlar tam elindeydi. Şimdi kaydı yığıldı. Bu, Mihri Belli'den daha çok MDD'nin medüz niteliğinden ileri geldi.

Milli Demokratik Devrim çabalarından Mihri Belli'ye şimdi hoş bir seda kalıyor. Belli'nin, MDD ideolojisiyle yıkadığı devrimci gençliği TİP örgütlerinin üstüne saldığı biliniyor. Devrimci gençlik siyasal eylemini bir ölçüde de TİP binalarını basarak geliştirdi. Arada ölümcül sonuçlar veren kavgalar olmadı, ancak kavgalar oldu.

O zaman bunlara çok kızılıyordu. O zamanlar Türkiye İşçi Partisi'nin Bilim Kurulu üyesiydim, ben de çok kızıyordum. Şimdi ise anlamaya çalışıyorum. Bir açıdan bakıldığında, o catışmalarda, iki yanlış kavga ediyordu. İki fetiş kavga ediyordu. TİP, bugün için anlaşılması pek zor bir inatla, legalite fetişizmini savunuyordu. TKP veya TKP geleneğinden gelenler ise anlaşılmaz bir çıkarcılıkla illegalite

(*) Divitçioğlu, kitabının ikinci baskısına 1971 yılında yazdığı önsözde, «bu kitap ile, ittifaklar konusunda, Avcıoğlucular ile Bellicilerin asker-bürokrat kısmi birleşik cephesine sekte vurulacağı sanılarak, oportünist damgası giyip, Amerikan Mühipler Derneğine üye kaydedildik» demek ihtiyacını duyuyor.
Ş. Divitçioğlu, Asya Üretim Tarzı ve Osmanlı Toplumu, İst:, 1971. sayfa 7.

fetişizmini savunuyorlar. O gün de bu gün de. Bugün de değişen yok. TİP, legalite fetişizmini bayrak yapıyor. TKP ise bütün eksikliklerini, bütün yetersizliklerini, bütün aksaklıklarını illegalite fetişizmi arkasında saklıyor.

Legaliteyi fetiş yapmak anti-leninisttir. TİP, anti-leninisttir. İllegaliteyi fetiş yapmak anti-leninisttir. TKP, anti-leninisttir. Leninist siyasal hareket her ikisini, legalite ile ilegaliteyi, birleştirerek doğacaktır.

Geçerken çıkarılan ara sonuç kaydedilerek devam edilecek olursa, 1960 yıllarında görkemli açılımı yapabilen Türkiye İşçi Partisi'nin bir TKP veya TKP geleneği sorunu olduğu görülüyor. Eskiler her zaman bir kenarda kalmayı kabul edemiyorlar. Başarılı hareketin onurunu istiyorlar, harekete sahiplenmek istiyorlar, bunlar olmassa vesayet altına almaya çalışıyorlar. 1960 yıllarının sosyal mücadeleler tarihinden bunu net bir biçimde çıkarmak mümkün oluyor. İttihat ve Terakki'yi eleştirel bir gözle incelemiş olduğu anlaşılan hırslı Mustafa Kemal ise bunu daha 1920 yıllarında çıkarıyor. Mustafa Kemal, siyasal dehasını daha işin başında gösteriyor, İttihatçi kodamanlara karşı, tarihin çok başarılı kaydettiği, bir strateji saptıyor. Uyguluyor.

Ebu Cahil Kemal Tahir, Kurt Kanunu'nda yine köy camiine bağdaş kurmuş, konuşuyor veya konuşturuyor. Kurt Kanunu'nda, kapana kısılmış Kara Kemal konuşuyor: «şimdi, Abdal Kadir oğlum, Anadolu savaşını başarıya ulaştıran asker-sivil kadronun çoğunluğu İttihatçıydı. Bunlardan küçük bir grup Gazi Paşanın takımına katıldı. İlk çatışma, biliyorsun, Padişahlık-Halifelik meselesinde patlak verdi. Demek ki, ergeç karşı karşıya gelecektik, Kaçınılmaz kaderdi bu.» (12) Doğruyla yanlış iç içe. Yanlış olan şu: Mustafa Kemal, İttihat ve Terakki'nin önemli kadrolarını aldı. Liderlerini dışarda bıraktı.

Öyle görünüyor ki, Mustafa Kemal İttihat ve Terakki'nin dışarda kadroları ile çatışmaya gireceğini biliyordu. Bunu hep erteledi. Bunu hep İttihat ve Terakki'den gelenlerle yaptı. İdeolojik düzeyde, İttihat ve Terakki'ye karşı, İttihatçıların önde gelen yazarı Yunus Nadi'yi kullandı.(*) Ekonomoki düzeyde de pek önde gelen olmasa bile sorumlu bir İttihatçı olan Mahmut Celal'i, Celal Bayar, kullandı. Üçüncüsü, yine

(*) Bugün Nadi Ailesi'nin malı olan ve uzun yıllar Cumhuriyet Gazetesi olarak kullanılan şimdiki Cumhuriyet Gazetesi'nin yanındaki tarihsel köşk, İttihat ve Terakki'nin genel merkezi idi. Mustafa Kemal Yunus Nadi'nin almasını sağladı.

öyle görünüyor ki, Mustafa Kemal İttihat ve Terakki'ye karşı mücadelesini mümkün olduğu ölçüde barışçıl, aynı anlama gelmek üzere, ekonomik yöntemlerle yapmak istedi. İş Bankası'nın kuruluş amaçlarından birisi, İttihatçı ve İngilizce Maliye Nazırı Cavit'in kurduğu, İttihat ve Terakki burjuvazisine dayanan ve İttihat ve Terakki burjuvazisini daha da zenginleştirmek amacını güden, İtibar-i Milli Bankasını ortadan kaldırmaktı. Mahmut Celal, Cumhuriyet iktidarının merdivenlerinde İttihatçı burjuvaziyi, başında bulunduğu İş Bankası aracılığıyla, iflasa sürükleyerek yükseldi. İttihatçı burjuvazinin yerine Cumhuriyetçi burjuvazi yaratarak yükseldi.

Ebu Cahil Kemal Tahir'in en büyük alışkanlığı basit doğruları çok abartmasıdır. Peygamberliği de buradan geliyor. Basit doğruları çok abartmak, bir basit ve küçük doğrudan çok büyük yanlış çıkarmak demektir. Ebu Cahil Kemal Tahir, bir «düşünür» veya peygamber özelliğini buradan alıyor.

Türkiye Üzerine Tezler'in birinci kitabının üçüncü baskısında yazdım: Mustafa Kemal bir «Osmanlı Aydını» olarak doğdu ve bir Osmanlı aydını olarak öldü. Kişisel olarak hep Osmanlı kaldı. Ancak her devrim lideri gibi yaptığı devrimi abartmak zorundaydı. Kendinden öncekilerden çok büyük ölçüde ayrıldığını yaymak zorundaydı. Bunu yaptı. Aslında yaptıklarının hepsi İttihatçıların kafalarında ve yayınlarında yazılıydı. Mustafa Kemal, İttihatçıların hedef olarak koyup da gerçekleştirmedilerini eyleme geçirdi.

Mustafa Kemal için ciddi bir İttihatçı sorunu olamaz. Mustafa Kemal, İttihat ve Terakki'nin devamıdır. Aynı zamanda reddidir. Geliştirerek başarıya ulaştıdığı için hem devamı hem de reddidir. Bunu Ebu Cahil görmek istemiyor. Her halde gericiliği, Osmanlıcılığı, savunabilmek için. Bunu Mustafa Suphi göremiyor. Her halde İttihat ve Terakkı ile olan kavgasını sürdürebilmek için.

Farklı yolun yolcusu oldular. Fakat net olarak söylemek gerek: Mustafa Kemal, Mustafa Suphi'den çok daha çaplıdır, çok daha tutarlıdır. Mustafa Kemal'in yaşamındaki zigzag, Mustafa Suhi'nin yaşamındakinden çok daha azdır. Mustafa Kemal, kendisini kanıtlayarak öldü. Mustafa Suphi ise en son olarak girdiği yolun en başında şehit düştü. Tarih ve talih Mustafa Suphi'yi, en son çıktığı yolun başında Mustafa Kemal'in karşısına düşürdü.

Mustafa Suphi, Mustafa Kemal'in İttihatçılarla olan sorunlarını erteleyemeyeceğini hayal etti. Yolun başında ise Mustafa Kemal'in

sorunu İttihatçılar değildi. Mustafa Kemal, 1920 yılının son baharında Anadolu'da yerleşmeye başlayan komünist hareketle savaşını erteleyeceğini gördü. «Komünist» Mustafa Suphi'nin görmediğini «burjuva» Mustafa Kemal gördü. Görmek önemlidir. İşin başında görebildiği için Mustafa Kemal burjuva hareketini başarıya ulaştırabildi. İşin başında görmediği için Mustafa Suphi, başında bulunduğu komünist hareketi maceraya götürdü, kendisiyle birlikte on beş şehite mal oldu.

Bunları ve mümkün olan belgeleriyle birlikte Türkiye Üzerine Tezler'in ikinci kitabında yazdım. Burada tekrarlayacağım. Çok kısa değinerek, mümkün olan yeni eklemeleri yapacağım.

Önce yöntemsel bir noktaya değinmeliyim. Türkiye'nin taze araştırıcılarında ve bu arada Ebu Cahil türünden ülema'da bir belge manyaklığı seziliyor. «Bir yeni belge buldum ki, ortaklık karışacak». Sanki sosyal bilimlerde atomik keşiflerle işler alt üst olacak. Arşivden bir belge çıkacak, bütün tarih alt-üst olacak. Sosyal bilimlerde hiç bir belge gerçeği önemli ölçüde değiştiremez. Sosyal pratikte gerçek çok sayıda belgelerden oluşur; bu yüzden bir veya birkaç belge gerçeği pek değiştiremez. Bu, bir. Fakat asıl önemlisi, ikincisi. Bugün Türkiye'de sosyal bilimlerde eksik olan yeni belgelerden daha çok mevcut olanı kullanmaktır. Daha açıkçası belge bilim değildir. Pratik teori değildir. Doğa resim değildir. Gözlem edebiyat değildir. Belgeyi bilim saymak, pratiği teori kabul etmek, doğayı resim olarak sunmak, gözlemi edebiyat sanmak ampirisizmin ta kendisidir. Materyalist diyalektiğin tam karşıtıdır, düşmanıdır.

Şimdi eklemeye geliyorum. Şeyh Sait isyanı ile İzmir Suikastı hazırlıklarını Mustafa Kemal ve kurmayı bir altın fırsat olarak değerlendirdi. Her ikisini de oluşumundan haberdar oldukları düşünülebilir. Her ikisini de yeni iktidar, yerleşmek için, burjuva terörü için, kullandı. Her ihtilal bir törerle yerleşir. Anadolu İhtilali'nin önündeki Fransız İhtilali Robespiere Terörü ile yerleşti. Anadolu İhtilali'nin yanındaki Humeyni Devrimi bile kendine özgü bir terör uyguluyor.

Geçmişten kopmak, terör demektir. Bu, bir. İkincisi, Osmanlı alınan canın yerine konamayacağını bilmez. Osmanlı politikacısı, yalnızca karşısındakine haber göndermek için de can alır. Can almak, Osmanlı politikacısında, Kızılderilinin duman göndermesi gibidir. Her zaman değil, zaman zaman.

Üçüncüsünü, düşünülecek bir hipotez olarak yazıyorum: Üzerinde düşünmek ve çalışmak gerek. İttihatçıların temizlendiği 1926 yıl-

ları, Türkiye'nin İngiltere ile Musul sorununda ihtilafa düştüğü ve Musul'un İngiltere lehine Türkiye'nin aleyhine çözümlendiği bir zaman. Gerçekten suçsuz yere asılanların başında ise İttihatçıların, İngilizci niteliği tartışmasız, ünlü Maliye Nazırı Cavit var. Sonra mahkum olup Londra'ya giden, uzun yıllar orada kalan, Kurtuluş Savaşı'nın yabancılara güven veren liderlerinden Hamidiye Kahramanı Rauf var. Diğerleri var. Çok büyük ölçüde, 1926 yılında temizlenenlerin İttihatçıların İngilizci kanatı olduğunu söylemek mümkün? Almancı kanatı ve lider kadrosu, Talat, Enver, Cemal daha çok önce öldürüldüler. Talat ve Cemal suikastla, Enver ise bolşevizme karşı savaşırken öldüler.

Burada yazılanlardan Mustafa Kemal'in asılanlardan daha «millici» veya anti-İngilizci olduğu sonucu çıkartılmalı. Tam tersine, Mustafa Kemal İngilizleri sever. İşin başından beri İngilizlerle dost olmak ister. Bu, doğrudur. Ancak küçük ve basit bir doğrudur. Bu küçük ve basit doğrudan da Ebu Cahil türünden «düşünür» örnekleri çok büyük «teoriler» veya yanlışlar çıkardılar. Mustafa Kemal'in İngiliz casusu olduğunu ileri sürdüler.

Örnek, işte: «ingilizler Mustafa Kemali Enverle birleşsin diye mi yolluyorlar, sakın?» (13) Ebu Cahil Kemal Tahir, Yorgun Savaşçı'da bu soruyu ortaya atıyor. Kendine güvenen yoksun, dış faktörle aşırı ölçüde yüklü Türkiye entelijisansiyası da bunu hemen kabulleniyor. Türkiye'deki Tahiri ve bunun bir kolu olan İdrisi Tarikatları, Mustafa Kemal'in İngilizlerin «adamı» olduğuna inanıyorlar.

Mustafa Kemal, Türkiye'nin *adamıdır*. Kesinlikle İngilizlerin *adamı* değildi. Kesinlikle İngilizlere düşman değildir. İngiltere'ye karşı savaşırken bile İngiltere'ye dost olmayı hayal etmiştir. Doğrusu budur. Ancak eksiği de şudur: Mustafa Kemal'in büyük yetkilerle Samsun'a nasıl çıktığı bilinmiyor. Mustafa Kemal de, Kemalist tarihciler de bu noktayı karanlık tutmayı seviyorlar.

Mustafa Kemal, Nutuk'a şöyle başlıyor: «1919 yılı Mayısının 19'ncu günü Samsun'a çıktım.» (14) Hepsi bu kadar? Nasıl çıktı. Saray'ı nasıl ikna etti, işgalciler nasıl razı oldular, bunların cevabı yok. Bu cümleden hemen sonra «genel durum ve görünüş» diye devam ediyor. Samsun'un genel durum ve görünüşü değil. Dünyayı anlatmaya başlıyor. Bundan sonra bir daha bu konuya da dönmüyor. Kemalist tarihçiler de bu konuya yaklaşmıyorlar bile.

Bu konuda şimdiye kadar öne sürülmüş tek ikna edici açıklama Sovyet Bilim Adamı A.Noviçev'e ait. 1951 yılında Voprosı İstorii'de

çıkan incelemesi. Bu incelemeyi, Türkiye Üzerine Tezlerin ikinci kitabının sonunda, özetledim. (15) Burada tekrarlamayacağım. Özetin özeti ile yetineceğim: Samsun ve yöresinde Sovyet, o zamanki Türkçesiyle Şura, türünden örgütlenmeler var. İhtilalci, komünizan köylü hareketleri var. Mustafa Kemal, bunları bastırmak için ve çok büyük yetkilerle Samsun'a çıkıyor.

Bu tez, bazı belgelerle destekleniyor ve ikna edici görünüyor. Ancak bundan Mustafa Kemal'in bir burjuva ihtilalcisi olduğu ortaya çıkmakla birlikte, İngilizlerin «adamı» olduğu kesinlikle ortaya çıkmıyor. İlk başlarda, yine Mustafa Kemal'in bu tür köylü hareketlerini bastırmadığı da görülüyor. Bastırdığı daha sonra görülüyor. Mustafa Suphi'nin ölümüyle aynı zamana denk düşüyor.

Şimdi Mustafa Kemal'in İngilizlerin «adamı» olmadığını, ancak, İngilizleri sevdiğini bir kenara bırakarak tekrar İttihatçıların asılmasına gelmek gerekiyor. Burada şu soru ortaya çıkıyor? Mustafa Kemal, İttihatçıların İngilizci kanadını, İngilizleri Türkiye ile yakın ilişkilere zorlamak için temizlemiş olamaz mı? Bu bir sorudur ve üzerinde ciddiyetle durulması gerekir.

Burada bu sorunun cevabı aranmıyor. Ancak burada bu sorunun sorulması gerekiyor. Şu nedenle: Mustafa Kemal, Mustafa Suphi ve arkadaşlarının öldürülmesini, ideolojik nedenler bir yana, doğrudan doğruya Sovyet Rusya'yı Kurtuluş Savaşı yapan Türkiye ile Türkiye'nin istediği koşullarla anlaşma yapmaya zorlayacağı inancı ile uygun görmüştür. Açıkçası, Mustafa Kemal'in düşüncesi şudur: Türkiye'de ciddi bir bolşevik örgütlenmesi olmadığı sürece Sovyet Rusya, Türkiye ile Türkiye'nin uygun gördüğü koşullarda dost olacaktır.

Bu tezi, ayrıntılarıyla ve belgeleriyle, Tezler'in ikinci kitabında geliştirdim.(16) Bu tezin en önemli belgelerinden birisi de Ali Fuat Cebesoy'un Moskova Hatıraları'nda yer alıyor. 1955 yılında yayınlanmış. Kendiliğinden orada yıllarca durmuş. Türkiye'nin belge manyağı taze araştırıcıları ya da Ebu Cahil türünden peygamberleri bakmışlar, görmemişler.

Moskova Sefiri Ali Fuat, Moskova'ya giderken Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin imzasını taşıyan Eylül 1920 tarihli bir kararı da yanına alıyor. Bu sıralarda Türk-Sovyet görüşmeleri devam ediyor. Henüz sonuçlanmamış. Bu karar, bir karardan çok bir durum değerlendirmesi niteliğini taşıyor. Türk-Sovyet görüşmeleri devam ederken Londra'da da Sovyet-İngiliz Ticaret görüşmeleri sürüyor. Hükümet

kararında ise «Londra'da pazarlık yapan bolşeviklerin karşısına müslümanları harekete getirerek çıkabiliriz» görüşü savunuluyor. Komünizmin yayılma dönemlerinde müslümanlık ile oynamanın kökenleri çok eskilere gidiyor. Görülecek.

Aynı değerlendirmede yer alıyor: «Vrangel ileri yürüyüşü ile Kafkas şimendiferlerini katederse, Moskova'nın mebdei hayatiyesi olan Bakü petrolü ile kara irtibatı yeniden münkati olacak ise Bolşevik aleminin Şark muvasalası ve Asya tehlikesi silahı bertaraf edilecektir. Zaten Kafkasya'daki Müslüman milletleri halen Bolşevikliğe bir sene evvelki gibi mütemayil olmayıp son aylar zarfında hadis olan vukuat ve suistimalat ile ondan mütehaşi ve mutazarrır olduklarından Bolşevikler aleyhine vukubulacak tahrikata kolayca iltihak edebilirler.» Şu Mustafa Kemal'in dramına bakın. Sevdiği İngilizlerle savaşıyor, sevmediği Bolşeviklerle dost olmaya çalışıyor.

Devam ediyor: «Bolşevikler bu programda kimsenin, yani bizim celbi teveccüh için ihtiyar ettiğimiz hattı hareketten müstefit olmuşlar ise de esas itibariyle henüz bize ihtiyaçtan müstağni bir hale gelmemişler ve gerek hudutlarımızda ve gerek memaliki mütecavirede Türkiye'yi bolşevize edecek teşkilatı tamamen ihzar etmekle beraber memleketimizi bolşevik inkılabı ile henüz tamamen ellerine geçirememişlerdir.» Bugünkü dille özeti şu: Bir, Bolşeviklerin hala Türkiye'ye ihtiyacı var. İki, Bolşevikler Türkiye'de bolşevik ihtilal için hazırlık yapmışlardır. Üç, Ancak henüz bolşevik ihtilal olmamıştır.

Bir hatırlatma: Bu, başında Mustafa Kemal'in bulunduğu bir Bakanlar Kurulu kararıdır. Bu kararda çıkarılan bir çok sonuç var ve bir tanesi de şudur: «Bu ihtimaller karşısında bulunan Bolşevikler Türkiye'de komünist inkılabı vücude getirmeyi acil ve halli lazım bir çare addedecekler, fakat bunda muvaffak olamadıkları, yani Türk milletini bizim elimizden alamadıkları halde bizim arzularımızla iktifa ederek hakiki bir ittifak esasını temin ve tetkike girişeceklerdir.» Hepsi, burada özetleniyor. Mustafa Kemal ve arkadaşları, eğer Türkiye'de komünist hareketler ezilirse Sovyet yöneticilerinin Türkiye ile, Türkiye'nin koşullarıyla, dostluk anlaşması imzalayacağına inanıyorlar.

Bu Bakanlar Kurulu Kararı, Türkiye'deki komünist ve komünizan hareketleri temizleme kararıdır. İçerde bir sınıf savaşı kararıdır. Sonra olaylar, böyle gelişmiştir.

Mustafa Kemal önce içerdeki komünistleri temizledi. 13 Eylül 1920 tarihinde, Mustafa Suphi'ye mektup yazdı. Bu mektupta Türkiye

Komünist Fırkası'nın sadece kendisiyle temas ve irtibat kurmasını istedi. «Aynı hedefe yürüyen Türkiye İştirakiyun (Komünist, y.k.) Teşkilatıyla tamamen işbirliği edebilmek için Büyük Millet Meclisi'ne tam yetkiye sahip bir temsilci gönderilmesini» istedi. Mustafa Kemal, Mustafa Suphi'ye davetiye çıkardı.

Aynı tarihte ve henüz Moskova'ya Sefir olarak gönderilmemiş olan Batı Cephesi Komutanı Ali .Fuat'a da bir mektup gönderdi. Mustafa Kemal, sınıf arkadaşı Ali Fuat'ta solculuğa yatkın bazı nitelikler görmüş olmalı ki, anti-komünist politikalarında ilk önce hep Ali Fuat'ı ikna etmeye çalıştı. Mustafa Suphi'ye davetiye çıkardığı gün Ali Fuat'a şifreli bir mektup yazdı. Şöyle: «Bolşevikler aynı zamanda memleketimizde Bolşevik teşkilatı kurmak için olağanüstü faaliyete başlamışlardır. Baku'ya gönderdikleri Mustafa Suphi ve arkadaşları vasıtasıyla Türkiye Komünist Genel Merkezi'ni meydana getirdiler. Tamamen Bolşevik fikirlerine kazanılan saf ve saf olmayan kişileri sahilin her noktasına çıkardıkları gibi, içerde de Eskişehir ve Ankara'ya kadar göndermişlerdir. Amaçları memlekette bir sosyal devrim yapmaktır.» Böyle bir devrimin sonuçlarını da, Mustafa Kemal, şöyle görüyor: «Bu halde memleket doğrudan doğruya üçüncü Enternasyonale yani Rusya'ya bağlı olacağından Bolşevikler hiçbir taahhüt ve yardıma lüzum kalmaksızın bizi kendilerinden ayrılmış bir hale getirmiş ve Batılılarla politik pazarlıklarında daha güçlü durum elde etmiş olacaklardır.» Tartışmaya gerek duyulmayacak kadar açık değil mi?

Bütün bunlar varken, Ebu Cahil Kemal Tahir, «üzümünü ye bağını sorma» diyerek bir üzüme benzettiği bir belge buluyor ve hadisini tevdi ettiği İsmet Bozdağ'ın odasına giriyor. Konuşuyor: «Al oku bakalım. Mustafa Kemal Paşa, Mustafa Suphi için neler düşünüyor?.. Mustafa Suphi'nin ortadan kalkması, hem Moskova'yı, hem Ankara'yı sevindirip oynatmayacak mı?» (17) Gerçekten zavallı köylü peygamber. Ebu Cahil'in üzüme benzettiği bu belgede, şimdiye kadar yazılıp söylenenlere eklenen hiç bir yenilik yok.

Ebu Cahil bununla da yetinmiyor. Köylü muhayyilesinden, Mayk Hammer romanlarındakinden de tiksindirici yalanlar çıkıyor. Şöyle: «Nitekim Mustafa Suphi ve arkadaşları, Trabzon'dan Yahya Kahya'nın bulduğu bir motora bindiler ,denize açıldıktan az sonra da Kahya'nın adamı Faik Reis, başka bir motorla peşlerine düştü ve geriye sadece Mustafa Suphi'nin güzel Rus karısı ile döndü. Sovyetler, böyle bir heyetin toptan katledilmesi karşısında, Türk Dışişlerine durumu soruyor ve aldığı cevapla yetiniyor. Rusların bize para yardımı yapmala-

rının da bu olaydan sonra olduğunu söyleyeyim de, Mustafa Suphi ve arkadaşlarının kimin emriyle boğazlatıldığını siz kendiniz çıkarın!» (18) Ebu Cahil çıkarmak için «bir şey» bırakmıyor ki. Gayet açık oluyor: Lenin ve Stalin parayı vaad ediyorlar. Mustafa Kemal ve arkadaşları boğduruyorlar. Anlaşmada bir de Rus olduğu için, motordaki tek Rus olduğu için olsa gerek, Suphi'nin karısının canının bağışlanması da yer alıyor. Buna da uyuluyor. Tam Türkiye'de her hangi bir köy camiine layık bir öykü. Bir köylülerden birisinin «acep kadın nasıl imiş bre Kemal Efendi Hazretleri» diye sorması eksik. Bir de Ebu Cahil Kemal Tahir'in, kendine özgü biçimiyle, «hööööst, desturrr!» demesi.

Türkiye'den bakınca Mustafa Suphi ve arkadaşlarının öldürülmesinde hiç bir sır kalmıyor. Burada da Mustafa Kemal'i kişi olarak beraat ettirmek imkansız görünüyor. Türkiye'de belge manyakları, her hangi bir eylemde bir kişinin tutumunu saptayabilmek için mutlaka üzerinde imzası olan belge bulmak gerektiğine inanıyorlar. Hiç te öyle değil. Kişinin durumu, olayların akışının tutarlı mantık örgüsü içinde anlaşılabilir. Bu yüzden, Mustafa Suphi ile ilgili işlemde Mustafa Kemal'in birinci dereceden katkısı var. Başka türlü de olamaz. Tabii, tüm uyarılara karşın, Mustafa Suphi'nin İttihat ve Terakki kininden kurtulamaması, 1920 yılındaki olaylar matriksini değerlendirememesi de etkili oluyor. Birinci dereceden.

Burada iş bitiyor. Ancak, Ebu Cahil Kemal Tahir'in hadisi, anti-sosyalizmi tek yayın hedefi haline getiren Milliyet Gazetesi'nde yayınlanıyor. Türkiye'nin sosyalist devrimci objektivitesinde Milliyet Gazetesi'nin anti-sosyalizmi temel yayıncılık ilkesi haline getirmesi anlaşılabilir. Ancak daha az anlaşılabilir olan nokta var. Ebu Cahil Kemal Tahir'in mantığından kaçıyor. Şöyle: Eğer şu veya bu nedenle Mustafa Suphi'nin eylemlerini durdurması gerekse, bunun için ölmesi gerekir mi? Ne gücü var ki Sovyet topraklarında? İkincisi, varsayılsın ki, ölmesi gerekti; neden Karadeniz'de ölsün? Üçüncüsü ve asıl önemlisi, Mustafa Suphi ölmeden önce yaptıklarıyla değil ölümüyle komünist oldu, üne kavuştu.

Sonucu, neden yerine koymamak gerekir. Ebu Cahil Kemal Tahir'in kendi ölümünden sonra ortaya attığı, Mustafa Suphi'nin ölümünden genç Sovyet Rusya'nın çıkarı olduğunu iddialarını araştırmak gerek.

Bunun için çok kısa hatırlatmalar yararlı olacak. Mustafa Suphi ve arkadaşları 1921 Ocak ayının son günlerinde öldürülüyor. 16 Mart 1921 tarihinde Türkiye ile Sovyet Rusya arasında dostluk anlaşması

imzalanıyor. Aynı tarihte, 16 Mart 1921 tarihinde, Sovyet Rusya ile İngiltere arasında ticaret anlaşması mizalanıyor. Bu, aslında ticaret anlaşmasından öte. Dünyanın ilk sosyalist devletinin emperyalizmin o zamanki lideri İngiltere tarafından fiilen tanınması anlamına geliyor. Lenin ve diğer yöneticiler bu anlaşmaya çok büyük bir önem veriyorlar. Gerçekten çok önemlidir. Aynı tarihte, bir önceki veya bir sonraki ayda, Sovyet Rusya, İran ve Afganistan ile de benzer dostluk anlaşmaları imzalanıyor. Nisan 1921 tarihinde ise Sovyet Rusya, içerde Novaya Ekonomiçeskaya Politika'ya, NEP, başlatıyor. NEP, içerde kazanımları pekiştirmek için gerilemek anlamına geliyor. NEP, atılmak için enerji toplamak anlamına geliyor. NEP, bir çok cephede birden uygulanıyor.

1920 yılı bir açıklığı getiriyor: Gelişmiş kapitalist ülkelerde devrim dalgası geçmiştir. Münih ve Berlin Sovyetleri kısa zamanda ezilmiştir. Artık Rosa Lüksemburg ve arkadaşları spartaküsler yok. Macar Sovyeti de yıkılıyor. Genel durum böyle.

1920 yılının en önemli olaylarından birisi, yıl ortasında toplanacak olan Komünist Enternasyonal'in İkinci Toplantısı oluyor. Lenin, buna hazırlanıyor. Çok çeşitli cephede birden uygulanan NEP'in hazırlıklarını burada bulmak mümkün. Lenin Komünist Enternasyonal'in İkinci toplantısı için «Ulusal ve Kolanyal Sorunlarla ilgili Tez taslakları» hazırlıyor. 1920 Haziran başında Lenin yazıyor: «Şimdi dünyanın siyasal durumu proletarya diktatoryasını gündeme getirmiştir. Dünyada siyasal gelişmeler, zorunlu olarak, bir tek odak noktasında yoğunlaştı: Dünya burjuvazisinin, bir tarafında, dünyanın her ülkesindeki ileri işçilerin Sovyet hareketinin; diğer tarafında, sömürgelerdeki ve tek kurtuluşlarının Sovyet sisteminin dünya emperyalizmine karşı zafer kazanmasında olduğunu acı deneyimleriyle öğrenen ezilmiş ulusların ulusal kurtuluş hareketlerinin, kaçınılmaz olarak, gruplaştığı Sovyet Rusya Cumhuriyeti'ne karşı sürdürdüğü mücadelede.» (19) Çok açık olmalı. Lenin, dünya devrimini gerçekçi olarak değerlendirerek, ilk ve tek sosyalist ülkeyi dünya emperyalizminin yıkıcılığından korumayı birinci görev sayıyor. Ulusal kurtuluş hareketlerinin başarıya ulaşmasının da tek koşulunu burada görüyor.

Bu nokta üzerinde durmak gerekli. Durulacak. Hiç bir edebiyat, hiç bir «bilimsel» gevezelik, dünya sosyalizminin bugün ulaştığı düzeye gelebilmesinde tek ve ilk ülkede sosyalizmi yaşatmanın can alıcı önemine gölge düşüremez. Bu, her türlü önemin ve vurgulamanın üstündedir. Yeni nesiller bunu anlamakta güçlük çekebilirler, an-

cak anlamak zorundadırlar. Çünkü ilk ülkede sosyalizmi yaşatmanın önemini anlamadan sosyalist olmak mümkün olmaz.

Ama kolay olmamıştır. Cesur ve tedbirli Lenin başlatmış, stratejinin büyük ustası Stalin yaşatmış ve yerleştirmiştir. Ancak kesinlikle kolay olmamıştır. Önemli görevler düşmüş, önemli görevler yerine getirilmiştir. Yalnızca Sovyet topraklarında değil. Dünyanın her tarafında işçi sınıfı partileri, büyük özveriyle, Lenin'in Komintern'in İkinci toplantısı için hazırladığı tezlerde belirttiği gibiğ ilk sovyet iktidarını yaşatmayı birincil önemde saymışlardır. Zaman zaman kendi gelişmelerinin sekteye uğraması pahasına bu önemli görev için üstlerine düşeni yapmapa çalışmalardır. Bunlar arasında, hiç kuşku yok, Türkiye Komünist Partisi de vardır ve ben, bu katkılarından dolayı Türkiye Komünist Partisi'ne sadece şükran duyuyorum.

Bu görevin ve yapılan işin geride kalması, yapılan işin önemini küçümsemenin gerekçesi olmamalı. Ayrıca dünya sosyalist hareketinin pratiğindeki bazı oluşumlar artık çok gerilerde kalan bu son derece önemli tarihsel görevi ışığında anlaşılmalı. Hülyalı bilim adamı ve tedbirli politikacı Lenin'in bu tarihsel kavşakta hazırlamış olduğu tezler de bu çerçeve içinde değerlendirilmeli.

Lenin hem hülyalı bilim adamıdır, hem de tedbirli politikacı. Her açıdan. Tezlerinde «tüm komünist partileri burjuva -demokrat kurtuluş hareketlerine yardım etmelidir» diye yazıyor. Leninizmi anlamak Lenin'in demokrat hareketlere karşı tutumunu anlatmakta yatıyor. Lenin, Marx'ta açık olmayanı geliştiriyor. Marx, Kapital'i başka hiç bir şey için olmasa bile, demokratlarla sosyalistleri ayırmak için yazıyor. Lenin, sosyalistlerle demokratların işbirliği yapabileceğini ortaya çıkarıyor. Ancak bu kadar değil. Demokratlarla sosyalistleri Marx'ta olduğundan çok daha net bir biçimde ayırarak. Aynı tezlerde aynı sayfada «geri ülkelerdeki burjuva -demokrat kurtuluş eğilimlerine bir komünist renk verme girişimleriyle kararlı bir biçimde mücadele etme zorunluluğu» üzerinde duruyor.(20) Lenin, koyunla keçiyi, sosyalistlerle demokratları, karıştırmaya kesinkes karşı çıkıyor.

Lenin'in bu tezlerinde, bugün Türkiye'de ve yeniden islamda sosyalizm hayallleri arayacak olan safdilleri uyaracak bir bölüm de var. Unutmamış: «Avrupa ve Amerikan emperyalizmine karşı kurtuluş hareketini hanların, toprak sahiplerininin, mollaların ve benzerlerinin durumlarını sağlamlaştırma girişimleriyle birleştirmeye çalışan panislamizm ve benzeri eğilimlerle mücadele zorunluluğu» vardır.

Lenin, Komintern'in İkinci Toplantısı'na sunulacak olan tezlerinin özünü şu cümlelerle açıklıyor: «Komünist Enternasyonal, kolonyal ve geri ülkelerde burjuva demokrasisi ile geçici bir ittifak yapmalıdır, fakat, onunla birleşmemelidir ve her şart altında, en embryonik halde olsa bile, proleter hareketin bağımsızlığını korumalıdır».(21) Beklenebileceği gibi Lenin'in bu tezleri, Komintern'de tartışmalara yol açıyor.

Komintern'in İkinci Kongresi'ndeki Hindistan temsilcsii M.N. Roy, Lenin'in bu tezlerinin ilerisinde önerilerle ortaya çıkıyor. Bir başka deyişle Lenin'in tezleri, özellikle geri ülkelerden gelen komünist delegeler tarafından «geri» bulunuyor. Batı dünyasında Bolşevik İhtilali'nin tarihçisi E. H. Carr, kendi çevirisiyle Lenin'den yukardaki alıntıyı yapıyor ve ekliyor: «Lenin'den bağımsız olarak hazırlanmış olan Roy'un tezleri, Lenin'inkilerle çelişmiyordu. Fakat vurgularında önemli ölçüde farklıydı ve can alıcı taktik sorunlarda, farklı sonuçlara vardığı görülüyordu. Roy, kolonyal ülkelerde, birincisi, kapitalist düzen içinde siyasal bağımsızlık isteyen ulusal burjuva demokrat hareketlerle, ikincisi 'her türlü sömürüye karşı topraksız köylünün mücadelesi' arasında çok yalın bir ayırım yapıyordu. İkinci tür hareketi birincisine tâbi kılma girişimlerine muhalefet etmek Komintern'in işi olmalı»(22) Roy şunları da ekliyor: «Kurtuluş hareketinin gerçek gücü, temeli, sömürgelerde burjuva-demokrat milliyetçiliğin dar çerçevesi içine sıkıştırılamaz.»

E. H. Carr «Roy'un tezleri Leninkiler kadar sempati topladı» diyor. Lenin, Komintern Genel Kurulu'nda komisyon raporu üzerine yaptığı konuşmada bunları saklamıyor. Ulusal ve Kolonyal Sorunlar Komisyonu Raporu üzerindeki konuşmasına şöyle başlıyor: «Yoldaşlar ,ben kısa bir giriş yapacağım; daha sonra Komisyon Sekreteri Yoldaş Maring tezlerde yaptığımız değişikliklerle ilgili ayrıntılı bilgi verecek. Bunu, ek tezleri formüle eden Yoldaş Roy izleyecek. Komisyonumuz, başlangıç tezlerini, değişik haliyle, ve ek tezleri oy birliği ile kabul etti. Temel sorunların hepsinde, böylece, tam ittifaka ulaştık.» (23) Lenin, ortak görüşe ulaşabilmek için etkin bir çaba harcıyor.

Lenin, «yalnızca benim tezlerimle ilgili olarak değil daha çok Yoldaş Roy'un tezleri etrafında Komisyon'da gayet canlı tartışma oldu» diyor. Hemen ekliyor: «Sorun şöyle kondu: Biz, kurtuluş yolunda olan ve bunlar arasında savaştan sonra ilerlemeye doğru belli adımlar atan geri ülkeler için ekonomik kalkınmada kapitalist gelişme aşamasının kaçınılmaz olduğu iddiasını doğru mu kabul edeçeğiz? Biz bu soruyu olumsuz olarak cevaplandırdık. Eğer muzaffer proletarya bun-

lar arasında sistematik propaganda yaparsa ve Sovyet hükümetleri ellerindeki tüm imkanlarla bunların yardımına gelirse, bu durumda geri halkların kapitalist kalkınma aşamasından kaçınılmaz olarak geçmesi gerektiğini varsaymak yanlış olacaktır.» (24) Bu düşüncelerin oluşturulmasında geri ülkelerden gelen komünistlerin görüşlerinin önemli rol oynadığında hiç kuşku yok.

Artık durumun açıkça ortaya çıktığı görülüyor. Lenin, Mustafa Kemal'in liderliğindeki burjuva-demokrat hareketlerle geçici bir ittifaktan yana. Komünist partilerin bunları desteklemesini istiyor. Bu durumda, Mustafa Suphi'nin Mustafa Kemal'i desteklemek istemesi, doğrudan doğruya Lenin'in politikasına uygun düşüyor. Bu yüzden, Mustafa Suphi'nin ölmesi değil ölmemesi, kesinlikle Lenin'in izlediği politikanın bir gereği oluyor. Bu durumda Mustafa Suphi'nin öldürülmek üzere Türkiye'ye Lenin tarafından gönderildiği veya ölümünün Lenin'in de isteklerine denk düştüğü iddiası Ebu Cahil Kemal Tahir'in köylü muhayyelesinden çıkmış adi bir yalan oluyor.

Bir son nokta. Leninizm, zaman zaman demokratlarla işbirliği yapılabileceğini anlamak demek. Ancak demokratlarla sosyalistleri karıştırmamak demek. Lenin, Mustafa Kemal'in komünistlerce desteklenmesinin savunuculuğunu yapıyor. Fakat Mustafa Kemal ve diğer demokratların komünist renk çalmalarına kesinlikle karşı çıkıyor. Bu yüzden ve başka bir nedenle değil, Mustafa Kemal'in kurdurduğu resmi Komünist Partisi Komintern'e alınmıyor.

---

1 — Y. Küçük, Türkiye Aydını Üzerine Tezler, Sosyalist İktidar, Sayı 1, Ekim 1979, s. 99

2 — S. Divitçioğlu, Asya Üretim Tarzı ve Osmanlı Toplumu, İst., 1971, İkinci Baskı s. 15

3 — K. Tahir, Yorgun Savaşçı, İst., 1965, s. 140

4 — ibid., s. 144

5 — ibid., s. 112

6 — Kemal Tahir'in Söyleşileri, Milliyet, 14 Haziran 1980

7 — Şükran Kurdakul, Şairler ve Yazarlar Sözlüğü, Ank., s. 234

8 — Kemal Tahir'in Söyleşileri, op. cit.

9 — Kemal Tahir'in Söyleşileri, Milliyet, 15 Haziran 1980

10 — Kemal Tahir, Yorgun Savaşçı, s. 139

11 — Kemal Tahir, Kurt Kanunu, Ank., 1969, s. 276

12 — Kemal Tahir, Kurt Kanunu, s. 152 153

13 — Kemal Tahir, Yorgun Savaşçı, s. 139

14 — Atatürk, Söylev, Birinci Cilt, sayfa 1

15 — Y. Küçük, Türkiye Üz rine Tezler, İkinci Kitap, İst., 1979, s. 705 ve sonrası

16 — ibid., s. 658 ve sonrası ile s. 114 ve sonrası
17 — Kemal Tahir'in Söyleşileri, Milliyet, 15 Haziran 1980
18 — Kemal Tahir'in Söyleşileri, Milliyet, 14 Haziran 1980
19 — V. İ. Lenin, Collected Works, Cilt 31, s. 146
20 — ibid., s. 149
21 — ibid., s. 150
22 — E. H. Carr, The Bolshevik Revolution, 1917 1923, Cilt 3, London, 1966, s. 256
23 — V. İ. Lenin, op. cit, s. 240
24 — ibid., s. 244

ÖZÜR

Dergimizin 9. sayısında, neredeyse okunmayı olanaksız kılan dizgi ve yerleştirme hatalarının varlığından dolayı okuyucularımızdan haklı şikayetler aldık. Bunların tümünü düzeltmemiz mümkün değil. Ancak, dizgi hatalarının ötesinde, yazısının çeşitli bölümleri birbirinin içine geçen, Ali Yıldırım arkadaşımızdan özellikle özür dileriz.

Bunun dışında, öteki yazılarda, en azından bir bölümünün düzeltilmesinde yarar gördüğümüz hatalar ise şöyle :

Durmuş Tiryaki'nin «Faşizm Çözümlemeleri ve Günümüz» başlıklı yazısına ilişkin olarak: 28. sayfanın üstten 4. satırının başındaki «Gerçekten» kelimesinin aslı «Geçerken»; aynı sayfada Troçki'den yapılan alıntıda yer alan «gözetmesi» kelimesi «göstermesi»; yine aynı sayfanın 7 satırındaki «bulunmaktadır» kelimesi «bulunmamaktadır» olacaktır.

Ömer Kükner'in «Sosyalist Devrimin ABC'si Üzerine, Bir Kez Daha» başlıklı yazısının 56. sayfasının 23. satırında yer alması gereken 'ile Sovyet' kelimeleri düşmüştür. Bu iki kelime aynı satırın içinde yer alan 'halk demokrasisi' kelimelerinden sonra gelecektir. Ayrıca yazının 54. sayfasının 24. satırında yer alan iki «1945» tarihinden ikincisi 1935 olacaktır. Aynı sayfanın 32. satırında yer alan «1945» tarihi de «1935» olarak değiştirilecektir.

Tümü için yazar ve okurlarımızdan tekrar özür dileriz.

Sosyalist İktidar

SOSYALİST MÜCADELE TARİHİ VE DEVRİMLERDE AŞAMA

Kemal OKUYAN

Bu yazı, bütünüyle, «sosyalizme geçiş dönemine» ilişkin tartışmalarda dünya genelinde ölçüt alınan, ancak Türkiye için daha yeni olan bir temele ilişkindir. Türkiye için «yeni olma» sözü, aslında gerçeği tam olarak yansıtmıyor. Sadece belli bir özü saklamada kullanılan yapay bir perdenin çok yıpranıp, arkasını göstermesi nedeniyle «hodri meydan» denerek bir kenara fırlatılması olayı söz konusu. Biraz açmak gerek.

Türkiye'de gündemde, bir demokratik devrim-aşama (herneyse) olduğunu iddia etmek için, temel olarak iki yol vardır. Birincisi, çok aşırı bir biçimde nesnel koşullara takılıp, bu koşulların bir sosyalist devrim için yetersiz olduğunu öne sürmek. Bunun gerekçeleri de bilinen «kırıntılar», «gerilikler», «bağımlılıklar».. olmakta. Bu düşünceler, bunları öne sürenlere artık eziyet etmektedir. İkinci yolu ise şöyle özetleyebiliriz:

Sosyalist devrim için ölçüt, sosyalist dönüşümleri gerçekleştirecek sınıfın kendi partisi aracılığıyla ve sınıfsal ittifaklarıyla iktidar alternatifi olmasıdır. Bu, işin temelidir. Tersini alalım. Sosyalist devrimi reddetmek, çok açık olarak, «sosyalist dönüşümleri gerçekleştirecek sınıfın, bir takım ara aşamalar olmaksızın iktidar alternatifi olamayacağını» öne sürmektir. Bu da ikinci yolu oluşturuyor. Görüldüğü gibi, burada nesnel koşullar ikinci plana düşüyor ve yerini öznel olana bırakıyor. Biraz sonra bu düşüncenin belirli koşullardaki geçerliliğinden (aşama meraklılarının anladığı biçimde değil) söz edeceğiz. Ancak bu düşüncede bir genelleme aramak, hem bilimsel sosyalist teori, hem de güncel pratik açısından olanaksızdır.

(*) Türkiye'deki aşama merakına sâdık kalarak, aslında «aşama» yanı fazla önemli olmayan bazı devrimlere «aşamalı» diyeceğiz. Bu «aşamaların» ne olduğunu bildiğimizden, isim üzerinde durmayacağız. Bırakalım bu konuda gene aşama meraklıları uğraşsınlar.

Yukarıda çizilen, bir tartışmanın, ayrılığın tablosudur. Bu tablo, nesnel koşullardan çok «öznelle» ilgilidir. Ve öznel ile ilgili bu tartışma, dünyadaki «geçiş dönemine» ilişkin teorik çalışmalarda **temel** hareket noktasıdıı. Türkiye de bu durumdan pay almaya başlamıştır. Almalıdır da, sosyalist iktidara, proletaryaya, tüm emekçilere güvenenlerle; yılgınlık, bezginlik içerisinde nefessiz kalanların kesin ayrışması için...

Burada bir küçük hatırlatma yapmak gerekiyor. İşin özü, zaten yukarıda açıkladığımız «ikinci yoldur». Yıllardır yapılan «nesnel koşulların yetersizliği» edebiyatı, işin özünü gizlemek işlevini görmüştür. Bu beceriksiz engelin kaldırılmasında, (belli tıkanıklıklar dışında) TİP'in çok önemli katkısına şükran borçluyuz. TİP, aşamacılık cephesine geçerken eski «kırıntılar» edebiyatını bir kenara atıp, «işte bizim malımız» diyerek MDD'ciliğin asıl özü olan proletaryaya güvensizlik yanını gözler önüne sermiştir. MDD'cilik, böylelikle, son darbeyi yiyeceği bir sürece girmiştir.

Bu yazıda ise «nedir demokratik devrim?» sorusuna sosyalist devrim ışığında bir yanıt getirilmeye çalışılacak.

DEMOKRATİK AŞAMA : İŞLEVİ NE?

İşe birkaç soruyla başlayalım. 1917 Ekim Devrimi öncesinde, o dönemde ve onu izleyen yıllarda geri kalmış ülkelerde devrim, ulusal kurtuluş ve demokratik düzeydeydi. Bu bir gerçek. Peki, bu neden böyleydi? Sosyalistler tarihsel gelişimin doğal akışını bozmamak için mi oralardaki devrimleri demokratiklikle sınırlandırmışlardı?

Kapitalist bir ülkede gündemdeki devrim sosyalisttir. Bu neden böyledir? Bu bir doğal kuralsa, bir kısım Doğu Avrupa ülkelerindeki görece «aşamalı» karakter tarihin yanılması, aldatılması mıdır?

Yukarıdaki soruları yalnız başına o ülkelerin veya ülkenin nesnel gelişimi ile açıklamaya çalışmak anlamsızdır. Bu çabada olanlar, buyursunlar... Ancak, biz bu soruların yanıtını öznel-nesnel birlikteliği içerisinde, ama özneli ön plana çıkararak vermeye çalışacağız.

Kapitalist toplumda gündemde genel olarak sosyalist devrim olduğu bir gerçektir. Artık, dünyamızda emek-sermaye çelişkisinin girmediği ülke, hatta temel çelişki olmadığı ülkelerin çok az olduğu; siyasi bağımsızlığını kazanmamış sömürgelerin sayısının parmak hesabı ile ölçüldüğü de bir gerçektir. Kısaca, kapitalizm dünyamıza yerleşmiş durumda. O zaman, demokratik devrimin işlevini kapitaliz-

min az gelişmişliği ile değil, **kapitalizmin az gelişmişliğinin sosyalist hareket ve sosyalizm açısından doğurabileceği sorunlar** bakımından açıklamak zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. İşin bir yanı bu.

Diğer bir yandan, II. Dünya Savaşı sonlarına doğru, sonunda ve daha sonraki yıllarda, bir kısmı «aşamalı» denebilecek sosyalist devrimler yapıldı. Bu aşamaların işlevi ne oldu? Bu ülkelerin çok önemli bir bölümü kapitalist değil miydi? Buralarda ise hep **öznel** etkenler ön plana çıkmaktadır.

Geçmişte, işçi sınıfı partilerinin tam anlamıyla hazırlıklı olmadığı, belli oranlarda yetersiz olduğu, belli bir devrim sürecinde proletaryadan ve doğal ittifaklarından veya sosyalist devrim ittifaklarından başka güçlerin de bu sürecin içine **etkin** bir biçimde katıldığı olmuştur. Devrimler sırasında iki ana kutup ve bunlar arasında önemli ölçüde kararsız olan bir kesim vardır. Ancak, iki ana kutup arasında bir bulanıklık olması, tam bir netlik olmaması gibi bir durum da belirli koşullarda ortaya çıkabilir. Böylesi bir durumda güçlerin kesin ayrışması, iki ana kutup arasındaki netleşme, **iktidarın alınması** ile tamamlanma sürecine girer. İktidar büyük bir sınıf kavgasının mekânı olur.(*) Ve iki kutup arasında zaten zayıf olan bağlar kısa bir sürede çözülmeye başlar. Bu da o önemi çok abartılan demokratik aşamanın **tek** işlevidir. Doğu ve Orta Avrupa ülkelerinin bir kısmındaki durum, budur.

Ancak, örneğin, bir Bulgaristan'da sınıfsal kutupların net ayrışması 1944 Sosyalist Devrimi'nden **önceleri** gerçekleşmişti. 1944 Devrimi, Bulgaristan işçi sınıfı partisinin buruvaziden bir daha biraraya gelmemek üzere kopmasından çok sonraları gerçekleştiği için, farklı gelişim gösterdi. Bu farklılığı başka nedenlerde aramak, diğer Doğu Avrupa ülkeleri buruvazilerinde «iyi niyet» keşfetmeye, veya benzeri sonuçlara varabilir. (1)

Bu ülkelerdeki devrimlerde 2. Dünya Savaşının ve SSCB'nin etkisi, «olmazsa olmaz» denecek kadar önemlidir. Bu ülke devrimlerinin anı, kendi iç sınıf çatışmalarının boyutunun yanında, aynı oranda savaşın ve SSCB'nin o anki durumu ile **doğrudan** bağıntılıdır. Sosyalistler beklemeci değildirler. Savaşın ve SSCB'nin etkisi, o sırada iktidarı alacak örgütlülük düzeyinde bulunmayan sınıfların iktidar yo-

(*) Bütün devrimlerde bir netleşme, ayrışım söz konusudur. Ayrıca yine bütün devrimlerde iktidarda sınıf kavgası vardır. Belli ölçülerde. Bunları yukarıda açıkladığımız durumdan ayırmak gerekir.

luna girmesini sağlama açısından çok önemlidir. Ancak iki noktanın altını çizmek gerek. Bütün bu ülkelerdeki sosyalist partiler köklü gelenekleri olan partilerdir. Bizim sözünü ettiğimiz, o partilerin iktidarı almaya tam hazırlıklı olmamalarıdır. İkinci ve temel nokta, ise, o ülkelerde iktidarı koruyacak ve sosyalist dönüşümleri gerçekleştirecek örgütlülük düzeyinin kesinlikle bulunmasıdır. Gene SSCB'nin yardımı ile. Bu partilerin iktidarı pekiştirme ve gelişimleri tamamen kontrol eder bir hale gelmesinde «demokratik iktidar» denilen aşamanın önemi bir hayli büyüktür. Bu doğru. Ama, bütün bunlar tamamen II. Dünya savaşı yıllarına özgü, içlerinden bir genelleme çıkarılamayacak deneyimlerdir.

Bu devrimlerde Dünya Savaşının ve SSCB'nin çok büyük etkisini gözardı etmek, gene bu devrimlerin «aşama» yanını abartmakla sonuçlanır. Buna bir örnek verilebilir: Sovyet yazar Konstantin Zarodov, bu ülkelerde demokratik devrimin sosyalist devrime dönüşümünün, sosyalist devrimin barışçı gelişimine örnek gösterilebileceğini öne sürüyor. (2) Buna itiraz yöneltmek gerekiyor. Yöneltenler de oldu. Örneğin, Kurtuluş Sosyalist Dergi. Ancak asıl sorun, bu devrimlerin barışçıl geçişe örnek gösterilmesinde değil. Kurtuluş'un (kendi aşamacı ideoolisi nedeniyle) göremediği bu «aşamaları» sosyalist devrimden önemli ölçüde ayırma çabası. Zarodov, bu aşamaların önemini biraz abartıyor. Önemi abartılınca, asıl işlevi, yani güçlerin net ayrışımını sağlaması geri plana itiliyor.

Halk demokrasisi ülkelerinde sosyalist devrimin gelişiminin tahlili bizi yukarıdaki sonuçlara götürüyor. Ancak uluslararası sosyalist harekette bazen, katılmamız olanaksız başka sonuçlara da ulaşılıyor. Örneğin, Lenin'in sosyalist devrimlerin ille de demokratik devrimlerin veya ulusal kurtuluş savaşlarının sürdürülerek gerçekleştirilmesi gerektiğini söylediği öne sürülüyor. Lenin'e bu katılmadığımız görüşler maledilince, Bulgar devriminde bile «aşama» yaratmak kaçınılmaz oluyor. (3) Hadi Fransız sosyalistleri, bir demokratik devrim daha!..

Doğu Avrupa ülkelerinin deneyiminden çıkan sonuçların benzerleri Vietnam ve Küba sosyalist devrimlerinde de vardır. On yıllarca süren Vietnam Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın veya demokratik devriminin temel işlevi, devrimci bir mücadele sonunda işçi sınıfını ve köylülüğü, onların partisini iktidar alternatifi yapmış olmasıdır. Sömürge Vietnam koşullarında mücadele kaçınılmaz olarak demokratik aşamadan geçti. Ama bu dönemde ne feodalizm tasfiye edildi, ne bir

başkası Ancak ve ancak proletarya diktatörlüğü kapitalist aşamanın atlanmasını ve küçük üretimden sosylizme geçişi sağlayabildi. Vietnam deneyimi, kapitalist aşamanın atlanmasının demokratik devrime özgü birşey olduğu iddiasına çok açık bir yanıttır. Diğer bir yandan feodalizmin çok önemli etkinliğinde, hatta belirleyiciliğinde, sosyalist devrimin gerçekleşebileceğinin de güzel bir kanıtı.

Vietnam sosyalist devrimi, Ekim 1917 devriminden sonra başlayan ulusal kurtuluşçu dalgadan sosyalizm, sosyalist devrim adına yararlanılmasıdır. Tüm ulusal kurtuluş hareketleri aynı sona ulaşamadı. Aynı sona, sosyalizm açısından ulaşılamadı. Ancak bu kaçınılmaz son var, ona ulaşıldı. Dünyanın çok büyük bir bölümünde **ulusal devlet** süreci tamamlandı. Birçok genç devlet yolunu seçti. Aynı oranda, o ülke sınıflarının bilimsel «kaderleri» de çizilmiş oldu. Birçok ülkede iki ayrı temel sınıfsal gücün bir daha bağlanmamak üzere kopması yaşandı. Bir takım ülkelerde, ülke ne kadar gelişmemiş olursa olsun, işçi-köylü ittifakı yeniden üretilerek sosyalist devrim başarıya ulaştı. Bunun gerçekleşmediği koşullarda da, zaten hiçbir zaman yokolmamış olan sınıfsal çelişkileri ve çatışma, ulusal birlikteliğin üzerine çıktı. Çağımız, ulasallıklarla değil, sınıfsallıklarla belirlenir, gelişir oldu.

Demokratik «aşama»nın işlevi konusunda bir başka örnek: Küba. Bu ülkede devrim sürecine giren güçlerin kesim ayrışması çok açık ve çok gürültülü oluyor. Bunun sonucu bu demokratik «aşama» hiçbir somut «ürün» vermeden işlevsiz kalıyor. Söz konusu durum o kadar net oluyor ki, bir kısım Latin Amerika işçi sınıfı partileri (kuşkusuz kendi ülke somutlarından da hareketle) stratejilerinde yenilikler yapma gereğini duyuyorlar. Bilimsel sosyalist araştırıcılar da aynı gereksinimi duyuyor. Örneğin, üç Alman araştırıcı, Latin Amerika'da Devrim adlı çalışmalarında, Latin Amerika ülkeleri laboratuvarında şu sonucu çıkarıyorlar: Latin Amerika'da devrim eski biçimiyle savunulamaz. Devrim anti-feodal, anti-emperyalist niteliği aşmıştır. (4) Çok gerçekçi bir araştırma ve değerlendirmeye dayandığından, sosyalist devrim savunusu için bir hayli önemi olan bir çalışma.

Küba'da çok açık olarak ortaya çıkan bir diğer gerçek ise, «gerçekçi çözüm»ler için sosyalist devrim, sosyalist programdan başka çıkış olmaması. Castro bunu «demokratik aşamada» güçlerin ayrışması sırasında görüyor. Yani, Latin Amerika yerel buruvazisinin son kozunu oynayıp, kaybettiği sırada, Bundan sonra şunu

söyleyebiliriz: Latin Amerika'da bir kez daha bir Küba devrim süreci yaşanmayacaktır. Yaşanmayacak olan sosyalist devrim değil, burjuvazinin veya burjuvazinin her hangi bir kesiminin devrim sürecindeki benzer bir konum. Böyle bir konum arayanlar, aynı zamanda burjuvazide ilericilik arayacaklardır. Bu arayış içinde olanlar Latin Amerika ülkelerinden değil, Türkiye'den çıkınca, Latin Amerika'daki yoldaşlara saygısızca dil uzatılması kaçınılmaz olacaktır.

Demokratik devrimin işlevi konusunda birkaç şey daha söylemek gerek. Bu kez örneklerin niteliğini değiştirerek.

KAPİTALİST OLMAYAN YOL, ULUSAL KURTULUŞ HAREKETLERİ VE BİR KEZ DAHA AFGANİSTAN

Ara başlığa bakıldığında, kapitalist olmayan yol üzerine birşeyler yazılacağı zannedilebilir. Ancak burada yapılacak olan «sosyalist yöneliş» veya «kapitalist olmayan yol» tezlerinin bir yanına değinip, ana sorunumuza ışık tutmasını sağlamak.

Önce şunu söylemek gerek. «Kapitalist olmayan yol» bir kavram olarak, çok aşırı bir esneklik ve genişlik taşımaktadır. Sosyalist bilim adamları, 1917 Ekim'inde ve sonrasında Sovyetlerde kapitalist gelişim açısından geri olan belirli bölgelerdeki devrim süreçlerinden Etiopya'ya, sosyalistlerin tutuklandığı, sınır dışı edildiği bazı ülkelerden Afganistan'a kadar, yani çok çeşitlilik taşıyan bir kesimde kullanıyorlar bu terimi. Bu çeşitlilik Türkiye ilericisine her gördüğüne «kapitalist olmayan yol» deme alışkanlığını getirmiştir. Eldeki esnek formül herşeye kolayca uygulanmaktadır. Böylesi bir kolaycılığın önüne geçmek için pek sık kullanmamak gerekiyor «kapitalist olmayan yol» terimini.

«Kapitalist olmayan yol», bazı örnekleri açısından soğuk savaş döneminin sonuçlarını karşılamanın bir yolu olmuştur. Bu anlamda ele alındığında, SSCB ve sosyalist sistem özellikle dünya politikasında güçler dağılımında belli bir denge oluşturmak için, temel olarak Afrika'da belirli merkezlerin sosyalist sisteme karşı «dostça» yaklaşımını sağladılar.(5) Bu ülkelerin bir bölümünde gittikçe artan bir biçimde ilerici ve sosyalist güçlere karşı baskı dönemi yaşandı ve şu sıralarda da yaşanıyor. Ançak bu ülkeler dünya politikasında önemli bir görev yapmışlardır. Tabii, bir yere kadar. Emperyalist sistemle bağlarını koruyan, kapitalist yola giren, bu yolda tercihler yapan bir ülkenin dış politikada gidebileceği yer sınırlıdır. En somut örnek, Birleş-

miş Milletler'deki Afganistan oylamasıdır. Böylesine önemli bir konuda sosyalizmin yanında yer alanları ancak sosyalist ülkeler ile sosyalizme yönelmeleri **kesin** olan ülkeler oluyor.

Kısacası, söylenmesi gereken, dünyadaki gelişmeleri «... ve sonuçta falan ülke de kapitalist olmayan yol sürecine girdi» anlayışıyla açıklamanın olanaksızlığıdır. Bu nedenle söz konusu ülkeler arasında ayırım yapılmalıdır. Yol ayırımında olanlarla, artık sosyalizmden veya sosyalizme yönelişten geri dönüşü olanaksız olanlar arasına ayırım konmalıdır. Konuyor da. Özellikle Sovyet bilim adamları, Etiopya, Yemen, Afganistan, Angola ve bir ölçüde Mozambik'i diğerlerinden ayırmaktadırlar. Bu zorunludur. Sosyalist ülkeler bilim adamlarının yapabileceği de en fazla budur. Dış koşullar, dünya politikası ve «kapitalist olmayan yol» ülkeleri ile ilişkiler, olayları çok geniş düşünüp, çok dikkatli ve duyarlı politika yapmak zorunda olan sosyalist ülkeler bilim adamlarının ayrıntılı sınıflandırmalar yapmasını engellemektedir. Böylesi bir sınıflandırma sosyalist sistem için önemli sakınçalar doğurur. Ancak bizim için fazla sakıncası yok. Tersine, ayrıntılı bir sınıflandırma yapmanın çok büyük yararları var. Sosyalist ülke araştırıcıları ve Sovyet resmi organları, özellikle yukarıda saydığımız dört ülkeyi, Angola'yı, Etiopya'yı, Yemen'i, Afganistan'ı diğerlerinden ayırıyorlar. Bundan sonrası bizim görevimizdir. Bu ülkeler arasındaki ortak özellikleri vurgularken, ayırımları, özellikle Afganistan'ın diğer üçü ile olan ayırımlarını ortaya koymalıyız. Bunu yapmağa çalışacağız. Bunu yapınca da demokratik devrimlerin işlevi konusu bir hayli netlik kazanmış olacak.

Sosyalist İktidar'ın 7. sayısında «Değişen Koşulların Varlığında Sosyalist Devrim» yazısındaki, «Afganistan'daki devrim, sosyalist devrimin özelliklerini almıştır» saptamasına birçok tepki geldi. Türkiye'yi bırakalım bir kenara, henüz ileri kapitalist ülkelerdeki devrimin sosyalist olacağını kavrayamayanlarla mücadele edildiği bir dönemde bu tepkiler gayet doğal. Zaten gelen tepkiler, somut bir öneri veya suçlamadan çok, «hoppala bu da nereden çıktı», «yahu, biraz daha yumuşak ve dolambaçlı yollardan yazsaydın...», «ama uluslararası belgeler başka şey söylüyor» düzeyini aşmadı. Afganistan'ı bu kez «demokratik devrimlerin işlevi» açısından incelemek gereksinimi var. Demokratik devrimlerin işlevi netlik kazandı mı, Afganistan konusunda da pek sorun kalmayacak.

Kimileri «eleştiri getirirken» çok anlamsız bir biçimde, sosyalist devrim için ölçüt, kapitalizmin gelişmiş olmasıdır dedi. Bu kısır anlayışa şu öğüdü vermek gerekiyor: Alın elinize dünya ülkeleri listesi-

ni. Toplayın bu ülkelerin her birinin ekonomik durumuna ilişkin verileri. Bir takım oranlar hesaplayın. Ülkeleri kapitalizmin gelişmişliği açısından sıraya dizin. Sonra «işte burası» diyerek gözünüzün kestiği bir yere kalınca bir çizgi çekin. Çizginin yukarısı sosyalist devrimci ülkeler olsun. Altta kalanlar demokratik devrimciler. Listenizi güle güle kullanın. Hiç olmazsa çizginin yukarısındaki ülkeler konusunda ortak bazı düşüncelerimiz olacaktır.

Sosyalizm hiçbir zaman böyle saçma şeyleri «ölçüt» olarak almaz. Kapitalizmin gelişkinliği sosyalizm açısından önemli avantajlar oluşturur. Bu doğru. Ama sosyalist **devrim** için böyle bir ölçüt almak bilimsellik filan değildir. Bugün, «kapitalizmin gelişmişliği» aşama meraklıları tarafından da ölçüt olarak alınmamaktadır. Bu, yukarıdaki durumda olduğu gibi sıkıştıkça öne sürülmektedir. Şu anda Türkiye'de kapitalizmin egemenliği birkaç gerici grup dışında, tartışılmıyor bile.

Kapitalizmin gelişkinliği, güçlerin ayrışmasını, sınıfsal kutuplaşmanın gerçekleşmesini mutlaka sağladığından, aşamasız bir biçimde sosyalist devrimi öngörür. Burada, sosyalist mücadele tarihindeki «aşamaların» nedenine daha önce değindiğimizi hatırlatmak gerek. Ancak artık, sınıfsal kutuplaşma yalnız kapitalizmin gelişkinliği koşullarında gerçekleşmiyor. Uluslararası koşullar, sistemlerarası çelişki, tek tek ülkelerdeki sınıf çelişkilerinin keskinleşmesi, az gelişmiş ülkelerde de iki ayrı kutubun net bir şekilde ayrışmasını sağlıyabiliyor. İşte Afganistan diğerlerinden burada ayrılıyor. Diğer «sosyalist yöneliş» ülkelerinde devrimci sürecine sosyalizme kadar gidemeyecek güçler katılıyor. Angola'da, Etiopya'da bile güçlerin ayrışımı şu sıralar (büyük oranda tamamlandıysa da) halen sürüyor. Ayrışım gerçekleştikce her kutup daha güçlü silahlarla donanıyor. İlerici güçler kararsızlığın yanından ayrılınca politik partiye gereksinme duyuyorlar. Etiopya'da parti daha yeni yeni oluşuyor. Çünkü sosyalizme geçiş için verilecek kavgada politik örgüt gerekiyor.

Burada çıkan sonuç, az gelişmiş ülkelerde de devrimin demokratik aşamasının sınıfsal kutuplaşmayı sağladığı, buna ek ve bağıntılı olarak sosyalizmden yana güçlerin politik örgütlerini oluşturması için nesnel olarak baskı yaptığıdır. Kuşkusuz bu aşamada ilerici reformlar devletleştirmeler yapılır. Ancak, hiçbir zaman sosyalizme geçilemez. Sosyalizme, sosyalist devrimden önce geçilemez. Aksini iddia eden sıradan bir demokrattan başka biri değildir.

Tekrar vurgulamak gerek. Bir takım «kapitalist olmayan yol» ülkelerindeki demokratik «aşama» sınıfsal kutuplaşmayı ve sınıfsal kutuplaşma gereği politik örgüte gereksinme duyan sosyalizmden yana güçlerin partilerini oluşturmalarını sağlar. Geri kalmış ülkelerde ilerici güçler ile sömürücü güçler arasındaki kararsızlık, ilerici güçlerin politik örgüte gereksinim duymalarını engeller. Parti, içinde kararsızlık unsurunu en aza indirgeyen bir araçtır. Bu nedenle kararsızlığın sürdüğü yerde işçi sınıfı partisi olmaz. Türkiye'de de devrimci demokrat kesim, tamamen küçük burjuva kararsızlığın temelinde yükseldiğinden partisizliğe mahkûmdur. Veya parti kurduklarında partileri «cüce» kalmaya mahkûmdur.

Şimdi gelelim Afganistan'a. Yukarıdaki açıklamalar ışığında, Afganistan'ın diğerlerinden farkı ortaya çıkmıyor mu? Afganistan'da demokratik aşama tamamen işlevsiz kalmıştır. Sınıfsal kutuplaşma süreci uzun bir sürede devam etmiş, 1973 Davut darbesi ile ana hatlarıyla son bulmuştur. İlerici görünümle iktidara gelen Davut yönetimi ile çok başarılı bir biçimde tüm bağlarını koparan Afganistan Demokratik Halk Partisi, böylelikle kendi sağında ne varsa onunla ilişkisini kesmiş oluyordu. Böylelikle parti iktidara yönelen tek politik güç olma özelliğini kazanıyordu. Şu anda iktidarda sosyalizme geçişin önünde engel olan herhangi bir güç, sınıf yoktur. Yani herhangi bir ayrışım süreci yaşanmayacaktır.

Afganistan partisinin ideolojisinin düzeyi öyle pek bir anlam taşımamaktadır. İşçi-köylü bağlaşıklığı temelinin üzerine sosyalist ideoloji yerleşmiştir. Geri ülkelerin sömürücü sınıflarının da öyle önemli ve güçlü bir ideolojiye sahip oldukları söylenemez. Bu durumda Afganistan gibi ülkelerde devrim için köklü bir ideolojik gelenek aramak dar kafalılıktır. Zaten, Afganistan partisi, bilimsel sosyalist ideolojinin tek doğru olduğunu bilmektedir. Çünkü devrimci demokratlığın alanı gerçekten çok daralmıştır. (6)

Kimileri için yukarıda anlatılanlar yeterli olmayabilir. İlle de gelişmiş kapitalizm gerek denebilir. Bunlara son vermek için Vietnam'a bir kez daha başvurmak gerek.

«Ülkemizde proletarya diktatörlüğü, üretim güçlerinin son derece geri ve sosyalizmi kurmak için maddî koşulların henüz çok zayıf olduğu bir zamanda ortaya çıkmıştır.» (7)

«Kapitalist gelişme aşamasını atlayarak doğrudan sosyalizme ilerleyen ülkelerde; kapitalist ekonomi kesiminin ve tüm öteki sö-

mürme biçimlerinin ortadan kaldırılması, küçük üretimin kendiliğinden kapitalist gelişmeye doğru olan eğiliminin durdurulması, düşman öğelerin karışıklık çıkarma girişimlerinin bastırılması... uğrunda uzun ve karmaşık bir sınıf savaşımı yer alır. Bunlar **proletarya diktatörlüğünün** en önemli görevleri arasındadır.» (8) (abç) Bu sözler Le Duan'ın. Yoruma hiç gerek yok.

Afganistan'da demokratik aşamanın çözebileceği veya ille de demokratik aşamayı gerektirecek bir durum yoktur. Kısaca demokratik aşamanın hiçbir işlevi yoktur. Bu nedenle şu anda Afganistan'daki çalışmalar tamamen sosyalizm için yapılan çalışmalardır. Bunun en güzel örneği, yapılan toprak reformudur. Afganistan toprak reformunun köylülüğe sus payı vermek için yapılmadığını, köylüde aşırı bir mülkiyet tutkusunun gelişmemesi nedeniyle toprak reformunun köylüleri ücretli işçi konumuna yükseltici bir düzenleme olduğunun bilinmesi gerek. Böylesi bir toprak reformu, öyle «demokratik» bir iktidarın kolay kolay yapabileceği bir iş değildir.

Devrimler sırasında iktidarın sınıf yapısı mutlaka değişir. Demokratik devrimlerin sosyalist devrimlere dönüşümünde de bu böyledir. Afganistan devriminde ille de aşama arayanlar şu soruyu yanıtlasınlar: Madem Afganistan'da şu anda demokratik devrim sonucu oluşan bir iktidar var, o halde sosyalist devrime geçilirken iktidarın bu yapısında ne gibi değişiklik olacaktır? Hangi kesim tasfiye edilecektir? Veya iktidarın yapısı tamamen mi değişecektir?

Bu soruların yanıtı yoktur. Son bir hatırlatma yaparak Afganistan konusunu bitirelim. Afganistan ilerici sınıflarının, kendi sağındaki tüm «ilerici» görünümlü güçlerden kopmasına inanmayanların. Barış ve Sosyalizm sorunları Dergisi'nin Ocak 1979 sayısında bir ADHP Polit Büro üyesinin yazdıkları karşısında şaşırmamaları olanaksızdır. İsterlerse bunu bir denerler.

S O N S Ö Z ?..

Yazımızda temel olarak şunu söylemeye çalıştık; Demokratik devrimler, «üst ve alt yapıda belirli görevler yapar, bu görevler bitince sosyalist devrim başlar» diye kalıplaşmış bir şema kullanılmaktadır. Bu konuda biraz fazla ileri gidilmiş, sosyalizme geçiş için sosyalist devrim gerektiği unutulmuştur. Oysa demokratik devrimlerin (çağımızda) işlevi düzenin yapısını değiştirmesinden çok, sınıfların politik çatışmalarının yön değiştirmesi ile açıklanmalıdır.

Günümüzde sınıfların kavgadaki saflarını alma süreci (iki ana sınıfın) tamamlanma aşamasındadır. Örneğin yalnız Afrika'da son on yılda yaklaşık 50 adet siyasi bağımsız devlet oluşmuştur. Bu demektir ki, bu ülkeler artık sınıfsal kutuplaşma sürecinin son evresine girmektedirler. Bu ülkelerde, bir daha kolay kolay ortak müşterekler etrafında «demokrasi güçleri» adı altında burjuvazinin veya bir kesiminin katıldığı kümelenmeler olmayacaktır. Tersine, bağımsızlık mücadelesindeki birliktelikler ayrışıma uğramaktadır.

Bu durumda dünyanın çok büyük bir bölümünde demokratik aşama işlevsiz kalmaktadır. Sosyalizme yönelik olmayan «demokratik» çıkışlar da kolayca boğulabilecek bir nitelik kazanmaktadır. Afrika'da yukarıda sözünü ettiğimiz 50 ülkenin çok büyük bir bölümü kapitalist yola girmiştir. Artık bu ülkelerde, hükümetleri dışarıdan etkilemeye çalışıp, kapitalist yoldan çıkarmaya çalışmak, o ülke sosyalistlerinin görevi olamaz. Görev, tüm gerici sosyo-ekonomik unsurların tasfiyesi için, işçi-köylü ittifakı ülke somutunda yeniden üretilerek, burjuvazinin tüm kesimlerine karşı anti-kapitalist bir devrim için örgütlenmektir. Artık bu ülkeleri bırakalım bir kenara.

Sınıfsal kutuplaşmanın son derece net olduğu orta ve ileri derecede gelişmiş kapitalist ülkelerde sosyalist devrimin önüne bir aşama koymak neden? Sosyalist hareketi «demokratiklikle» sınırlandırmak neden? Bu soruları işçi sınıfına güvensizlikle açıklamaktan başka seçenek yok. Nesnel koşulların yetersizliği safsatası, teorik kılıftır.

Bu yazılanlara, «enternasyonalizm ne diyor, siz ne diyorsunuz» gibilerinden suçlama yöneltilebileceğinden, yazıyı bitirirken çok önemli bir çalışmaya değinmek gerek. Bulgar Komünist Partisi yöneticilerinden İribacakof'un «Sosyalist Devrimin Genel Yasaları ve Ulusal Özellikleri» adlı kitabı,(*) kısa olmasına karşın sosyalist devrim konusunda çok önemli açıklıklar getirmektedir.

Kitapta «uluslararası işçi sınıfı hareketinde aşamalı devrim programının mutlak doğru» olduğunu iddia edenlere karşı çok önemli bir bölüm var.

«Bu büyük ve ilkesel sorun konusunda (sosyalist devrim ve geçiş dönemi kastediliyor. K. O) çağdaş komünist hareketin içinde değişik görüşler bulunduğunu herkes —dostlarımız da, düşmanlarımız da— bilir. Bu görüş ayrılığı, kimi hallerde keskin tartışmalara yol açıyor. (...)

«Gerçekten de, görüş ayrılıklarına göz yumulabilir, tartışan taraflardan her biri kendi ayrı görüşüyle kalır, ya da taraflardan biri kendi görüşünü diğerine dayatabilir. Ne var ki, bu iki varyant olanaklı bile olsa, bunlar önemli sorunlara çözüm getirmez. Eninde sonunda bu türlü çözüm yolu deve kuşu masalına benzer, ne kuştur, ne devedir, sorunlar çözümlenmeden kalır.» (9)

Aşamacılık konusunda hiçbir ize rastlanmayan, sürekli olarak, çağımızdaki tüm sömürücü yapıların ancak ve ancak sosyalist devrim tarafından tasfiye edileceğinin yazıldığı bu kitapta İribacakof sosyalist devrimleri sınıflandırmak için ülkeleri gelişmişlik derecelerine göre ayırıyor. Ve **en geri** ülkelerin bulunduğu kesim için «sosyalizm savaşının bağımsızlık savaşıyla içiçe geçtiğini» (10) söylüyor. İçiçe geçmek, ayrılmaz bir bütün oluşturmak demektir. Ayrılmaz bir bütünde, nitelikçe diğerinden önemli, üstün olan, bütünlüğün de niteliğini belirler. Yani, sosyalizm mücadelesi bağımsızlık mücadelesi karşısında kesinlikle belirleyicidir. Bu da sosyalist devrimi gerektirir.

NOTLAR :

Yazıyı şöyle özetleyerek bitirelim:

Belli bir tarih kesitinde bir takım işlevleri olan demokratik «aşama»ların, demokratik devrimlerin işlevi, sayısı, çok az olan bazı ülkeleri ayırırsak, bitmiştir. Bundan sonra halen bunlardan bir işlev aramak aynı oranda burjuvazinin bir kesiminde ilericilik aramak olacaktır. Kapitalizm bir sistem olarak tarihin çöplüğüne atılmadıkça bu arayış sürecektir.

Türkiye'de de bu arayış hep sürecek. Ancak arayış içinde olanlar yalnız kalacağından bunun pek bir anlamı kalmayacak. Kalabalık bir yalnızlık içinde olacaklar. Böyleleri, sosyalistlere karşı «Son Meydan Savaşlarını» veriyorlar...

(*) Bu yayınevi (Konuk) tarafından basılan kitapların önemli bir bölümünde çeviri aşamasında mı, basımda mı yapıldığını bilemediğimiz tahrifatlar vardır. Bu durumda bu yayınevine karşı bir güvensizlik olmaktadır. Ancak yukarıda sözünü ettiğimiz kitapta tahrifat yapılmadığı belli oluyor.

1 — Konstantin Zarodov, Bulgaristan'ın kapitalizmin az gelişmişliğinden değil, gelişmişliğinden sıkıntı duyduğunu söylüyor. Bu doğru. Ancak bunun Bulgaristan'da devrimin aşamasız olmasının nedeni olarak gösterilmesi çok anlamsız. O sırada, aşamalı devrimler yapılan ülkeler Bulgaristan'dan daha gelişmiş ülkelerdi. Bkz. Leninizm ve Kapitalizmden Sosyalizme Geçiş, Temel yayınları 1978. s. 239

2 — Age, sf. 240.

3 — A. Laşin, Sosyalizm ve Devlet, Konuk yayınları, 1979, sayfa 70 ve 3. bölümün 2. kısmı.

4 — Breuer, Hartmann, Lederer, Latin Amerika'da Devrim, Bilim yayınları, 1975 sf. 28-29-138

6 — Yalçın Küçük, Sosyalist İktidar'ın 7. sayısındaki «Yolun Neresindeyiz» başlıklı yazısında «devrimci demokratların» sınıfsal-tarihsel tahlilini yapıyor. Bu inceleme sonucu «devrimci demokratlığın alanının daraldığı» açık bir biçimde ortaya çıkıyor. Bu nedenle, sosyalist dönüşümleri gerçekleştireceklerin geri kalmış ülkelerde «devrimci demokrat» olması pek önemli olmuyor.

7 — Le Duan, Vietnam Devrimi, Bilim ve Sosyalizm Yayınları, 1978, sf. 79.

8 — Age, sf 81.

9 — ve 10 — İribacakof, Sosyalist Devrimin Genel Yasaları ve Ulusal Özellikleri, Konuk yayınları, 1979, s. 32 ve 27.

İSLAM DÜNYASI :
İSLAM KONFERANSI VE TÜRKİYE

Fazıl C. SAYAR

Son birkaç yıldır İslam'ın yeniden doğuşundan, canlanışından, ve benzerlerinden söz ediliyor. İran'da İslam Devrimi, Afganistan'da «müslüman direnişçiler», sağda solda isimlerinin önüne yada biryerlerine «İslam» sözcüğünü ekleyen bir dizi devlet, ulusal yada uluslararası çatışmalarda tarafların müslüman olup olmayışı gibi sınıflandırmalar, vs. hemen akla gelen bazı «kanıtlar». Bu biçimde yansıtılan olaylar, gerek yansıtılmış biçimleri nedeniyle, gerekse arkalarında yatan gerçek nedenler dolayısıyla Türkiye'yi de yakından ilgilendirecek nitelik taşıyor. Söz gelimi, bir parti müslümanlığa olan bağlılığını propaganda ederek varlığını sürdürebiliyor, hatta etkinliğini artırabiliyor. Yine bu partinin lideri, yurt dışında bazı ülkelerde, söz gelimi bir başbakandan daha yaygın olarak tanınabiliyor. Dahası, öteki «umut»lar boş çıkınca en son «umut» bile olabiliyor. Üç tane «sosyalist» partinin il yöneticileri kalkıp umut bağladıkları partileri ziyaret listesine bu müslüman partiyi de katıyorlar.

İRAN VE AFGANİSTAN Yanılgının yada yanılma isteğinin kaynakları var doğal olarak. Bir kez, İran'da müslümanlık adına ortaya çıkan bir hareket iktidarı ele geçirebiliyor. Müslümanlık hemen «devrimci» nitelik kazanıyor. Hiç değilse, müslümanlık adına yola düşmüş kimselere de umut bağlanabileceği düşünülüyor. Burada İran devrimi işlenmiyecek. Fakat İran'daki olayın müslümanlık hareketi olmadığının ortaya çıkmasının çok uzun zaman alacağını sanmamak gerekiyor. İran, daha çok köşeler dönecek; bir süre bu dönüşlerin arkasındaki nedenin İslam olduğu düşünülecek. İran İslam Cumhuriyeti'nin kalıcı olacağını ise düşünmemek gerekiyor.

Afganistan'daki rejim düşmanlarının müslüman direnişçiler olduğu savı daha bir süre gidecek. Daha da ötesinde, Afganistan'da ciddi anlamda bir direniş bile olmadığı ortaya çıkıncaya kadar. En azından yirmi yıldır süren aşiret savaşlarının daha bir süre Pakistan sınırı yakınlarındaki mezarlıkları meşgul etmesi beklenmeli. Olayların gerçek

görünüşünün ortaya çıkması için ise «İslamın yeniden doğuşu»nun fos çıkmasının beklenmesi gerekmiyor. Bu, İslam'dan bağımsız olarak sona erebilir yada sürebilir. Yalnız şu anda müslümanlığın bu amaç için kullanılması uygun görülüyor.

Yukardaki iki örnekte son yılların olayı durumuna gelen müslümanlığın, karşı cephelerde olduğu sanılabilir. Birinde devrimci, ötekinde karşı devrimci. Ayrıntısına girmeden belirtilebilir: Her iki örnekte de olayın müslümanlıkla ilgisi, sadece görüntü düzeyinde kalıyor. Dinin gerici, karşı devrimci niteliği üzerinde durmak gerekmiyor. Müslümanlığın, yada son yılların «İslam canlanmasının» olayların nedeni yada götürücüsü olmadığı bir yana, çeşitli olaylarda ayrı ayrı saflarda yer alıyor gibi görünüyor olmasına aldanmamak gerekiyor. Özenle incelenmesine bile gerek yok... Din, bu arada müslümanlık, aldatıcı görünümlerine karşın son çözümlemede her olayda karşı devrimci safta yer alıyor. Bugün, İran Devrimi'nin daha hızlı bir biçimde daha ileri hedeflere yönlenememesinin altında yatan neden, mollalar ve İslam oluyor.

«Orta Doğu Sorunu» olarak bilinen Filistin mücadelesinin müslümanların bir sorunu olarak yürütülmesinin, iki dinin çatışması biçiminde lanse edilmesinin, çözümü erteleyici, köklü ve hızlı sonucu geciktirici bir etkisi olduğunu kabul etmek gerekiyor. Filistin halkının haklı taleplerinin ve mücadelelerinin başarısını savunmak yada arzulamak, aynı zamanda çatışmanın iki dinin çatışması olarak gösterilmek istenmesi sonucu müslümanların, bir başka deyişle İslam'ın, zaferini arzulamak ile aynı şeylermiş gibi bir sonuca varmamak gerekiyor. Özet olarak, bu olayda ve benzerlerinde taraflardan birinin İslam imiş gibi gösterilmek istenmesinin bir çok olumsuz etkilerinin bulunduğu kolaylıkla görülüyor.

Fakat, bu yazının konusu sözü edilen türden olayların arkasındaki nedenlerin, bunlar arasında İslam'ın etkisinin araştırılması, olumlu ve olumsuz sonuçlarının ortaya konması değil. Daha çok, son yılların olaylarına ve gelişmelerine bakarak sorunun ne denli bir İslam yeniden doğuşu yada canlanışı olduğu, bunun olası nedenleri ve bu çerçevede olmak üzere İslam Konferansı olarak adlandırılan örgütün çalışmaları üzerine bir tanıtma yazısı olacak.

SAVAŞAN DİN «KARDEŞLERİ»

Yukarda, İslam topluluğu için ulusal ve uluslararası çatışmalarda alınan tavırdan ve yer yer aynı sorunlarda karşı saflarda yer almadan söz edildi. Gerçekten, Batı Afrika'da Atlas Okyanusu'ndan, doğuda Endonezya ve Pasifik Okyanusu'na kadar uzanan bir bölgede, kimilerine göre dünya nüfusunun dörtte birini oluşturan bir kalabalık kendilerini müslüman olarak

adlandırmakta ve kendi aralarında sürekli didişmektedir. Bir bakıma dünyanın en çok çatışma, en sık savaş çıkan bir bölgesi de olan bu bölgedeki kırk ülke, İslam Konferansı diye adlandırılan örgütün üyelerini oluşturuyor.

En batıda son beş-altı yıldır Fas ve Cezayir, ayrıca Fas ve Polisaryo Batı Sahra'nın toprak egemenliği için savaşmaktadır. Doğuya doğru, Libya hemen tüm sınır komşuları ile savaş hali içindedir. Mısırla olan sınırında ikide bir sorunlar çıkmakta, bu yıl örneğini gördüğümüz gibi Tunus sınırını aşıp o ülkede kendi çıkarına olay yaratmakta, genel olarak ilerici ülkeler arasında yer almasına karşın, Uganda'da sadece müslüman olduğu için, ülkesine bir çok zararı dokunduğundan kuşku olmayan İdi Amin'i desteklemektedir. İdi Amin çok kısa bile olsa üzerinde kısaca durulmasını gerektiriyor. İktidardan düşürüldükten sonra bir süre ortalıktan kaybolan Amin, son günlerde Suudi Arabistan'da, Cidde'de lüks bir otelde ortaya çıkmıştır. Orta Afrikayı müslümanlık adına karıştırmayı kendi üçüncü-dünya liderliğinin bir gereği olarak yorumlayan Suudi Arabistan, Libya ile birlikte Amin'in iktidara dönüşünü finanse etme yarışı içindedir. Hemen bütün öteki sorunlarda uyuşmazlık içinde görülen Libya ve Suudi Arabistan, iktidardan düşmüş bir «müslüman» için birleşebilmektedir.

Biraz daha güneyde son iki yıldır bir iç savaş içine gömülmüş bulunan Çad'da da çeşitli kabileler ve liderler çeşitli İslam ülkeler tarafından ve sadece bu nedenle, bir başka deyişle sadece müslüman oldukları için silahlandırılmakta ve birbirleri ile savaştırılmaktadır. Orta Doğu'da İran bir yandan Irak ile, öte yandan hemen tüm sınır komşuları ile sürekli didişme içinde görülüyor. Pakistan ve Bangladeş kanlı bir savaş sonrasında henüz daha yeni yeni birbirleri ile ilişki kurabilir düzeye eriştiler.

Yukarda sayılanlar sadece müslüman ülkelerin kendi aralarındaki sorunlarının bir örneği olarak yorumlanmalı. Belirtilen bölgede süregelmekte olan çatışmalar sadece bu kadar değil. Topluluk dışındaki sınır komşusu devletlerle olan çatışmaların eklenmesi bu bölgenin gerçekten, son yıllarda dünyada ortaya çıkan anlaşmazlıkların silaha en sık başvurularak çözülmeye çalışıldığı bölge olduğunu gösteriyor. Bunlar arasında Kıbrıs, İsrail, Etyopya, Keşmir sayılabilir.

İSLAM SAVUNMA KUŞAĞI

Buraya kadar sıralanan olaylardan, belirtilen bölgenin sadece bir tek özelliğinin tüm bu olayların nedeni olduğu gibi bir sonuca varılmak istenmiyor. Genellikle yoksul üçüncü dünya ülkeleri ile son yılların petrol zengini bir kaç ülkeyi içeren

bu bölge şu anda aynı zamanda kapitalist dünya ile sosyalist sistem arasındaki en sıcak hattı da oluşturmaktadır. Son yılların bir çok sorununun çözüm alanı olarak belirmekte olan Afrika'yı sosyalist ülkelerden ayıran bu bölge Batı'nın sürekli olarak karıştırıp, olay çıkararak elinde tutmaya çalıştığı, aynı zamanda Afrikayı sosyalist ülkelerden ayıran bölge olarak elinden çıkarmaya yanaşamıyacağı bir bölgedir. Sorunun bu temel özünü geri planda tutabilmek için bu bölgenin yüzeydeki bir tek ortak özelliğinden kalkarak müslümanlığı bir yeni hareket, geri kalmış ülkelerin büyük bir bölümünün yeni bir umudu olarak gösterebilmek çabalarını, sorunun çözümü yolundaki girişimleri bulandırıcı, gözardı ettirici olarak nitelendirmek gerekiyor.

Batı'nın bu bölgedeki sorunlarda İslam'a yaklaşış farklılıkları, İran'da «müslümanlığın karşısında», Afganistan'da «müslümanlığın yanında» olma tercihleri, müslümanlığı, bölgedeki politikası açısından günlük eğilimleri yönünde kullanma çabasından kaynaklanmaktadır. Buraya kadar satıhtaki bir benzerlikten, müslümanlıktan, başka ortak bir özellikleri olmadığı, aynı zamanda sosyalizm ile kapitalizm arasındaki sıcak bölgeyi oluşturuşu üzerinde duruldu. Bölgedeki tüm ülkelerin siyasi rejimleri açısından benzerlikler gösterdiği gibi bir yanılgıya düşülebilir. Böyle olmadığını hatırlıyabilmek için bir kaç örnek vermek gerekiyor.

Bugün, Güney Yemen, Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi (KEYK) geçiş dönemi üyesi olma düzeyinde sosyalist sistem içinde yer almaktadır. İslam Konferansı üyesi olmamakla birlikte Etyopya sosyalizm süreci içindedir. Cezayir, Libya ve Suriye sosyalist ülkelerin yakın dostlarıdırlar. Afganistan, devrimini yapmıştır. Gine ve Gine-Bisau sürekli olarak kapitalist ülkeler ile çatışma içindedirler. Öte yanda, Suudi Arabistan, Mısır, Türkiye, Somali ve Fas gibi, bazılarında Batı'nın askeri üsleri de bulunmak üzere, kapitalizmin bekçiliği görevini üstlenmiş, en azından Amerika'nın yakın dostları da bulunmaktadır. Bu iki grup arasında, çeşitli olaylarda zaman zaman bir yanda zaman zaman da öte yanda yer alan, hatta mücadele veren ülkelere de raslanmaktadır. Bangladeş, İrak, Moritanya ve Sudan gibi.

Amerika'nın başını çektiği «Afganistan müslümanlarının yanında olalım» hareketinin bir parçası olarak Moskova Olimpiyatlarının boykotuna katılıp katılmamakta bu bölge üyeleri tam anlamıyla ikiye bölünmüşlerdir. Bir yanda, resmi bir politika olarak Olimpiyatlara genelde katılmayan Suudi Arabistan ve kendi kısa dönemli politikası açısından konuyu istismar etmeyi çok isteyen Pakistan, öte yanda müslümanlıkta Suudi Arabistandan geri kalmayan Kuveyt gibi örnekler karşıt taraflarda yer

almışlardır. Boykot hareketinin, gösterilmek istendiği nedenle hiç bir ilişkisinin bulunmadığını kanıtlamak istercesine...

MÜSLÜMANLIK NEDENLERİ VE ÇEŞİTLERİ

Hıristiyanlık dışında öteki dinlerin bölgesel olarak kalma özelliklerine karşın, müslümanlığın oldukça geniş bir alanda ve çeşitli sosyo-ekonomik özellikler gösterir bir dizi ulusal topluluk arasında yayılmış bulunması, gene yukarda kısaca değinilen bir nedene dayanmaktadır. Kolonyolist yayılma döneminin bir yan politikası olarak hıristiyanlaştırma, bugünkü üçüncü dünya ülkelerinin o zamanlar işgal güçlerinin ulaşabildikleri ve ilişkiye girebildikleri kıyı bölgelerinde, nehir boylarında ve büyük yerleşme alanlarında tutunabilmiştir. İşgalci güçlere tepki, bu bakımdan, «hıristiyanlığın «can düşmanı» müslümanlığa sarılmak olarak da ortaya çıkmıştır. Bugün, hâlâ bazı ülkelerde bunun izlerine ilişkin ilginç örneklere raslanmaktadır. Batı Afrika'nın bağımsızlığını en erken kazanmış ülkelerinden biri olan Gine'de bazı dini kurumların yorumları bu örneklerden birini oluşturuyor. Gine'de müslümanlık bağımsızlıkla eşanlamlı, şeytan emperyalizmle ve kapitalizmle eşanlamlı ve allah, peygamber ve benzeri kavramlar ise ima yolu ile Seku Ture olarak anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, «müslümanlığı şeytanın kötülüklerinden koruyacak olan allah» «bağımsızlığımızı emperyalizmin saldırılarına karşı koruyacak olan devlet başkanımız» demek oluyor. Batı Afrika bağımsızlık hareketi önderi Seku Ture resmi demeç ve konuşmalarını bol miktarda şeytan ve allah sözcükleri ile süsliyerek hazırlıyor.

Daha başka ve daha ilginç örnekleri bulunabilir. Fakat belki tersinden bakmak da yararlı olabilir. Bugün müslüman olarak kayıtlı olan nüfus oranları yüzde onu bulmayan bir iki ülke, hatta başkentlerinde bir tek cami bile bulunmayan bir iki ülke İslam Konferansı örgütü içinde yer alıyor. Uluslararası toplantılarında şeriat sözcüğünü dillerinden düşürmüyor. Bütün bu örneklerin bir anlamı olmalı. Olayı, vicdan özgürlüğü, dini inançlar ve dolayısıyla müslümanlığın hareketlenmesi, canlanması olarak yorumlamaya çalışmak en azından özensiz bir davranış oluyor. Böyle olunca, İran olayına da daha soğukkanlı bakmak mümkün oluyor. İslam'ın İran'da belli bir rolü olduğu yadsınamaz, fakat olayı müslümanlığın son yıllardaki canlanışının bir sonucu olarak yorumlamak hiç mümkün olmasa gerek. Aslında, belli İslam Ülkeler, sözgelimi Suudi Arabistan da, bunu böyle yorumlamıyor. Temelindeki nedeni araştırıp doğru bir saptama sonucu, temeldeki nedeni İslam olarak yorumlamıyor değil elbette. Kendi ülkesinin ve yönetiminin daha müslüman olduğunu, İslamın liderliğini İran'a ve mollalara bırakmamak için İran olayını küçümsüyor; olayın İslamla ilişkisinin olmadığını yayıyor.

AZGELİŞMİŞLİK VE MÜSLÜMANLIK

Daha soğukkanlı bakalım: İslam Konferansı üyesi ülkelerin nüfusları olarak tanımlayalım müslümanlığı. Büyük bir çoğunluğunu kişi başına yıllık milli gelirleri 200 doların altında olan ülkelerin oluşturduğunu görüyoruz. Açığın çok ivedi çözüm arayan boyutlarda olduğunu görüyoruz. Hemen tamamının tek mal üreten dolayısıyla ihracat güçleri sınırlı ve ihraç malları fiyatlarının dalgalanmaya açık olan ülkeler olduğunu görüyoruz. Birçoğunda üretimin yapısının durağan ve kısır olduğunu, bazılarında ekonomik uğraşın hâlâ toplamacılık ve avcılık düzeyini geçmediğini görüyoruz. Genel olarak az gelişmiş ve kapitalist sistem içinde yer alan ülkeler olarak ortaya çıkıyorlar.

Bu özellikleri ayrıca Birleşmiş Milletler çerçevesinde 77'ler grubu olarak adlandırılan azgelişmiş ve bağlantısız ülkeler arasında olmaları ile de belirtilebilir. İslam Konferansı'nın üyeleri arasında 77'ler grubuna dahil olmayan tek ülke Türkiye. Türkiye 77'ler grubu içinde olmaması bir yana aynı zamanda OECD üyesi olarak 77'ler grubunun tam karşısında yer alıyor. Türkiye'nin Konferans içindeki yerine gelinecek. Fakat burada 77'ler ve OECD ilişkileri üzerinde kısaca durmak gerekiyor.

OECD, İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'da yıkıma uğramış kapitalist ülkelere Amerika'nın durumlarını düzeltmek ve savaş yıkımını onarmak amacı ile başlattığı yardım programı nedeniyle ortaya çıkmış olan bir örgüt. Bu yardım programı içinde Türkiye de var. Daha sonraları bu programın iki yanında (yardım alan ve veren) yer alan ülkeler örgütsel bir düzenlemeye giriyorlar. Ortaya çıkan bu örgütün adı OECD oluyor. Bugün, dünyadaki gelişmeleri yönlendirme açısından belli bir etkinliği kalmamış olmakla birlikte, OECD adı kısaca kapitalist sistemin liderlerinin biraraya geldiği, çeşitli uluslararası toplantılarda kapitalist sistem adına konuştuğu kabul edilen bir örgüt olarak varlığını sürdürüyor. Türkiye'nin de yukarda anlatılan nedenle içinde yer aldığı bu örgüt, sözgelimi, 1973 sonrası petrol fiyatlarındaki gelişmeler üzerine enerji üretim ve tüketimi bir sorun haline geldiği zaman kapitalist ülkelerin bu türden sorunlarla uğraşmak üzere oluşturdukları Enerji Ajansı'nı kuuruyor ve OECD üyeliği nedeniyle Türkiye bu örgüt içinde yer alıyor. Böyle olunca ortaya ilginç bir durum çıkıyor.

İSLAMDA PETROLÜN YERİ

İslam Konferansının belli sayıda ve etkin üyeleri petrol üreticileri ve OPEC üyeleri. OPEC'in petrol fiyatlama ve üretim politikasına ilişkin olarak bir yanda İslam Konferansı üyesi de olan bazı petrol üretici ülkeler, öte yanda da gene İslam Konferansı içinde yer alan fakat OPEC'in politikalarına karşı oluşturulmuş Enerji Ajansı'nın üyesi, tek başına Türkiye.

yukarda belirtildiği gibi Türkiye'nin İslam Konferansı içindeki rolü ve yana, bugüne kadar sağladıkları açısından ele alındığında, «bağlantısız-başlamadan önce, konferansın nasıl bir kuruluş olduğunu görmeden önce, Türkiye'nin aralarına dahil olmaya çalıştığı böyle bir topluluk karşısındaki mevcut temel sorunlarını anımsamak yararlı oluyor.

Birleşmiş Milletler çerçevesinde oluşan 77'ler hareketine değinildi. Bu hareketin amacı, çalışma ilkeleri ve tek tek üyelerinin konumları bir yana, bugün kadar sağladıkları açısından ele alındığında, «bağlantısızlar»ın doğal müttefiki olan sosyalist sistem ile uyum içinde bulundukları, bu bakımdan sanayileşmiş kapitalist ülkeler için bir sıkıntı oluşturdukları, uluslararası sorunlarda genel olarak Batı ile karşı karşıya geldikleri, kabul edilmesi gereken bir gözlem. Bir tek üyesi, Türkiye dışında tümüyle 77'ler grubu içinde yer alan İslam Konferansı'na üye ülkeler de bu bakımdan, aralarında Suudi Arabistan, Mısır, Fas ve Malezya gibi Batı'nın sıkı müttefikleri bulunmasına karşın genel olarak 77'ler hareketi için çizilen anlayış içinde ele alınabilirler. Gerçekten, İslam Konferansı'nın bir çok toplantısında 77'ler hareketi hedefleri ve programı dışında bir görüş ileri sürüldüğünde, yada ileri sürülen bir görüşün bu türden yorumlanması olanağı belirdiğinde, toplu tepki 77'ler hareketinin ilkelerinin hatırlatılması olarak beliriyor.

Örnek olsun, İslamabad'ta toplanan son, 11'nci İslam Konferansı toplantısında, içine girilmekte olan 1980'li yıllarda yeni ekonomik düzen ve buna ilişkin gelişme stratejileri tartışmasında, Türkiye'nin bu konu ile ilgili İstanbul'da bir toplantı yapılması önerisi geri çevrilmedi ama, toplantının sonuçlarının 77'lerin bu konuda bugüne kadar geliştirilmiş olan temel kabullerini desteklemek ve bunlar çerçevesinde neler yapılabileceğinin araştırılması ile sınırlı tutulması istendi. Böyle bir talebin Türkiye'den gelmiş olmasının kararın bu biçimde düzeltilerek çıkmasına neden olmuş olduğu düşünülebilir. Bunun da ötesinde sözü edilen konu ile ilgili olarak biraz geçmişe bakmak gerekiyor.

TÜRKİYE HANGİ TARAFTA?

Azgelişmiş ülkeler topluluğunun kendi içlerinde 77'ler olarak, bir hareket olarak ortaya çıkması ile birlikte azgelişmiş ülkelerin sorunlarına ve kalkınma programlarına karşı sanayileşmiş kapitalist ülkeler tarafından «özen gösterme» gereği belirdi. Bu nedenle, 60'lı yılları Birleşmiş Milletler Birinci Kalkınma Onyılı ve 70'li yılları da İkinci Kalkınma Onyılı olarak nitelediler ve bu onyıllar sonunda dünyanın alması gereken biçim konusunda hedefler saptadılar. Bu işi daha da ileri götürüp 2000 yılı için, örnek olsun, 2000 yılında geri kalmış ülkeler topluluğunun dünya geliri, sanayi üretimi ve ticaretinde yüzde kaçlık paylara sahip olmaları gerektiği yönünde, he-

defler saptadılar. 80'li yıllara girildiğinde ise üçüncü kalkınma onyılının gelişmeleri ve hedefleri konusunda bir dizi toplantılar düzenlemeye başlandı. Bu toplantılar sürekli olarak çıkmaza saplanır ve azgelişmişler ile sanayileşmiş kapitalist ülkeler arasında tartışmalara yol açar oldu. Sonunda azgelişmişlerin sözcülüğünü 77'ler grubu adına bir iki ülkenin ve sanayileşmiş kapitalist ülkeler adına da OECD üyesi biri iki ülkenin üstlendiği uzun bir pazarlık dönemine girildi. 77'ler 80'li yılları nasıl görmek istediklerine ilişkin olarak bir program taslağı hazırladılar ve bunu gelişmişlerin tepkilerini derlemek üzere Birleşmiş Milletlere içinde olduğumuz yılda sundular. Gelişmiş ülkelerin programın belirli maddelerinde gerek lafzına gerek özüne ilişkin görüşlerini ileri sürdükleri toplantılarda en çok söz alan iki ülkeden biri Türkiye oldu. Türkiye bunu yaparken, OECD ülkeleri arasına azgelişmişlerin bir sözcüsü olarak sızmış bir ülke görünümü vermesine karşın, büyük çapta 77'lerin programının özünü gelişmişlerin eğilimleri yönünde değiştirecek biçimde davrandı. Henüz tartışma sonuçlanmış değil. Sonuçlanacağa da benzemiyor. Sorun, uzlaşmaz çelişkilerin pazarlıklar yolu ile en aza indirilmesi sorunu olduğuna ve uzlaşmacı çözümlerin akıbetleri gözönünde olduğuna göre, başından ölü doğmuş bir kalkınma dönemi olarak bakılabilir 80'li yıllara.

Olayın konuyla olan ilişkisi, Türkiye'nin bir yandan Birleşmiş Milletler'de azgelişmişlere karşı davranırken, bir yandan kendi dışında tümüyle azgelişmiş ülkeler grubunun üyeleri olan İslam Konferansı'nda onların yanında imiş gibi davranma zorunluluğu. Bu nedenle Türkiye, açıkça söylenmemekle birlikte, İslam Konferansı içinde saplanmış bir Batı kaması olarak değerlendirilmektedir. Bu yargı, İslam Konferansı'nın kendisinin Batı'dan bağımsız olduğu anlamında yorumlanmamalı. Değil. Fakat, en azından 77'ler ile sanayileşmiş kapitalist ülkeler arasındaki mücadelede genel olarak olumlu bir konumda bulunduğu söylenebilir. Böyle bir konumda olan Konferans için, bir yandan OECD ve NATO üyesi olması, AET'ye katılma çabaları, öte yandan Cezayir'in bağımsızlığı sorunundan başlayıp İsrail ile sürüp giden Birleşmiş Milletler'deki ters yöndeki oyları ile Türkiye, gerçekten nasıl bakılacağı kolaylıkla belirlenemiyecek bir üye oluyor.

Yeniden İslamabad'taki Konferans Onbirinci toplantısına dönmek gerekiyor. Pakistan, kendi sorunları açısından, silahlanma çabası açısından Afganistan'a müdahale etmeyi, mültecileri kışkırtmayı ve silahlandırmayı, genelde Afganistan'daki rejimin düşmanlarını finanse etmeyi yeğliyor. Hindistan'ın bağımsızlık mücadelesi sırasında din farkına dayanarak Muhammed Ali Cinnah peşinde Pakistan İslam Cumhuri-

yeti'ni kuran, dünyada ilk kez adına bu nitelemeyi ekleyen devlet olma «ayrıcalığındaki» Pakistan, varlık nedeni olarak müslümanlığa dört elle sarılmak zorunluluğunu hissetmektedir. Fakat ülkenin sorunları saymakla ve çözmekle bitecek türden değil. Eksik olmakla birlikte belirli başarılar sağlama yolunda olan Butto'nun gidişinden beri yoğun bir baskı reimi altında yaşamaya mahkum edilen halkda, bugünkü diktatöre karşı, Ziya-ül Hak'a karşı yoğun bir tepki gelişmektedir. Ülkenin sorunlarını baskı kullanarak çözmeyi deneyip başarısız kalan ve baskı rejimini yoğunlaştıran Ziya için geçici demek çok yanıltıcı olmuyor. Bir seçim durumunda kesin bir yenilgiye uğrıyacağından kuşku duyulmuyor. Onbirinci Konferans için donatılan İslamabad'ta en sık kullanılan ve sağa sola yazılan slogan «birlik ve disiplin» bir yandan İslam'a verilen önemi öte yandan ülke içindeki genel durumu yansıtması bakımından anlamlı oluyor.

TÜRK HARİCİYESİNİN BAŞARISI

Evsahibi olarak Pakistan, Afganistan konusunu sürekli gündemde tutmayı ve üye ülkeleri kendi politikası yönünde örgütlemeyi denedi. Etkisiz kalan yoğun bir anti-sovyetizm ile Afganistan'ı kullanmak istedi. Böyle bir ortamda bile Türkiye'nin konu ile ilgili önerisi ilgisizliğe mahkum edildi. Türkiye, Afganistan için üçlü bir komisyon kurulmasını ve taraflarla görüşme yapılmasını öneriyordu. Bir bakıma, geçen şubatta alel acele toplanıp Afganistan'ın Konferans üyeliğini askıya alan topluluk açısından Afganistan'ın tanınması anlamına gelen böyle bir öneri gene de arkasındaki amacı gizlemeyi beceremiyordu. Önerilen komisyonda Afganistan'ın sınır komşusu üye ülkeler olan İran ve Pakistan yanında Türkiye'nin de bulunması, Konferans tarafından gene Türkiye aracılığıyla Amerika'nın olayın içine girmesi olarak yorumlandı. Böyle söylenmedi ama önerinin Türkiye tarafından verildiğinin duymazlıktan gelip geçiştirilmesini doğrudan böyle bir nedene bağlamak gerekiyor. Türkiye'nin, böyle bir girişimin bu biçimde yorumlanacağını görememiş olması kendi dışişleri örgütünün diplomasi yeteneği ile ilgili olarak değerlendirilebilir. Fakat en azından Türkiye'ye verilen böyle bir görevin İslam Konferansı üyesi olarak aynı anda üstlenilemiyecek bir görev olmadığını görebilmek için diplomasi uzmanı olmak da gerekmiyor. Sonunda, kurulan üçlü komisyonda Türkiye yoktu. Yerine Konferans Genel Sekreteri Habib Chatti katıldı. Türkiye Dışişleri Bakanı da geri çevrilmiş bir bakan küskünlüğü ile toplantıyı, bitiminden bir gün önce terketti.

Konferans'ın tanıtılmasını sürdürelim. İlk kez Suudi Arabistan kralı Faysal tarafından ortaya atılıp 1967 yılında kurulan örgütün 42 üyesi bulunuyor. Bunlardan Mısır'ın üyeliği İsrail ile uzlaşması nedeni ile, Af-

ganistan'ın üyeliği ise Devrim sonrası askıya alınmış bulunuyor. Geriye kalan 40 üyeden biri FKÖ. İlk genel sekreteri Malezya Başbakanlığı da yapmış bulunan Tunku Abdurrahman. Bugünkü genel sekreter de bir süre Türkiye'de Tunus Büyükelçisi olarak bulunmuş. İki yıl süre ile de dışişleri bakanlığı yapmış. Genel olarak gevşek bir örgütleniş yapısına sahip olan Konferansın her yıl bir başka ülkede olmak üzere Dışişleri Bakanları Konferansı toplanıyor. Örgüt, adını da buradan alıyor. 1976'da sekizinci Konferans'ın İstanbul'da toplanmış olduğu hatırlardadır. Türkiye, iç sorunları ve Anayasa'nın koyduğu sınırlar dolayısı ile Konferans sözleşmesini imzalıyamamakta ve bu durumda olan daha bir dizi ülke ile birlikte belirsizlik içinde üyeliğini sürdürmektedir. Söylendiği gibi örgütün yapısı belli bir gevşeklik taşımaktadır. Aslında öteki uluslararası kuruluşlarda da olduğu gibi aldığı kararların ciddi bir bağlayıcılığı yoktur ama Konferans öteki uluslararası örgütlerle karşılaştırıldığında daha da gevşek bir yapıya sahiptir.

Bugüne kadar örgütün başlıca meşguliyetini Filistin sorunu oluşturmuştur. Başlangıç amaçları içinde de en başta gelen yeri bu konu almaktadır. Gene de söylendiği gibi, bu konuda alınan kararların bile belirli bir bağlayıcılığı ve uygulaması görülmemiştir. Aslında yıllık konferanslarda alınan kararların metinleri oluşturulurken mutlak ve değişik biçimlerde yorumlamaya olanak tanıyacak biçimde olmasına özen gösterilmektedir. Böyle olunca da uygulandığı zaman bile önemli bir sonuç doğurmayacak kararlar ortaya çıkmaktadır. Uygulaması görülen kararlar arasında çeşitli ülkelerde değişik amaçlı merkezler kurulması, sergiler ve fuarlar açılması, sportif karşılaşmalar ve tartışılarak son biçimi verilebilmiş fakat henüz üyelerin yarısı tarafından bile imzalanmamış bulunan bir teknik ve ekonomik işbirliği ve yardımlaşma sözleşmesi sayılabilir.

Son zamanlarda kazanmakta olduğu prestiji daha çok, başta belirtildiği gibi İslam'ın belirli bir amaç için kullanılmasının güncelleşmesinden kaynaklanmakta ve sınırlı etkinliğini de temelde petrol zengini birkaç ülkenin prestijine bağlı olarak geliştirmektedir. Bu bakımdan, sözgelimi, Suudi Arabistan, Kuveyt, Emirlikleri ve Libya gibi ülkeler Konferans Sekretaryasında ve çalışmalarında yoğun bir biçimde yer almamaya özen göstermekle birlikte gene de belirleyici üyeler olarak ortaya çıkmaktadırlar. Her hangi bir konuda çeşitli taraflar arasındaki bir anlaşmazlık yada tartışma, bu tartışmalara katılmayan ve fakat en son söz alıp kendi görüşlerini dile getirmekle ve kabul edilmesi konusunda bir istekleri «olmadığını» belirtmekle yetinen bu petrol zengini üyelerin eğilimleri yönünde kararlar alınmaktadır.

İSLAM MI, ARAP MI?

Aslında, Konferans çeşitli uluslararası sorunlarda taraflardan biri eğer üye ise kendi görüşünün daha çok ülke tarafından desteklenmesinin sağlanması forumu olarak faaliyet göstermektedir. Pakistan'ın bir Afganistan sorunu vardır. Türkiye'nin bir Kıbrıs sorunu vardır. Filistin'in bir İsrail sorunu vardır. Somali'nin bir Etopya sorunu vardır. İran'ın bir rehineler sorunu vardır. Bangladeş'in bir nüfus sorunu ve buna bağlı olarak açlık sorunu vardır. Örnekler artırılabilir. Sorunu olan ülkeler için önemli olan, sorunları çerçevesinde olabildiğince çok ülkenin toparlanabilmesi ve tercih edildiği biçimde de bu ülkeler arasında daha çok petrol zengini ülkelerin bulunmasıdır. Dolayısıyla, petrol bu ülkeleri birbirine bağlayan bir etken olarak ortaya çıkıyor. Petrol zengini birkaç arap ülkesinin etrafında toparlanma, giderek İslam Konferansı'na dönüşmüş bulunuyor. Burada kısaca arap-islam ikilisine değinmek gerekiyor. İslam Konferansı'nın üyelerinin her ne kadar sadece yarısı arap ise de, topluluk daha çok bir arap örgütü görünümündedir. Daha önce de belirtildi. Konferansı petrol zengini birkaç arap ülke günlük işlerinin yürütümünde ve yönetiminde görev almadan, daha çok perde-arkası diplomasi manevraları ile sürdürüyorlarsa da, tüm olayın arkasında onların varlığı açıklanmayan ve bilinen bir sır gibi hissediliyor.

Petrol ihraç eden ülkelerin oluşturduğu OPEC örgütünde İslam Konferansı üyeleri arasında arap olmayan ülkelerin (İran, Endonezya ve Gabon) de bulunmasına karşın hem OPEC hem de Konferans bir Arap Birliği örgütü olarak algılanmaktan pek öteye gidemiyor. Bu nedenle, Mısır'ın son iki yıldır takındığı tavır nedeniyle üyeliğinin askıya alınmasına karşın, Mısır'dan boşalan yeri doldurmak bir sorun oluyor. Mısır henüz arap birliğine ihanet etmemişken, görece teknik-bilimsel ve öteki alanlardaki üstünlüğü nedeniyle bir lider yada yönlendirici rolü üstlenmiş durumda idi. Mısır biraz da bu «vazgeçilemez» konumuna güvenerek son iki yıldır davrandığı umursamazlık içine girdi. Şimdi Mısır'ın gitmesi ile, ondan boşalan yere en yatkın, en elverişli konumdaki üye ülke olan Türkiye'nin bu durumdan yararlanabileceği düşünülüyor. Bu nedenle Türkiye'yi yönlendirenlerin ve bu arada Batı'nın Türkiye'de İslam olayını körükliyerek, Türkiye'yi böyle bir rolü üstlenmeye itmeleri bekleniyor. Fakat böyle bir gelişmenin önünde belli engeller var.

Türkiye, İran ve Pakistanın oluşturdukları RCD (Kalkınma için Bölgesel İşbirliği örgütü) ne arap dünyasında ne de islam dünyasında saygınlığı olmayan bir kuruluş. Bunun nedeni olarak üç üye ülkenin de arap olmayışları düşünülebilir. Fakat yalnız bu değil. Gerek yakın za-

manlara kadar İran'ın, şimdilerde ise hâlâ Türkiye'nin Batı'nın yakın müttefikleri olmasını daha köklü bir neden olarak yorumlamak gerekiyor. RCD örneğinin de gösterdiği gibi Türkiye'nin Konferans içinde yönlendirici bir konuma kolayca ulaşması olanaksız görülüyor. Kısaca Kıbrıs konusunda Konferans üyelerinin davranış biçimini hatırlamak yeterli oluyor. Filistin'in önderliğini yaptığı ve Konferans içinde görece ilerici nitelikteki ülkelerin başını çektiği lobinin, Kıbrıs konusunun gündeme her gelşinde Türkiye'nin isteklerinin tersine kararlar çıkarttırdığı biliniyor. Filistinliler için Kıbrıs'ın batının üslerinden arınmış olarak varlığını sürdürmesi gerekiyor. Türkiye'nin adadaki varlığı bunun önüne çekilmiş bir set olarak duruyor. Bunun da ötesinde Türkiye'nin Kıbrıs'tan çekilmemesi adada Batı'nın varlığının ve etkinliğinin sürmesi olarak yorumlanıyor.

KAYPAK TÜRKİYE Bütün bu söylenenlerden bir tek sonuç çıkıyor. Türkiye'nin gerek kendi sorunlarının çözümünde aradığı yardım gerekse İslam Konferansı içinde etkin bir konuma ulaşması bir tek gelişmeye bağlı oluyor: Türkiye'nin Batı ile olan bağlarını gevşetmesi, giderek koparması. Türkiye'nin böyle bir şeyi yapması beklenemez. Buna gücü yetmez. Öte yandan vazgeçemiyeceği başka şeylerin de bulunması, bu arada temel bir hammadde-girdi olarak petrol ki, Türkiye'nin ithalatının beşte üçünü oluşturuyor, Türkiye'nin İslam dünyasından —bunu arap dünyasından olarak yorumlamak gerekiyor— kopması da beklenemez. Bulunduğu bölge olarak her iki taraf ile de ilişkilerini kaypak bir biçimde sürdürmek gibi bir açmaz içinde.

Bitirirken belirtmek gerekiyor. Türkiye tercihini yapabilecek bir konuma ulaştığı zaman, Konferans içinde etkinliğini hissettirmesi hiç de güç olmayacak. Arap milliyetçiliği duyguları, Türkiye sözkonusu olduğu zaman gevşetilebilecek bir konumda. Kuruluşlar ve resmi ilişkiler düzeyinde olmasa bile, Arap dünyası'nda türklere, kişisel olarak sıcak bakılıyor. Yüzyıllar boyu içiçe yaşamanın verdiği, kurulan aile ve kan bağlarının verdiği bir güven var. Çoğu Arap ülkesinde, yüksek görevlere ulaşmış çoğu yöneticinin geçmişinde bir türk'ün bulunması, bu durumun sürdürülmesi için bugün bile girişimlerin varlığı, insan ilişkileri, kişisel ilişkiler açısından Türkiyenin belli bir olanağa sahip olduğunu düşündürüyor. Yakın zamanlara kadar Almanya'ya göçen işgücünün yönü bugün Orta Doğu'ya olmak üzere değişmiş bulunuyor. Petrol zengini ve işgücü ithalcisi arap ülkelerinde Türkiye'den gelen işçiler sık sık görülen olaylardan oluyor. Yetenek ve beceri düzeyleri bakımından Uzak Do-

ğu'dan gelenlerden büyük ölçüde geri kalmayan ve coğrafi yakınlığın verdiği olanaklardan yararlanan Türkiye emekçileri, gelecekte yapıcı ilişkilerin günümüzdeki maddi temellerini oluşturuyor.

Henüz sendikalılaşmanın yasak olduğu, sosyal güvenlik olanaklarının tümünü kazanılmamış, verilmiş «hak»lar olarak kullanıldığı ve gelirin tümünün çok dar bir kadronun elinde biriktiği, gelir dağılımının görece düzeltilmesi için ilginç yöntemlerin ortaya çıktığı bir toplumda, belirli bir sendikal mücadeleden geçmiş işgücünün katılmasının doğuracağı sonuçların doğurgan olması gerekiyor. Gelir dağılımında geliştirilen yöntemlerden biri rüşvet mekanizması. Bir avuç zengin belirli bürokratik işlerinin yapılması için yoğun bir biçimde rüşvete başvuruyor. O kadar ki, daha büyük bir grubun elinde azımsanmıyacak bir mali güç doğuyor. Ticaret sektörü aracılığıyla daha alt kademelere yayılan bu para, genel olarak hiç kimsenin belirli bir üretici çalışma içinde olmadan yaşayıp gidebilmesini sağlıyor. Toplam üretimi, nüfusun binde bir yada ikisi kadar sayıda bir insan topluluğu petrol çıkartarak ve işleyerek gerçekleştiriyor. Bunun dışındaki üretim alanlarında, inşaat ve ulaştırma kesimlerinde hemen tüm işgücü yabancı işçilerden oluşuyor.

İki yüzlülüğün neredeyse insanların yüzlerinden okunduğu bir toplumda namaz kılmak yer yer yasal olarak zorunlu olduğu için namaz saatlerinde dükkanlarını kapatan iş sahipleri kendi cemakanları önünde sanki alıcıymış gibi vakit geçirip namazın bitmesini bekliyorlar. Yabancı bir kadına sarkıntılık, yada gizlice içki içmenin cezası fiziki bir biçimde, insanın ceza uygulamasından sonra öncekinden daha eksik olması olarak ortaya çıkıyor. Bunun verdiği güvenle bu toplumların kadını, sanıldığından ve Türkiye'de alışılagelmişten daha rahat hareket edebiliyor.

ÇELİŞKİLER ALEMİ Birçok bakımdan orta çağı andıran bir yaşam biçimi üzerine yirminci yüzyılın elektronik ve bilgisayar teknolojisi oturtuluyor; Petrol geliri sayesinde. İşlerin yeterince düzenli bir biçimde yürütülememesi sonucu, plansız ve programsız yatırım girişimleri sonucu çoğu kez bir yatırım gerekleri anlık siparişlerle ve hava yolu ile gerçekleştiriliyor. Uzun süre Cidde'ye günde ortalama 30 bin ton çimentonun hava yolu ile geldiği biliniyor. Yeni ve çok hızlı çalışan liman yapılıncaya kadar. Din, bu denli dinamik ve çelişkiler dolu bir toplumda yönetimde bulunanların yönetimlerini sürdürebilemeleri için tek araç oluyor.

Gerek içerden, gerekse dışardan karıştırmalar sonucu, yazının başlarında sıralanan bir dizi ulusal ve uluslararası çatışmalar sonucu, İslam dünyası bugün her an patlamaya hazır bir barut fıçısı görünümünde. Latin Amerika'nın hâlâ Amerika'nın kendi arka-bahçesi görünümünde olması, Asya'da Çin'in varlığı azgelişmiş ve bağımlı ülkelerin en yoğun bir biçimde toplandığı Afrika'yı ister istemez temel sorunun çözümünün yattığı bir kıta haline getiriyor. Kıta'nın sosyalist sistemle doğrudan ilişkiye geçilmemesi için oluşturulan İslam kuşağının bu özelliğini koruyabilmesi için sürekli karıştırılması gerekiyor. İslam dünyasının, kendi başına bırakılması, O'nun da Afrika'nın bir parçası haline dönüşmesi sakıncasını taşıyor. Karıştırılması ise patlaması tehlikesini. Birçok bakımdan, Türkiye'nin, bütün bu söylenenlerden bağımsız olarak, içinde bulunduğu durum gibi bir görünüm. Türkiye kendi sorunlarının çözümü ile İslam dünyasının sorunlarının çözümünü ilişkili görmekte haklı. İslam dünyası ve Türkiye giderek çok daha hızlı bir biçimde değişmeye yatkın bir hâle geliyor.

ENFLASYONUN NEDENİ, ÜCRET ARTIŞLARI DEĞİLDİR.

Ali YILDIRIM

80'li yıllarda artan yüksek oranlı enflasyonun yol açtığı ağır yaşam koşulları, Türkiye işçi sınıfı mücadelesine yeni boyutlar kazandırdı. Bu yıllara raslayan, kapsamı oldukça geniş Kamu ve Özel kesime ait iş yerlerindeki toplu sözleşme görüşmeleri, çoğu kez yine geniş kapsamlı grev, lokavt ve sınıf eylemleriyle sonuçlanmaktadır. Olay toplu sözleşme görüşmelerinden çok, bu görüşlerin arkasındaki ideolojik-politik savunularla daha da büyümektedir. Öyle ki, en küçük ekonomik istem ve güvenceler dahi, politik çıkışlar olarak değerlendiriliyor. Dolayısıyla, onsekiz yıldır aralıksız sürdürülen toplu sözleşme «düzeni» ciddi sorunlarla karşılaşıyor. Hatta toplu sözleşme «düzenine» gölge düşürücü, engelleyici kanun tasarıları dahi gündeme getiriliyor. Acaba sorunları bu noktalara kadar getiren etmenler nelerdir?

Görülen odur ki, işveren temsilcilerinin büyük bir çoğunluğu, işçi sendikalarının aşırı ücret talebinde bulunduklarını; sınıf sendikacılığı adına, ne kadar verilirse verilsin, bunu daha da artırmaya çalıştıklarını; bu nedenle ülkede «fiat artışlarına» yol açtıklarını; bu sebeble enflasyonu «körüklediklerini»; bunun da ötesinde işçi «işveren» arasındaki ekonomik ilişkileri bir tarafa bırakıp, sorunu siyasal rejimi hedef alma aşamalarına kadar götürdüklerini savunmaktadırlar.

İşçi sendikaları temsilcileriyse, her geçen gün daha da zorlaşan yaşam koşulları karşısında ücret artışları ve çalışma güvenliği istemlerinin zorunluluk haline geldiğini; «işverenlerin» enflasyonun baskısını fiat artışlarıyla genel olarak tüketicilerin omuzlarına yüklediklerini; bu anlamda enflasyonun sorumlularının kendileri olmayıp, kapitalist sistemin kendisi olduğunu defalarca vurguladılar.

Ayrıca yaşanılan buhranla atbaşı giden enflasyona öylesine büyük bir önem verildi ki, bu olgu «kimilerince» buhranın nedeni olarak gösterildi. Bu nedenle de, buhranın değil, enflasyonun «nedenleri» araştırılmaya başlanıldı. Yine bir çoklarınca neden; KİT'lerdeki «aksaklıklar», subvansiyon fiat uygulamaları, taban fiat politikasındaki aşırılıklar,

emisyon hacmının şişkinliği, Merkez bankasının KİT'lere verdiği aşırı krediler, memur maaşlarına yapılan «politik» zamlar, toplu iş sözleşmelerindeki aşırılıklara boyun eğilmesi ve hatta tam gün yasası şeklinde belirlendi.

Bir defa bu «neden» tesbit edildikten sonra, bu kez de karşı önlemler, yani buhrandan çıkış yolları önerildi. Çözümlere tamamiyle anti-enflasyonist bir politika kazandırılmaya çalışıldı. Değişik eğilimli bir çok iktisatçı-yazar, önlemlerin tutarlılığını anti-enflasyonist tetbirlere yeterince ağırlık verilip verilmemesi çerçevesinde değerlendirdiler.

Her şeyden önce şunu belirtelim: Enflasyon, bunun oranı ne olursa olsun, yaşanılan ekonomik buhranın nedeni değil, sonucudur. Nedensellikle hiç bir bağıntısı yoktur. Olamaz da. Zira halk dilinde yaşam pahalılığı olarak bilinen enflasyon, köklü yapısal sorunlardan kaynaklanan bir çok olgunun karşılıklı bağıntısı içerisinde meydana gelir. «Neden» olarak gösterilen yukardaki belirlenimlerin kısa bir incelemesini yaparsak, bunların köklerinin çok daha derinlerde olan yapısal sorunlara uzandığını görebiliriz. İşte bu anlamda enflasyonu meydana getiren olgular da, son tahlilde birer sonuçtur. Ne yazık ki bir çokları, bu sondan öncekileri neden olarak gösterme hatasına sık sık düşmeketdirler. Tabi ki sonuçlar neden olarak gösterilmeye çalışıldımı, ne yapılırsa yapılsın, sorunlar kısır döngüden kurtulamaz. Bunun en güzel örneğini, son iki yılda yürürlüğe konulan dört «önlem paketinde» görebiliriz. Bu hareketlerde, başlanılan noktaya tekrar gelindiği gibi, daha da ağır sorunlarla karşılaşılmıştır.

ENFLASYON ÇEŞİTLEMELERİ

Bilindiği üzere enflasyon ve enflasyonist uygulamalar, 1930'lardan bu yana kapitalist ekonomilerin ayrılmaz parçası olmuştur. Bir çok kapitalist ülke bu sorunla karşılaşmıştır. Hatta, enflasyona sanayileşmenin «çocuğudur» dahi denilmiştir.

Buruva iktisat-okulları bu konuda ne diyorlar, önce buna bakalım: Bu konuda yakın geçmişimize kadar iki yaklaşım sağlanmıştır. Bunlardan birincisi, «Klasik enflasyon görüşüdür.» Buna göre enflasyon, ülkedeki genel istemi teşkil eden talebin, mal ve hizmetler arzını aşmasıdır. Bir diğer ifadeyle, dolaşımdaki para miktarının, mal hacmine göre artmasıdır da diyebiliriz. Yani «talep enflasyonu». İkincisi «yeni enflasyon görüşüdür». Bu da işçi sendikalarının almış olduğu «aşırı ücret zamlarından» kaynaklanan, «maliyet enflasyonu»dur. Bu teorinin oluşturucusu bir zamanlar, «Sonuç ne olursa olsun, ne gibi ekonomik sorunlar doğu-

rursa doğursun, sendikalar yüksek ücret artışları almak zorundadır» diyen Amerikalı sendikacı John L. Lewis'tir.

Son yıllarda hükümetlerin «para-kredi» politikasından kaynaklanan enflasyon teorileri oluşmuştur. Bir çok kapitalist ülke burjuva iktisatçıları bunu incelemektedirler. Bunlar arasında örneğin; ılımlı enflasyon, kredi enflasyonu, ithalat enflasyonu ve fiat enflasyonunu sayabiliriz. Fakat enflasyon bunlardan hangisine bağlanırsa bağlansın, enflasyonun getirdiği ekonomik yükümlülükler en son tahlilde işçi sınıfının omuzlarına yüklenmek istenildiğinden, «aşırı-ücret enflasyonu» demogojisi de yapılmaya başlanmıştır.

Türkiye'de de böyle oldu. Burjuvazi ve onun örgütleri, ekonomik buhranın nedenini, buhranın sonucu olan enflasyona bağladılar. Son tahlilde «para-kredi politikası» olarak değerlendirdikleri; emisyon hacmi, subvansiyon fiat uygulamaları ,kredi mekanizmasındaki aşırılık ve «adaletsizlik»lerle KİT'lerdeki «aksaklıklardan» bahsederken, yani özünde «talep enflasyonun»a büyük ağırlık verirken, «aşırı ücret artışlarıyla» «maaliyet enflasyonundan»da büyük bir demogojiyle söz etmeye başladılar. Burjuvazi bunalımın nedeni olarak ortada duran yapısal sorunlara değil çözüm bulma, bunlardan bahsetme cesaretini dahi gösteremedi. Zira o da biliyor ki, yapısal çözümler yapısal değişimi gerektirir. En kolay yol «para-kredi politikasıdır» dedi. Ve önlemleri bu doğrultuda yoğunlaştırdı.

Oysa yapısal sorunların «para-kredi» politikası gibi yüzeysel tedbirlerle çözümlenemeyeceği çok açıktır. Eğer sorunlar bu yaklaşımla geçiştirilebilinseydi, bu sorun öyle yılların çözümlenmemiş sorunları olmaktan çoktan çıkmış olurdu. Üstelik bu tedbirlerin çok kısa bir zaman aralığında yüzeysel de olsa bazı etkilerini göstermesi için, bazı ek tedbirlere de ihtiyaç vardı. İşte bu ihtiyaç, yani tedbirlerin yüzeysel de olsa etkisini gösterebilmesinin ön koşulu, işçi ücretlerinin düşük tutulmasıdır. Burjuvaziye göre «önlemlerin» tutarlılığı son tahlilde buna bağlıdır. Dolayısıyla burjuvazi, «aşırı ücret artışlarını engellemek gerekir» temasını işler. Bu, ekonominin, devletin «istikrarının koşuludur» der. Bu sebeple «aşırı ücret artışlarına» yol açan toplu iş sözleşmelerini engelleyici, kısıtlayıcı bir tedbir olarak önceleri «Toplumsal anlaşma», daha sonraları «eşel-mobil» sisteminden bahsedildi. Bir önceki gibi sonuncusunun da hedefi açık: İşçi ücretlerini kısıtlamak. Ve öyle bir kısıtlama ki, «artışlara» yol açan toplu iş sözleşmelerinin ortadan kaldırılması pahasına!

Burada şunu hatırlatalım : Burjuvazinin ve onun yayın organlarının «maaliyet enflasyonu» hakkındaki propogandası etkisiz de kalmadı. Çalışan yığınların henüz küçük bir bölümünün toplu iş sözleşmeleri kapsamına girdiği bir dönemde, bunun tersini iddia etmek mümkün de değildir! En büyük işçi sendikası Türk-İş bu konuda kesin bir cevap söyleyemedi! Ayrıca belki de bilinçsizliğin bir vebali olarak, sosyalist bir yayın olduğunu söyleyenler arasında şunu söyleyenler de çıktı:

> «Tasarlanan enflasyonun belirli oranlarda tutulmasıdır. İşçi sınıfına ve diğer emekçilere verilecek tavizlerin yarattığı enflasyonun önlenmesidir... Doğrudan doğruya tekellerin spekülatif kazançlarının ve Merkez Bankasının tekellere karşılıksız para basarak sağladığı kredilerin yarattığı enflasyon zaten devam edecektir.»

«İşçi ve diğer emekçilere verilecek tavizlerin yarattığı enflasyonun önlenmesi» Bu cümlenin anlamı nedir? Anlaşılan odur ki, yazar ve yazar gibi düşünenler, «aşırı ücret artışlarını» enflasyonun nedenleri arasında saymaktadır. Zira burjuvazi kendi tabirleriyle işçi sınıfına «taviz» veriyorsa, bu «taviz» ücret artışlarından başka bir şey olamaz. Sorunun böyle olduğu açıktır ki, «anti-enflasyonist» mücadelede burjuvazinin bu «tavizi» işçi sınıfına vermek istemediğini söylüyorlar. Tabi ki yazarın hakkını yememek lazım; enflasyonu sadece «aşırı-ücret artışlarına» bağlamıyor. Emisyon hacmının şişkinliğini, subvansiyon fiat uygulamalarını, ve merkez bankasının aşırı kredi dağıtımını da saymayı unutmuyor. Tıpkı, burjuvazi gibi!!!

ESKİ BİR ÖYKÜ

Üzerinde bu kadar uzun boylu durulduğuna göre, yeniden soralım: İşçi ücretlerinin artışları enflasyonun «nedenlerinden» birisi olabilir mi? Bu soruna biraz daha yakından bakalım.

Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü (OECD) çerçevesinde yapılan bir araştırmaya göre, bu örgütün «uzmanlar kurulu» bilhassa son yıllarda görülmeye başlanan enflasyonun nedenini, toplu sözleşmeler yoluyla sağlanmış ücret artışlarında görmüşlerdir. Eğilimleri ne olursa olsun, ücret artışlarının enflasyona yol açan etmenlerden biri olarak değerlendirenler de bu çerçeveye girerler. OECD'nin tek neden olarak gördüğünü diğrlerinin nedenlerden biri olarak değerlendirmsi çok büyük farklılık yaratmaz. Dinleyelim :

«İş verenler normal koşullarda veremedikleri ücret artışlarını, güçlü sendikaların grev silahı tehdidi altında vermek zorunda kalabilirler.

Bu veriş doğal koşullar içerisinde olmadığından, işverenler bu yolla girmiş oldukları zararları ürettikleri mal ve hizmetlere zam yaparak gidermeye çalışırlar» Onlara göre, bir malın mal oluş fiatı —Marks Üretim fiatı der— «bu malı meydana getiren tüm üretim girdileriyle işçi ücretleri toplam değerine eşit olduğundan» eğer işçi ücretleri artarsa, doğal bir zorunluluk olarak üretilen malların mal oluş fiatının da artması gerekir. Tüm burjuva iktisadının hareket noktası genellikle buradan başlar.

Fakat bu durumlarda da yine onlara göre Hükümetler zor durumda kalır. Zira ücret artışları «maaliyet artışlarına yol açtığından», yükselen maliyet fiyatları karşısında kapitalistler yeni girişimlerde tereddüt gösterirler. Bir çok yatırım da aksamaya uğrar. Doğal olarak işsizlik boy gösterir. Diğer taraftan toplumda, toplu iş sözleşmeleri kapsamına giren çalışanlarla, bu kapsama girmeyen çalışanlar arasında büyük ücret dengesizliği belirir. Hükümetler bu duruma dayanamazlar. Çünkü bu durum, büyük sosyal çalkantıların kaynağı olabilir.

İşte bu ikili duruma çareler düşünülür. Öyle bir işlem yapılmalıdır ki, bir taraftan kesintiye uğrama eğilimi gösteren yatırımlar canlansın, diğer taraftan da işsizlik ve bu ücret dengesizliği giderilmiş olsun. Tabiki bu durumlarda «akla en uygun yol» piyasaya karşılığı olmayan taze para sürmek. Yani paranın değerini düşürüp, kredi limitlerini genişletmek. Ki bu durumda kredi limitlerini genişliği ile yatırımlar tekrar canlanır. Paranın değeri düşürüldüğünden, fiatlar daha da yükselir. Bu durumda da doğal olarak, gerçek ücretler tekrar gerilemeye başlar.

Ücret artışlarını enflasyonun nedeni «olarak gördüğümüzde» gelinecek olan nokta burasıdır. Görülüyorki sonuçta, «kaçınılmaz bir zorunluluk olarak» paranın değeri düşmüş, emisyon hacmı şişmiş, kredi limitleri genişlemiş ve fiatlar alabildiğine artarken, işçi ücretleri gerilemiştir. Ki bu durumda enflasyonun ta kendisidir.

Görülüyor ki ücret artışlarını enflasyonun nedenlerinden «biri olarak görme»; bir malın mal oluş fiatını —üretim fiatı— bu malı meydana getiren tüm üretim girdileri ve bu malın üretilmesi için zorunlu olan işçi ücretleri toplam değerine «eşit olduğu» kabullenimini getirmektedir. Ki az yukarda anlattığımız gibi, işçi ücretleri artışlarıyla enflasyon arasındaki bağıntıyı başka türlü kurmamız mümkün değildir.

Bu takdirde, eğer işçi ücretlerindeki artışlar enflasyonun «nedeni» değildir diyorsak, —bu yazının amacı bunu göstermekti— o zaman sorun; bu teorinin hareket noktası olan zorunlu «kabullenmeyi» çürütmekten geçer. Ve bizde çok kısa bir yoldan bunu sağlamaya çalışalım.

TÜRKİYE : ÖRNEKLER ve RAKAMLAR

Sorun işçi ücretlerindeki artışlarla enflasyon arasındaki bağıntı olduğuna göre, her şeyden önce Türkiye'deki işçi ücretlerinden çok kısa da olsa bahsetmekte büyük fayda vardır. Ücret artışlarına rağmen ücretler iş gücü değerine eşit midir? Kapitalist sistemde bir meta olan iş gücü, acaba kendi değerine mi, yoksa değerinin altında veya üstünde mi satılıyor?

Bilindiği üzere ücret, iş gücü değerinin parasal ifadesidir. İş gücünün değeri ise; iş gücü sahibi işçinin «fiziksel, ailesel ,iş eğitimi ve tarihsel koşulların belirlediği toplumsal-kültürel gereksinimlerin» toplam değerinden oluşur Bu tanımlama Türkiye için geçerli midir, önce buna bakalım.

Türkiye'deki iş yasaları bu konuda şöyle diyor: «asgari ücret, işçilere normal bir çalışma günü karşılığı olarak ödenen ve işçinin gıda, konut, giyim, sağlık, ulaşım ve kültür gibi zorunlu gereksinimlerini günün fiatları düzeyinden asgari düzeyde karşılamaya yetecek ücrettir.» Görülüyor ki her ne kadar kültürel gereksinimleri de içine almaya çalışıyorsa, bu tanımlama daha «aileyi» bile içermiyor. Ve diyelim ki niteliksiz iş gücü değerini gösteriyor olsun. Bu belirlenim, «günün fiatlarına» bağlanıyor. Ama bu fiatları kim belirliyor? Bunu da görünürde «işçi temsilcisi», işveren temsilcisi ve hükümet ortaklaşa kararlaştırıyor. Yani her hâlukarda işçi temsilcisi azınlık durumda. Bu sebeble sınıflı toplumda «sınıflar üstü bir devlet» olamayacağına göre, daima ekonomik olarak egemen olan sınıfın egemenlik gerekliliklerini yerine getireceğinden, bu «günün fiatları» belirlenimi kaçınılmaz olarak işverenler lehine olacaktır. Doğal olarak bu durumda, daha «özerk kurumların», hatta «tarafsız» bilim adamlarının «günün fiatları» belirlenimini de göz önüne almak zorunda kalacağız. Bu taktirde de Türkiye'de asgari ücretle olması gereken niteliksiz iş gücü değeri arasında şöyle bir tablo belirmektedir.

Tablo — 1 : Asgari ücretle niteliksiz iş gücü değeri arasındaki farklılık(*)

Yıllar	*Geçerli asgari Ücret (Br. TL/Gün)*	*Olması gereken Niteliksiz iş gücü değeri*	*Olması gereken Niteliksiz iş gücü Asgari Ücretin kaç katıdır?*
1972	23.50	72.00	3 katı
1975	40.00	180.00	4.5 katı
1976	60.00	200.00	3.5 katı
1977	60.00	300.00	5.0 katı
1978	110.00	650.00	6.0 katı
1978 sonu	110.00	800.00	7.0 katı

Not : Olması gereken niteliksiz iş gücü değeri hesaplanması; DİSK, TİB ve Osman Nuri Koçtürk'ün «günün fiatlarına» bağlı olarak yaptıkları hesaplar neticesidir. Ve bu istatistik, İşçinin Sesi yayınları, «Emperyalizmin Zayıf Halkası Türkiye» kitabından alınmıştır.

Görülüyor ki Türkiye'de 1972-78 arasında geçerli asgari ücretler artmasına rağmen, olması gereken niteliksiz iş gücü değerinin en az yedi kat aşağısında bulunmaktadır. Yani asgari ücretle çalışan bir işçi, iş gücünü kendi değerinin yedi kat aşağısında satmaktadır.

Diyelim ki Türkiye işçi sınıfının tamamı asgari ücretle çalışmıyor. Toplu sözleşme «düzeni» içerisinde bir çok haklar kazandılar. Ücretlerinde belirgin artışlar oldu. Yoksa ortalama ücretler, niteliksiz iş gücü değerinin üstüne mi çıktı! Bir de buna bakalım.

Tablo — 2 : Ortalama ücretlerin niteliksiz işgücü değerine oranı.

	Olması gereken niteliksiz TL/Gün)(1) iş gücü değeri (Br-	*Ortalama ücretler (2)*	*(2)/(1)*
1972	72.00	43.88	% 60.90
1976	200.00	115.30	% 57.70
1977	300.00	153.—	% 51.—

Bu tabloya göre ortalama ücretler, kendi içerisinde, nitelikli işçilik ve fazla mesai gibi sorunları da bulundurarak aynı senelerin asgari ücretine göre iki-üç kat fazlalık gösteriyorsa da, henüz olması gereken niteliksiz iş gücü değerinin ancak ve ancak yüzde atmışlarına yaklaşmış durumdadır. Kısaca, içerisinde nitelikli işçilik ve fazla mesaileri de bulun-

durmasına rağmen, ortalama ücretler olması gereken niteliksiz işgücü değerinin altındadır. Fakat buna rağmen, ortalama brüt ücretler de 1975-76 için % 34.8 ve 1976-77 için de % 32.7'lik artışlar vardır. İşte bir çok kimseyi yanıltan olgu da budur. Şöyle ki, eğer brüt ortalama ücretlerdeki bu artışlar gerçekleşirken, fiatlar sabit olaydı, bu artışlar iyi bir rakam olurdu. Ne var ki, Türkiye'deki fiat artışları ücret artışlarının çok ilerilerinde bulunmaktadır. Bu sebeble ortalama brüt ücret artışlarından, fiat artışlarını çıkardığımız taktirde, büyük olumsuzluklarla karşılaşmaktayız. Şöyle ki:

Tablo — 3 : Brüt gerçek ücretler (1963-77)

			Yıllar		**Ortalama ücretler**	
	(Brüt, TL/Gün)		**İstanbul geçinme Endeksine göre Brüt gerçek ücretler**		**Ankara geçinme Endeksine göre Brüt gerçek ücretler**	
	TL.	%	TL.	%	TL.	%
1963	17.92	—	17.92	—	17.92	—
1964	19.55	9.1	19.46	8.6	20.21	12.8
1970	35.92	9.9	22.71	1.9	23.82	— 1.6
1971	39.32	11.3	21.24	— 6.5	21.76	— 8.7
1972	43.88	11.6	20.54	— 3.3	21.07	— 3.1
1973	54.41	24.—	20.77	1.1	22.56	7.1
1974	68.26	25.5	22.53	8.5	24.52	8.7
1975	85.55	25.3	23.39	3.8	25.82	5.3
1976	115.30	34.8	26.84	14.8	29.91	15.8
1977	153.—	32.7	28.28	5.3	32.38	8.3

İstanbul ve Ankara'daki gerçek brüt ücretler, ücretlerden fiat artışlarının çıkarılmasıyla elde edilmiştir. Buna göre de, ortalama brüt ücretlerdeki «yüksek» artışlar, gerçek brüt ücretlerle karşılaştırıldığında düşmekte, hatta 71-72 arasında eksinin altına inmektedir. Görülüyor ki ortalama brüt ücretler 1963-77 arası 17.92 TL'den 153 TL'ye kadar çıkarken, ayni dönemde, brüt gerçek ücretler 17.92'den İstanbul ve Ankara için sırasıyla 28.28 ve 32.38 TL'ye çıkabilmektedir. Fakat bu da gerçekleri yansıtmaktan uzaktır. Zira ücretleri brüt olarak göstermiştik. Oysa bunun içinde yüzde otuzları geçen vergi yükü vardır. Bunun için soruna ortalama net ücretler çerçevesinde bakarsak, daha da gerçekçi davranmış oluruz.

Tablo — 4 : Net gerçek ücretler (1971-77)

Yıllar	Ortalama ücretler (Net) TL.	%	İstanbul geçinme End. göre net gerçek ücret TL.	%	Ankara geçinme End. göre net gerçek ücret TL.	%
1971	31.70	—	31.70	—	31.70	—
1972	34.66	9.4	30.02	— 5.3	30.05	— 5.2
1973	41.27	19.1	31.38	4.5	30.90	2.9
1974	50.27	21.8	30.84	— 1.7	32.62	5.5
1975	59.47	18.3	30.12	— 2.4	32.46	— 0.5
1976	76.10	30.0	32.82	9.0	35.66	9.9
1977	91.80	20.6	31.42	— 4.2	35.12	— 1.5

Bu tabloda 71—72 arasında ortalama net ücretler yine % 20'yi aşkın bir artış içerisindeyken, ayni dönemde iki büyük şehir için net gerçek ücretlerden birisi düşüş, diğeri ise 3.5 TL'lik bir artış göstermektedir. Başka etmenler de göz önüne alındığında, net gerçek ücretlerin artması bir tarafa, eksilmiş, düşüş göstermiştir.

SORUNUN YENİ BOYUTLARI

Bu gerçekler çok açıkken ne diyeceğiz? Yani ücretler artıyor mu, eksiliyor mu? Eğer ücretlerden, ortalama brüt ücretleri anlarsak —tıpkı burjuvazi gibi— artıyor diyebiliriz! Fakat ücretleri de belirleyen, günün koşullarına uygun «fiat belirlenimi» olduğundan, içerisindeki vergi ve fiat artışları olgusunun yer almadığı net gerçek ücretlere bakmak zorundayız. Net gerçek ücretler ise son yedi-sekiz yıldır sürekli düşüş eğilimi içerisindedir. Yani ücretlerin artması değil, azalmasıdır söz konusu olan. Ve dikkat edilirse bu istatistikler tesbit edilirken, toplu iş sözleşmeleri kapsamına giren sigortalı işçilerin ücretleri üzerinden hesaplanmıştır. Oysa Türkiye'de Toplu iş sözleşmeleri ve sigorta kapsamına girmeyen, bunun da ötesinde asgari ücret altında çalışan yüzbinlerce ücretli vardır. Eğer mümkün olsa da bunları da kapsayan bir ücret değerlendirmesi yapabilsek, o zaman gerçek ücretlerin ortalamasının bu günkünün çok daha altında olduğunu görebiliriz.

Bu kısa değerlendirmeden sonra şu sorunu çok açık bir şekilde belirtebiliriz: Kapitalist Türkiye'de bir meta olan iş gücü, değerinden daha fazla veya kendi değerine satılması bir tarafa, değerinin altında satılmaktadır. İstatistik veriler bu belirlenimi tamamiyle doğrulamaktadır: Enflasyonun «nedenini» işçi ücretlerindeki aşırı artışlara bağlayanlar, bu «bilimsel» verilerin tam da tersini göstermekle yükümlüdürler. Ne yazık ki tüm demagojilerine rağmen, galiba yapamıyacakları bir şey istiyoruz! Günümüz Türkiye'sinde bu soru sadece burjuvaziye değil, ayni

zamanda hangi sebeble olursa olsun, onun etkisi altına girmiş olanlara da yönelmiştir.

«Maaliyet enflasyonu» içerisinde ücret artışlarını da gören, «ücret artışlarını» enflasyonun «nedenlerinden» biri olarak değerlendiren görüşlerin savunma noktası şu idi: Bir malın mal oluş fiatı, bu mal içerisinde bulunan «tüm girdiler ve işçi ücretleri» toplam değerine eşit olduğundan, işçi ücretlerindeki artışlar, dolayısıyla malın mal oluş fiatını artırıyor diyorlardı. Bir malın mal oluş fiatını —Üretim fiatı'nın— böyle olduğunu biraz aşağıda göreceğimiz gibi elbetteki kabullenmeyeceğiz. Ama buna rağmen de— «yani böyle olsada» Türkiye'de ücretler —net gerçek ücretler— artmamakta, tersine azalmaktadır. Durum bu olduğuna göre, yanlış bir zemin üzerinde de olsa; net gerçek ücretler azaldığından yukardaki yaklaşım, enflasyonun «nedeni» olamaz.

Ücret artışlarını enflasyonun nedenlerinden «biri olarak görme» esas olarak, bir malın mal oluş fiatını «bu malı meydana getiren tüm üretim girdileri ve işçi ücretleri» toplam değerine eşitleme eğiliminden kaynaklanıyordu. Bu anlayış gereği bir malın üretimi için zorunlu olan ücretlerle ayni malın fiatı doğrudan bağıntı içerisinde bulunuyor. Doğaldır ki bu durumda ücretlerdeki azalma veya fazlalaşma, fiatlardada ayni etkiyi gösterir. Şimdi bu sorunu değişik yönleriyle inceleyelim:

a —) Eğer bir malın mal oluş fiatını; bu malı meydana getiren tüm üretim girdileri ve işçi ücretleri toplam değerine eşit olduğunu söylersek; Yatırım yapan kapitalist için karın kaynağının, «bu mal oluş fiatına belirli bir yüzde eklenmesidir» demek zorunda kalırız. Mallara veya mal oluş fiatlarına belirli bir yüzdenin eklenmesi, toplam değeri değiştirmeyeceğinden bu yol çıkışsızdır.

Çünkü, bu belirli yüzdeyi saptayacak, belirli zorunluluklar olmadığı gibi, kapitalist bir sonraki yeniden üretim süreci sonunda belirli yüzdeler eklenmiş yeni üretim girdileri almak zorunda kalır ki, bu da bir taraftan aldığını diğer taraftan kaybetmesini sağlayabilir. Bu takdirde yeniden üretimin bir anlamı kalmaz. Oysa yeniden üretim, yaşamın zorunlu koşuludur.

b —) Bilindiği gibi kapitalist yeniden üretim sürecinde maddi yaşamın zorunlu koşuluna değil de, üretim süreci sonunda ulaşılan yeni değerlere ve karlara önem verir. Yeni değer ve kar diyoruz. Acaba üretim süreci içerisinde bunun kaynağı nedir? Üretim sürecinde yeni değerler yaratan iş gücüdür. Ve iş gücü öyle bir değerdir ki kullanımında, kendi kullanım değerinden çok daha fazla değer yaratır. Ne var ki kapi-

talist, iş gücünün yaratmış olduğu kendi kullanım değerinden fazla olan değere, değer olarak karşılığını vermez. İşte karşılığı ödenmemiş bu iş gücü değeri, karın kaynağını teşkil eder. ani kapitalist üretim süreci sonunda karşılığı ödenmemiş artık değer elde eder.

O zaman şu sorun karşımıza çıkar. Üretim süreci sonunda meydana gelen malların mal oluş fiatı; bu malı meydana getiren tüm üretim girdileri ve işçi ücretleri toplam değerine eşit olması değil de; üretim sürecinde ayrılması imkansız olmasına rağmen, malların bir kısmının üretiminde zorunlu olan işgücü değeri iş gücü sahibine ödenmediğinden; bir kısım malların mal oluş fiatı değerinin altında gerçekleşir. Ama kapitalist bu malları diğerlerinden ayırmaz. Diğerlerinin mal oluş fiatı ne ise, bunlara da o fiatı kor. Ki ancak bu şekilde artık değere sahip olma imkanını bulur. Fakat bu taktirde de, bir malın mal oluş fiatı, bu malı meydana getiren tüm üretim girdileri ve işçi ücretleri toplam değerine eşit oluyor diyemeyiz.

c —) Bu sorunu daha da anlaşılır kılmak için şu şekilde formülleyebiliriz : Endüstriyi üç ana kesime ayıralım. I. kesim üretim araçları, II. kesim işçiler için tüketim malları ve III. kesim de kapitalistler için lüks tüketim malları olsun. Ayrıca, c'ye sabit kapital, v'ye değişken kapital, s'ye artık değer, c artı v artı s'ye değer, s' : s/v artık değer oranı, c/c artı v'ye kapitalin organik bileşim oranı ve s/c artı v'ye kar oranı diyelim. Ve bütün endüstri kesimleri için artık değer oranı ile sermayenin organik bileşimini ayni alalım. Diğer bir nokta basit tekrar üretim koşullarının yerine gelmesi için, c, v ve s'yi orantılı rakamlar olarak değerlendirelim. O zaman şu tabloyu elde ederiz.

Tablo — 5

Bölüm	*c*	*v*	*s*	*c+v+s*	*s/v*	*c/c+v*	*s/c+v*
I	200	100	100	400	% 100	% 66.2/3	% 33.1/3
II	100	50	50	200	% 100	% 66.2/3	% 33.1/3
III	100	50	50	200	% 100	% 66.2/3	% 33.1/3
Toplam	400	200	200	800	% 100	% 66.2/3	% 33.1/3

Görülüyor ki her şey yerindedir. Basit yeniden üretimin tüm koşulları yerine gelmiştir. Yani; yatırılan sabit kapital (400), üretilen değişmiyen kapital (400)e eşittir. Ücretler toplamı (200), üretilen ücret mallarını (200)ü almaya yeterlidir. Ve bütün bölümlerdeki artık değer toplamı (200), üretilen lüks tüketim malları (200)'rını karşılamaktadır. Bu durumda her mal değer pahasına satıldığında, bütün kapitalistler ayni kar oranı (% 33.1/3)'na sahip olmuşlardır.

KÂR ORANLARI DİNAMİĞİ

Fakat bu durumda, yani her malın değer pahasına satıldığı bir anda dahi, karşılığı ödenmemiş toplam artık değerin, toplam değer içerisinde bulunduğu unutulmamalıdır. Bu, şu demektir: Her malın değer pahası öyle bir düzeydedir ki, içerisinde karşılığı ödenmemiş değer de bulundurmaktadır.

Ancak sermayenin organik bileşimi endüstrinin değişik kesimleri için aynı olmaz. Aralarında büyük farklılık görülür. Örneğin; bu oran makina yapım sanayinde daha fazla, dokuma sanayinde daha da az olur. Bu sebeple formülde basit tekrar üretimin tüm koşulları yerine gelmek kaydıyla, sermayenin organik bileşimini farklı alalım. Ve bu farklılık aşağıdaki şekilde olsun.

Tablo — 6

Bölüm	*c*	*v*	*s*	*c+v+s*	*c/v*	*c/c+v*	*s/c+v*
I	250	75	75	400	% 100	% 77	% 23
II	50	75	75	200	% 100	% 40	% 60
III	100	50	50	200	% 100	% 66.2/3	% 33.1/3
Toplam	400	200	200	800	% 100	% 66.2/3	% 33.1/3

Eğer yukardaki gibi her mal değer pahasına satılırsa, endüstrinin değişik kesimleri için elde edilen kar oranlarının farklı olduğu açığa çıkar. Görülüyor ki, kar oranı I. kesim için % 23, II. kesim için % 60 ve III. kesim için % 33.1/3 olmuştur.

Kapitalizm kar ve daha fazla kar üretimi olduğundan, kapitalistlerin tamamı daha fazla kar getiren II. endüstri kesimine (% 60) kapital akımı yapacaklardır. Bu taktirde de üretim şeması düşünülemeyecek ölçüde değişirken, basit yeniden üretimin tüm koşullarıda bozulmuş olacaktır.

Yeniden üretimin devamı için bir denge durumu gerekir. Bu dengeyi bozan kar oranı farklılığı olduğuna göre, her şeyden önce bu farklılığı gidermek gerekecektir. Zira elde edilmeye çalışılan en fazla kar oranı, ancak yeniden üretimle mümkündür. Bu ise ancak, bir önceki üretim sürecinde olduğu gibi, ayrı endüstri kollarındaki kar oranlarının eşitlenmesiyle sağlanabilir. Bu konuda Marx şöyle diyor : «Esas sayılmayacak durumlarda, rastlantılar ve birbirini karşılayan azınlıklar bir yana bırakılırsa, gerçekte kar oranının ortalamasının farklı olduğu endüstri alanları yoktur ve kapitalist düzenin tamamı ortadan kalkmadıkça da olamaz.»

Bozulan bu denge nasıl sağlanacak? Formülümüzde toplam değer (800) ve toplam artık değer (200) değişmeden kalacağına göre, bu kar oranları farklılığı nasıl giderilecek?

Bu soruna Marx'ın getirdiği çözüm yolu şöyledir : Toplam değer ve artık-değer değişmeden kalacağına göre, kar oranını eşitlemek için geriye kalan toplam artık değerin kapitalistler arası paylaşımının farklı olması gerekir. Ki bu farklı paylaşım, ancak ve ancak, üretilen malların fiatlarının farklılığı ile sağlanır. Yani bu durumda Marx'a göre kapitalistler artık değeri paylaşırken, eskisi gibi sadece değişen kapitalleri ölçüsünde değil, değişmeyen kapitallerine göre de pay alacaklardır. Bir başka ifadeyle kapitalistler, toplam kar havuzundan eskisi gibi değişen kapitalleri ölçüsünde değil de, değişmeyen kapitalleri ölçüsünde kar payı alacaklardır. Bu durumda ise malların fiatları —Marx Üretim fiatı der— malların değerlerine göre değil de, bu mala harcanan kapitalle, buna bir yüzde olarak eklenecek olan kardan meydana gelir. Buradaki yüzde ortalama kar ise, toplam artık değerin toplam kapitale bölünmesiyle elde edilir.

Kapitalin III. cildinde bu konu hakkında şunları söylüyor: «Üretim fiatı bir malın değerinden farklı olduğundan, bu fiatı da içinde bulunduran bir malın maloluş fiatı (değişmeyen artı değişen kapital) bu mala harcanan üretim araçlarının değerlerinden meydana gelen toplam değerin bu kısmının altında yada üstünde karar kılabilir. Maloluş fiatının bu değiştirilmiş şeklini unutmamalıdır ve belli bir alandaki malların maloluş fiatını ona harcanan üretim araçlarının değerine eşit sayarak yanılma olanağının her zaman için bulunabileceğini akılda tutmak gerekir?»

Bu durumda da üretim fiatı değerden önemli ölçüde sapar. Ama bu durum, bir malın üretim fiatının, bu malın değerinden bağımsız ölçüde oluşacağını getirmez. Ki Marx bu konuda şöyle diyor : «Üretim fiatlarının değerden önemli ölçüde sapmaları —ki kapitalist üretimin bir sonucudurlar— önceden olduğu gibi, üretim fiatlarının değerler tarafından belirleneceği olgusunu değiştirmez.» Bu sorunu üretim şemasında daha da açık görürüz.

Değişik endüstri kesimindeki değerler toplamını aşağıdaki şekilde gösterebiliriz :

I	— c(1) + v(2) + s(1)	:	w(1)
II	— c(2) + v(2) + s(2)	:	w(2)
III	— c(3) + v(3) + s(3)	:	w(3)
Toplam :	C + V + S	:	W

Tüm endüstri kolları için ortalama kar oranı (P), toplam artık değerin toplam kapitale oranı olduğundan P : S/C+V olur. Toplam artık değeri ortalama kar oranı olduğundan P : S/C+V olur. Toplam artık değeri ortalama kar oranı ile ifade etmek istersek S : P (C+V) 'ye geliriz. Ayrıca toplam artık değer, toplam kara eşit olduğundan, toplam değer formülümüzü ortalama kar oranını içerecek biçimde sokabiliriz. Yani C+V+S : W yerine S : P(C+V) olduğundan, C+V+P(C+V) yazabiliriz.

Bu son formüldeki P tüm endüstri kesimlerinin ortalama kar oranını gösterdiğinden, buradan her endüstri kesimi için geçerli olacak fiat belirlenimine varabiliriz. Yani her endüstri kesiminin değerinin içerisinde bulunan s'ler yerine, s : p(c+v)'yi koyabiliriz. Bu taktirde aşağıdaki neticeyi elde ederiz.

I — c(1+v(1)+p(c(1)+v(1)) : A
II — c(2)+v(2)+p(c(2)+v(2)) : B
III — c(3)+v(3)+p(c(3)+v(3)) : C

Toplam : c(1) +c(2)+c(3)+v(1)+v(2)+v(3)+
p(c(1)+c(2)+c(3)+v(1)+v(2)+v(3))

C + V + p (C + V)

p(C+V) : S olduğundan, toplam değer C+V+S : W, toplam fiata A+B+C'ye eşit olur. Görülüyorki toplam değer ve toplam fiat toplam artık değerle toplam kar değişmeden kalıyor. Fakat tek tek kar ve fiatlar birbirinden farklılık arzediyor.

Görülüyor ki toplam değerle toplam fiat ve toplam artık değerle toplam kar.

Bu yeni durumu göz önüne alırsak en son tablo şöyle bir değişime uğrar. P : S/C+V olduğundan, P : 200/400+200 : 33.1/3 olur. Bunu fiat formülüne uygularsak,
Endüstrinin I. kesimi için geçerli olan fiat A : c(1)+v((1)+p(c(1)+v(1))) den 250+75+ % 33.1/3(250+75) : 375+108.1/3 : 433.1/3 : A'ya varırız. Dikkat edilirse buradaki 108.1/3 yeni kardır. Bu kesimin artık değerinin 75 olduğu göz önüne alınırsa, bundan 33.1/3'lük bir fazlalık vardır. Bu işlemleri diğer endüstri kesimlerine de yaparsak aşağıdaki formülü elde ederiz :

Tablo — 7

Bölüm	c	v	s	c+v+s	p(c+v)	c+v+p(c+v)	Fiatın değerden sapması
I	250	75	75	400	108.1/3	433.1/3	Artı 33.1/3
II	50	75	75	200	41.1/3	166.2/3	Eksi 33.1/3
III	100	50	50	200	50	200	———
Toplam	400	200	200	800	200	800	———

Bu tabloyu tablo 6 ile karşılaştırdığımızda, endüstri kesiminin I. bölümünün mallarının fiatları yüzde 33.1/3 artarak 433.1/3, II. bölümün mallarının fiatlari yüzde 33.1/3 azalarak 166.2/3 ve III. bölümün mallarında ise her hangi bir fiat değişimi olmamıştır. Ayni şekilde karlarda da bir değişim olmuştur. I. bölümün artık değeri 75 iken, bu rakam 108.1/3 yükselmiş, II. bölümün artık değeri yine 75 iken, bu rakam 41.2/3 inmiştir. III. bölümdeyse her hangi bir değişiklik yoktur .Fakat bu ae-ğişimlere rağmen, bu tablodaki toplam fiat ve karlar, tablo 6'daki toplam değer ve artı değerlere eşit olmuştur.

KAÇINILMAZ YASALAR

Kısaca, endüstrinin değişik kesimleri için malların fiatları oluşurken, kendi değerlerinden sapmalar içerisindedir. Bazı endüstri malları fiatları kendi değerleri üzerinden oluşurken, bazıları da altında olmaktadır. Ki, başında da belirttiğimiz gibi, bu değer sapmalarının zorunluluğu, endüstrinin değişik kesimleri için sözkonusu olan kar oranları ortalamasındaki farklılığı kaldırmak için gerçekleşmiştir.

Görülüyor ki malların maloluş fiatı —üretim fiatı— ; bu malı meydana getirirken harcanan tüm üretim girdileri ve işçi ücretleri toplam değerine eşit olmuyor. Mal oluş fiatı, toplam değerin üstünde veya altında karar kılabiliyor. Bu durum kapitalist sistemin kaçınılmaz sonucudur. Kapitalist sistem devam ettiği sürece, —farklı kar oranları eğilimini eşitleme zorunluluğuyla— buda karşı konulmaz bir zorunluluk olacaktır. Bunsuz yeniden üretimin devamını düşünmek, mümkün değildir.

Dikkat edilirse tablo beş, altı ve yedinin gerçekleşmesinde bir soyutlama olarak, sadece kapitalizmin serbest rekabetçi koşulları göz önüne alınmıştır. Fakat çağımız kapitalizmin tekelci evresine tekabül etmektedir. Ve kapitalizmden sosyalizme geçiş döneminde bu tekelcilik öylesine gelişmiştir ki, tekeller artık ulusal çerçeveden çıkarak uluslararası bir konum kazanmıştır. Sistem içerisinde uluslararası bütünleş-

tıyla sağlanır. Tekeller uygulamış oldukları tekel fiatı aracılığıyla sağlamış oldukları karları, kâh işçi sınıfından, kâh diğer küçük kapitalistlerden —bunların yok olması pahasına da olsa— acımasız bir biçimde almaktadırlar. Bütün bunlar gelişimin karşı konulmaz acı gerçeklikleridir. Tabi ki, bu zorunluluğa karşı işçi sınıfının savaşıda, doğal bir zorunluluktur. İşçi sınıfı sistem içerisinde kaldığı sürece, sendikaları aracılığıyla sağlamış oldukları haklarla, bu gelişimi yok edemez. Ama belirli ölçülerde de olsa, tekellerin işçi sınıfı üzerinden sağlamış oldukları aşırı karları kısıtlayabilirler. Bu gibi hallerde de tekel karının büyük kısmını, diğer kapitalistler sağlamak zorunda kalır!

Tekrar konumuza dönelim. Görüyor ki tekel karını sağlayan tekel fiatıyla birlikte malların maloluş fiyatı, bu malı meydana getiren toplam değerlerden serbest rekabetçi döneme kıyasla daha büyük bir sapma içerisindedir. Tekel karını işçi sınıfı veya diğer kapitalistlerin karşılaması bu gerçeği değiştirmez. Tekrar belirtelim; tekel fiatı değerin altında veya üstünde olabilir. Dikkat etmemiz gereken nokta, değerden sapmaların büyümüş olmasıdır.

İşte günümüz koşullarında bir de bu olgu göz önüne alındığında, bir malın maloluş fiatını bu malı meydana getiren toplam değerlere eşit tutan görüşlerin yanlışlığı iyice açığa çıkar. Tabi ki en az bu açıklık kadar, işçi ücretlerindeki artışları enflasyonun nedenleri sayanların yanlışlığı da açığa çıkar. Zira tekrar hatırlatalım; bu teori malların maloluş fiatını, bu malı meydana getiren toplam değerlere eşit sayıyordu. Kapitalist sistem devam ettiği sürece bu eşitlik mümkün olmayacağına göre, üstelik kapitalizmin gelişimi bu eşitliği daha da büyük bir ölçüde bozmaktadır— işçi ücretlerindeki artışlar enflasyonun nedeni olamaz!

me hat safhaya ulaşmıştır. Bu anlamda günümüz tekelci kapitalizminin bir çok özellikleri, tekelci kapitalizminin doğuş anındaki bir çok özelliklerini aşmış durumdadır. Tekellerin uluslararasılaşması ve had safhalara varan bütünleşme, bunun açık kanıtıdır.

Bu yeni olguların konumuzla ilgisi şudur: Kapitalizmin tekelci evresiyle birlikte, tekelci fiat ve tekel karı olguları belirmiştir. Bu evrede malların maloluş fiatını öyle —bir soyutlama yöntemiylede olsa— hesaplamak oldukça zorlaşmıştır. Artık fiatlar serbest rekabet dönemindeki gibi «özgür koşullarda» oluşmamaktadır. Bu oluşuma yüzlerce etken etki yapmakta, her etken kendi etkisini şu veya bu biçimde göstermektedir.

Bu yeni durumu çok daha önceleri gören Marx bu konuda şöyle diyor: «Tekel fiatından söz edilince, alıcıların bir mala olan satınalma arzusu ve ödeme güçlerinin belirlediği bir fiatı anlamak gerekir. Bu fiat genel üretim fiatı ve ürünlerin değerinden bağımsız şekilde meydana gelir.

Doğru; serbest rekabetten tekele geçişle birlikte karlarda artış olur. Tekelin bir amacı da budur. Ancak yaratılan değerler toplamı, tekellerin kurulmuş olmasıyla birlikte artmaz. Toplam değer değişmeden kalır. Ama ortada da bir tekel karı olduğuna göre, bunu birilerinin ödemesi gerekir. Acaba bunu kim ödeyecek? Yine bu konuda Marks şöyle diyor: «Bazı malların tekel fiatı diğer mal üretenlerin karlarının bir kısmının tekel fiatıyla diğer mallara aktarılmasından başka bir şey değildir. Artık değerin üretim alanları içindeki bölümünde bir karışıklık olacaktır... ama onun yerine geçecek yeni sınırlar içindeki artık değer ayni kalacaktır. Eğer bir mal tekel fiatıyla işçinin zorunlu tüketimine girerse, ücretler yükselecek ve eğer işçiler ücretlerini eskisi gibi alıyorsa, artık değer azalacaktır. Ama eğer ücretler fizik en az yaşama düzeyinden yüksekse, bu gibi mallar ücretlerini emek değerinin altınada düşürebilir. Bu durumda tekel fiatı gerçek düşmelerden ve diğer kapitalistlerin karlarından ödenmiş olacaktır.»(Kapital)

Görülüyor ki tekel karı tekel fiatlarıyla mümkün olmaktadır. Toplam değer ve artık değer değişmeyeceğine göre, bunu ya işçi sınıfı yada diğer kapitalistler karşılamak zorunda kalacaklardır.

İşte bu durum bilhassa günümüz Türkiye'si için çok önemli bir noktadır. Tamamiyle «özgür» koşullarda gelişemeyen Türkiye kapitalizminde tekeller çoğu kez, genel ekonomik gelişimden daha da fazla geliştiler. Günlük gereksinimlerin dahi en az yüzde yetmişleri tekel fia-

KÜBA'YA SAHİP ÇIKMAK

Serhan ADA

Paris Komünü işçi sınıfı pratiğinde bir ilk örnek. Yaptıklarını ve yapmadıklarını daha doğrusu yapamadıklarını kabullenmek gerekli. Marx, Paris Komünü üzerinde yazarken çok güçlük çekmiş olmalı. Komün. herşeyden önce heyecan verici bir deney. Ama onun yanında kıyasıya eleştirilmesi zorunlu. Marx da Komüncüleri acımadan, ilk deneyin verdiği heyecanı bastırarak eleştirdi. Aynı zamanda Komünist Manifesto' da yazdıklarını Komün pratiği ışığında değiştirdiğini itiraf etti. Komün hiç eleştirilmeden göklere çıkarılmış olsaydı, bugünkü birikimde payı olamazdı.

Oysa uluslararası deneyler çoğu kez yakından değerlendirilmiyor. Başarılar ve zaferler «selamlanıyor», başarısızlıklar ve sorunlar ya çarpıtılıyor ya da meşrulaştırılıyor. Bu «uzaklığın» nedeni sorulduğunda da cevap hazır. Uluslararası dayanışmanın bunu gerektirdiği söylenip işin içinden çıkılıyor. İşin içinden çıkılınca da uzakta kalmaktan başka çare kalmıyor. Uluslararası deneyi sahiplenip onu kendimizin yaparsak yakından değerlendirmiş oluruz. Kendimizin olan bir şeyi de tüm yönleriyle değerlendirmemiz gerekli. Onun için kimi zaman uluslararası deneyleri de eleştirmek kaçınılmaz oluyor. Bunu yaparken bir an bile tereddüt gösterilirse uluslararası deneyi sahiplenmemiz ve birikime katmamız mümkün olmaz. Öyleyse dayanışma kavramı yeniden ve bu kez doğru biçimde ele alınmalı. Dayanışma, uluslararası deneyleri duruma göre, hava iyi olduğunda mutlu, kapalı ve fırtınalı olduğunda ise kapalı ve miyop gözlerle *izleme* değil, dayanışma uluslararası deneylere göz kırpmadan *bakma,* olup biteni *görme* ve nihayet *birlikte yaşama* olarak anlaşılmalı. Bu yapılmazsa, dayanışmadan söz edilmemeli. (Olsa olsa ateşli seyircilerin takımlarını iyi ve kötü günlerinde izlerken gösterdikleri hezeyandan söz edilebilir.)

Günler boyu insanlar Küba'yı terkediyorlar. Önceleri, Küba'dan ayrılmak isteyenler Peru büyükelçiliğinin bahçesinde toplanıyorlardı. Sonra, Küba ile Florida arasında bir deniz köprüsü kuruldu. Ve günler boyu insanlar Küba'yı terkettiler. Sayıları birkaç onbini aşıp hızla yüz-

bine yönelen insan toplulukları Küba'yı terkettiler. Eğer Küba bizim için yabana atılmayacak bir deneyin adıysa, gözlerimizi daha çok açmalıyız. Bunu yapmamak Küba'yı gözden çıkarmaktan başka bir anlam taşımaz.

Küba'yı bırakıp gidenlerin sayısı birkaç onbinden yüzbine doğru artıyorsa ortada basit bir iltica (sığınma) olayından farklı bir durum var demektir. Gerçekten bu sayı tüm kaynaklarca doğrulandığına göre bir *göç* olgusundan söz etmek gerekecektir. Bu göç, 1959'dan bu yana ilk kez görülüyor da değildir. Ama bu göçü önemli yapan, devrimden bu yana yirminci sosyalist kuruluş yılını geride bırakmış bir azgelişmiş ülkede gerçekleşmesidir. Bu yönden, güney doğu Asya'da devrimi gerçekleştiren ülkelerden birkaç bin kişinin sallarla açık denize çıkmaları olayına da benzetilemez.

Evet, Küba'dan Amerika Birleşik Devletleri yönüne daha önce de göçler olmuştur. Devrime karşı olanlar ve Amerika Birleşik Devletleri ile yakın ekonomik ilişkiler içinde olanlar Amerika'ya ve yine Florida'ya gitmişlerdir. Devrimin ilk yıllarından sonra, gidenlerin sayısında azalma olduğu, gibi Amerika da onları kabul konusunda zorluk çıkarmaya başlamıştır.

Bu kez gitmek isteyenler önce kendilerini kabule hazır Latin Amerika ülkesi Peru'nun Havana'daki elçiliğinin bahçesinde toplanmağa başlamışlardır. Çok kısa bir sürede bahçenin alanı gitmek isteyenleri almamağa başlamış ve isteyecek herkese Küba'dan serbestçe ayrılma hakkı tanınacağının Castro tarafından açıklanmasıyla Küba'nın Mariel limanı ile Florida'nın Key West'i arasında bir köprü kurulmuştur. Önce Kübadan göç edenlerin kimlikleri üzerinde durmak gerekir. Peru elçiliği bahçesine sığınanların önemli bir oranı geçen yıl çıkarılan afla serbest kalan kamu düzenine karşı suç işlemiş eski mahkûmlar ve ailelerinden oluşmaktadır. Ayrıca, Peru elçiliğinin bulunduğu yer, Havana'da diktatör Batista'nın Fidel ve arkadaşlarının hareketine karşıt topladığı başıbozuk *casquitos*ların oturdukları mahallelere çok yakındır. Bu bakımdan gidenlerin alt-proletaryaya mensup olduğu da söylenebilir. Devrimin üzerinden on yıl geçtikten sonra küçük ticaretin yasaklanmasıyla ekonomi ile bütünleşmek yerine onun dışına çıkmaya çalışanların izin verildiğini duyar duymaz Peru elçiliğine sığındıkları da düşünülebilir. Bütün bunlar ayrı ayrı ve belirli ölçülerde doğru da olabilir. Ama daha sonra kurulan köprü ile Amerikaya binlerce Küba'lının gidişini açıklamaya yetmez. Bunların yanına 1980 yılında Küba'nın gelen doğal felaketler sonucu şeker kamışı, tütün ve domuz yetiştiriciliğinin büyük zararlar görmüş olması da bir etken olarak eklenebilir. Yine her bakım-

dan heyecan verici bir deney olan Küba'nın bugününü açıklamaya yetmez. (Bunun ötesinde yalnızca emperyalizmin oyunları olduğunu düşünenlere koltuklarında biraz daha kaykılmalarını öneririm.)

TARİH VE COĞRAFYA

Küba'nın bugününü açıklamaya Küba'nın tarihiyle başlamak gerekir. Ama bundan da önce her tarihin bir coğrafya temelinde mümkün olduğu gerçeğini akıldan çıkarmadan. Tarihte coğrafyanın belirleyiciliğini savunanlar sonunda ancak çıkmaz sokaklara ulaşırlar; tarihte coğrafyayı ihmal etmek ise yerden bulutlara doğru yükselmenin başlangıcıdır. Küba'nın coğrafyası, Karayip Denizi'nde Amerika Birleşik Devletleri'nden yalnızca 150 kilometre uzaklıkta bir küçük adada sosyalizmi kurmaya çalışmak kolay iş sayılmamalıdır. Oysa ABD bugünden tam bir buçuk asır önce Monroe Doktrini ile yalnız burununu dibindeki Karayip Denizi'nin değil, tüm Latin Amerika'nın kendi güvenlik alanına girdiğini ilan etmiştir. Böyle olunca Kübada devrimin gerçekleştirilip sosyalizmin kuruluşuna girişilmesi tabii ki heyecan verici olmaktadır. Üstelik, yirmi yılda bu heyecanı çok daha fazla artıracak birçok etken de işin içine girmiştir.

Küba yirmi yıl boyunca, ABD'nin her fırsatta karşı devrimi tezgahlama çabaları ve Latin Amerika'daki gerici yönetimlerin düşmanca tutumlarına rağmen ayakta kalabildi. Bunu gerçekleştirmesi bile mümkün olamayacak gibi görünüyordu, Küba'da en azından bu yapıldı. Bundan öte de çok şey yapıldı. Adada bir askeri üs bulunduran ve ekonomik ablukayı hiçbir zaman kaldırmamış olan ABD Küba gerçeğini tanımaya zorlandı. Bu başarıldı. Bunun başarılması, bir numaralı emperyalist gücün kendi «güvenlik alanında» sosyalizmin hem adına hem de varlığına tahammül etmesi anlamına geliyordu. Küba bunu başarınca önce, azgelişmiş tüm Latin Amerika ülkelerinin önündeki tek «sosyalist örnek» oldu. Nikaragua ve Ganada Küba'nın yolunu izlediler, El Salvador ve başkaları ise sıradalar. Küba bununla birlikte Afrika'da bağımsızlığını kazandıktan sonra anti-emperyalist ve sosyalist eğilimli bir gelişme çizgisini benimseyen tüm azgelişmiş ülkelere askeri ve teknik destek sağladı. Onların kurtuluşu ve yeniden kuruluşunda yanlarında oldu. Bu kadarla da kalmadı. Geçen yıl Havana'da yapılan bağlantısızlar konferansında üç yıl için bu hareketin lideri seçildi. Yani Küba yirmi yılda ayakta kalmayı başardığı gibi öncü olmaya da başladı. Ama devrimin her başarısı aynı zamanda yeni ihtiyaç ve sorunların kaynağı olarak görülmeli.

Küba devrime kadar, coğrafyanın kendisini hapsettiği dar sınırlarda, tarih yaşadı. Devrime kadar ABD'nin umumhanesi ve kumarhanesi oldu. Amerikalılar kahvelerindeki şekerle ağızlarındaki puroyu Küba'daki transplantasyonlarından sağladılar. Küba'da sanayi, devrimle birlikte sıfırdan başladı. Devrim sınai gelenek yoksunluğuyla birlikte her bakımdan çamur içinde yaşamaya alışmış bir insan (bir potansiyel üretici güç) kitlesi devraldı.

Başkan Castro devrimin yirminci yılında, geçen yılın aralık ayında şunları söylüyordu:

«Bazı yoldaşlar, güçlükler içinden 'geçtiğimizi' söylüyorlar. Fakat, 'geçmek' kelimesi sanki söz konusu olan bir nehirmiş izlenimini veriyor. Bu güçlük denizinde yol aldığımızı söylemek daha yerinde olurdu. Bu denizde uzun süredir yolalıyoruz. Ve de uzun süre böyle gideceğiz. Deniz az ya da çok dalgalı olabilir ama kıyı uzakta.»

Küba'yı heyecanla izlemekle yetinmiş olanlar Castro'nun bu sözlerine hiçbir anlam veremedikleri gibi belki de yersiz bulacaklardır. Şimdiden sonra kaykıldıkları koltuklarında uyuklamağa başlayabilirler. Türkiye'de şiirin onuru Nazım Hikmet, Havana Röportajı'nda Küba Devrimi'ni coşkulu ve iyimser bir anlatımla, aynı zamanda şiire çok yaraşan biçimde dile getirmektedir. Küba insanının ağzından Küba devrimi. Ya da o unutulmaz dizedeki deyişle «Ölsem gam yemem gayrı». Ne ki devrimden sonra büyük görev ve sorunlar insana gamsız ölme fırsatını bile vermez. Ya da Nazım'ın ağzından «türkü söyler gibi yapılmaz yapı.» Nazım, zamanında yapacağını yapmış ve o coşkulu dizeleriyle bizi Küba Devrimi'ne yakınlaştırmıştır. Oysa bugün Küba'ya daha bir yakın olmanın tam sırasıdır. Hem de şairane değil, gerçek dayanışma ruhuyla.

Elçilik olayını ve sonra kurulan köprüyü Küba'da herşeyin sonu ya da başlangıcı olarak görmemek gerekir. Bu olay ülke tarihinin belirli bir döneminde olan belirli olaydır. Ne eksik ne fazla. Ama mutlaka anlaşılması gereken bir olay.

EKONOMİ İLE BİLİNÇ

Elçilik olayını anlamaya Küba tarihi ve onunla birlikte coğrafyası ile başladık. Şimdi ekonomi ve bilinç faktörü ile sürdürmemiz gerekiyor.

Küba'da devrimden sonra, girişilen ilk iş halkın bilinç düzeyini yükseltmeye çalışmak oldu. Bu konuda başarılı olundu ya da olunmadı. Ama sonunda kuru kuru bilinçle bir yere varılamayacağı düşünülerek halkın maddi yaşam koşullarında iyileştirme yapabilmek için işe girişildi. Bu noktada, bilince yeniden dönmek üzere, maddi yaşam yanı ekonomi üzerinde durmak yerinde olacak.

Küba'da devrim, daha önce de söylendiği gibi bir sınai gelenek devralmadı. Bunu yaratmaya girişti. Bugün, Küba'da sınai üretim, toplam kapasitenin yarısına yaklaşıyor. Yine de sanayiin ciddi sorunları var. Herşeyden önce disiplin. Disiplinsiz sanayi ancak ağır aksak yürüyebiliyor. Küba'da ekonomi devrimden önce olduğu gibi, sonra da büyük ölçüde tarıma dayanıyor. Ekonominin bu kesiminde ise doğa yasalarını büsbütün ortadan kaldırmak mümkün değil. Böyle olunca da, bu yıl görüldüğü gibi üstüste gelen doğal felaket ve hastalıklar büyük yıkıma neden oluyor. Devrimin ilk onyılında % 10'a dek yükseltilen büyüme hızı son yıllarda % 4'e kadar düştü. Bu düşüşün ekonominin genel yapısı üzerinde etkili olması kaçınılmazdı.

Küba'da temel ekonomik sorun, her yerde olduğu gibi «biriktirme-tüketme ikilemi» olarak özetlenebilir. Hangi yoldan olursa olsun her azgelişmiş ülkenin gelişme yolu üzerinde bu sorun duruyor. Ancak sorunu daha da güçleştiren kendi içindeki sınırlar. Tüketim söz konusu olduğundan yaşamdan fedakarlık edilemez. Yaşamaya yetecek kısmın tüketilmesi zorunlu. Bunun dışında üretimden tüketime ayrılacak ve aradaki fark dolayısıyla biriktirilecek kısmın belirlenmesi bir temel ve temel olmayan ayrımının yapılabilmesine bağlı. Oysa Küba halkının aşırı tüketim alışkanlıkları çok eskilere devrim öncesine dayanıyor. Örnek olarak karne kullanımını kabullenmesi çok güç oluyor. Bunun yanısıra, geçen yıl Castro yönetimi, ABD ile yumuşamanın bir ürünü olarak ve daha başka nedenlerle yurtdışında ve özellikle ABD'de yaşayan Kübalıların «anayurt»taki akraba ve dostlarını ziyaret etmesine izin verdi. Neredeyse unutulmuş olan akrabaların ellerinde irili ufaklı, cicili bicili hediyelerle gelip Küba'daki yakınlarına «hür dünya»nın nimetleri konusunda anlattığı öyküler, bu tüketim eğilimini bir kat daha arttırdı. Ekonomik güçlüklere rağmen Küba'da asgari yaşam koşulları ya bedavaya ya da çok ucuza, hem de pek çok azgelişmiş ülkede olduğundan daha yüksek bir düzeyde sağlanabiliyor.

Küba'nın ekonomik ilişkileri en yoğun biçimde ve örnek bir nitelikte Sovyetler Birliği ile gerçekleşiyor. Sovyetler Birliği petrolü Küba'ya yarı fiyatına satıyor ve Küba'nın şekerini piyasa fiyatının üzerinden satın alıyor. Yine de Küba üretiminin önemli bir miktarını döviz sağlayabilmek için elde tutuyor.

Ekonomik sorunlar, ideoloji sorununu daha doğrusu sosyalist kuruluşta bilinç sorununu gündeme getiriyor. Ekonomik gelişme için biriktirme zorunlu olduğuna göre bunun halk tarafından biriktirmenin bilincine varılarak yapılması gerekiyor. Halkın bilinçli biriktirmesi ve bilinçli fedakarlığı ise ideolojik yetişkinlik düzeyine bağlı. Kübada bilinç fak-

törünün son yıllarda ikinci planda bırakıldığı rahatça söylenebilir. Bu tercihin arkasında maddi yaşam koşullarının yükseltilmesiyle bilinçlenmenin de onu izleyeceği düşüncesi yatmaktaydı.

Halbuki son zamanlarda Küba'da kendinden en çok söz ettiren olgu «amiguismo», yani ahbap çavuşluk ilişkisi. Üretimde devrimci denetim bir türlü istenilen düzeyde sağlanamamakta ve özellikle orta bürokrasi arasında yolsuzlukların önü bir türlü alınamıyor. Kamu düzenine karşı suç işlemiş olanlar için ilan edilen af ve geçen yıl ziyarete gelen akrabalar yeni bir ideolojik bozulma dalgası yarattılar.

Küba'dan göç edenlerle batılı yayın organlarından uzun uzun röportajlar yer aldı. İçlerinden biri, Havana'nın çok sıkıcı bir kent olduğunu söylüyordu. Evet, Havananın devrim öncesinde olduğu kadar eğlenceli bir yer olmadığına kuşku yok. Öyle her köşebaşında horoz dövüşü seyretmek ya da küçük para oyunlarına katılmak mümkün değil. Ama şaşırtıcı olan devrimin üzerinden bu kadar geçtikten sonra Kübalıların ideolojik yetişkinlik düzeyinin bu kadar düşük olması. Yine de geçen ay, Havana'da, gidenlere karşı düzenlenen kitle mitingi umutsuzluğa yer olmadığını gösteriyor.

Küba'da bir kültür devriminin gerekli olduğunu söylemek çok güç. Kültür devrimi aynı zamanla bir siyasal ve sosyal tasfiye anlamı taşıyor. Küba gibi bir küçük adada ise herkesin enerjisine ihtiyaç var. Ekonomik gelişme yolunda atılacak adımlara halkın çoğunluğunun (hem de tümüne yakın çoğunluğunun) gönüllü desteğini sağlamak gerekli.

ÇÖZÜM : EKONOMİ VE BİLİNÇ

Küba'da ekonomi ve bilincin ayrı ayrı gelişimine ve sorunlarına bakıldığında şimdiye dek yapılanın, yapılmaması gereken olduğu ortaya çıkıyor. Önce bilinç, sonra ekonomi ya da önce ekonomi sonra bilinç. Küba'da ekonomi ve ideolojik yetişkinlik alternatif olarak ele alındı. Sosyalist kuruluşta ekonomi ve bilinç birbirinin alternatifi olamaz. İkisi de eş zamanlı ve denk süreçle olarak başlatılmalı.

Nedeni var. Azgelişmiş bir ülkede sosyalizmin kuruluşu, siyasal patlama yani devrimden bir süre sonra başlayabilir. Bu patlamadan önce değil. Halbuki, sosyalizme kadar tarihte bunun tersi görülmüştür. Örnek olarak, kapitalist üretim ilişkileri feodal ilişkilerin bağrında yeşermeğe başlamış ve ona bağlı olarak ve onun ardından kapitalist bilinç oluşmuştur. Kapitalist üretim ilişkileri ise üretici güçlerin gelişimi önünde bir engeldir ve sosyalist üretim ilişkilerinin kapitalizmde yeşermesi mümkün değildir. Bu bilinen gerçeklere bir de Küba'da görüldüğü gibi devrimin yeterli ölçüde bilinçli halk desteğiyle gerçekleştirilememesinin eklendiğini düşünelim. Ekonomi ve bilinç birlikteliğini dayatan neden

burada ortaya çıkar. Ekonomi ve bilinç devrinden sonra birbirini besleyip geliştirmek üzere yoktan varedilmek zorundadır.

Küba'dan ABD'ye göç gitgide azalarak yakında sona erecektir. Hangi gerekçeyle olursa olsun, Küba'yı bırakıp gidenler, en iyisinden karşı devrimin paralı askerleri olabilirler. Ama onlar için üzülmeğe değmez. Onlar kendi kaderlerini gönüllü olarak seçtiler. Şimdi Küba'da kalanları devrime yeniden ve sımsıkı kazanmanın tam sırasıdır.

ABD de yakında sayıları yüzbinlere ulaşan bu sosyalizm kazazedelerini kabul etmenin bedelini ödeme zorunda kalacaktır. Nitekim, Key West göçmen kampından gelen isyan haberleri bu öngörüyü doğrular yöndedir. ABD'nin fırsatı ganimet bilerek Küba'ya karşı açık bir saldırı başlatabileceğini düşünmek doğru değildir.

Nedense, kimilerinde, belki de sosyalizmin doğruluğuna olan inancın güçlülüğünden dolayı işleri ve güzellikleri devrimden sonraya havale etme gibi bir eğilim var. Şurda burda «devrimden sonra...» ile başlayan cümleler duymak herkesi rahatlatır. Kâh şaka kâh ciddi. Bu, inancın güçlü oluşundan yararlanarak ya da açıkça onun arkasına sığınıp düpedüz devrim tembelliğine kapılmaktır. Çok koşup az yorulmayı yani uzun mesafe koşucusu olmayı öğrenmeliyiz. Hem de öğrenenlerin heyecanını yitirmeden.

«Şiddet, hiç kuşkusuz, tüm boyutlarıyla ilk kez burjuvazinin seçtiği, uygulamaya soktuğu, medet umduğu bir araçtır. Ancak, bu silahın, yalnızca burjuvazi için ve burjuvazinin isteği doğrultusunda kesen bir kılıç olacağını sanmak, son derece yanıltıcıdır. Şiddet, her iki tarafı da kesen bir kılıçtır. Ve bunu yalnızca bir yanıyla kullanmak için yola çıkanlar, kendilerine yönelik öteki yanının acısını da tatmaktadırlar. Şiddet'in hiç kuşkusuz, bir yanıyla bir kesimi yıldırıcı, etkisizleştirici, pasifleştirici özelliği vardır. Zaten, şiddet'i yol olarak seçen burjuvazinin umudu da, bu bir «kesim»in mümkün olduğunca yüksek orana ulaşmasıdır. Ancak, kazın ayağı öyle olmamıştır. Bir kesimi yıldırıp pasifleştirebilen şiddet, kendi doğası gereği bir başka kesimi daha da bilemekte, mücadeleci kılmaktadır.»

